

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

**Opleiding tot leraar voortgezet
onderwijs van de tweede graad
cluster Welzijn, Zorg en Maatschappij
voltijd/deeltijd**

Hogeschool Utrecht

**De kracht van
kennis.**

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

**Opleiding tot leraar voortgezet
onderwijs van de tweede graad
Cluster Welzijn, Zorg en Maatschappij
voltijd/deeltijd**

Hogeschool Utrecht

CROHO nr. 35201, 35197, 35421, 35388

Hobéon Certificering

Datum

12 april 2016

Kernpanel:

Drs. R.B. van der Herberg, Drs. H. Ploeger, Drs. H.M. Claessen

Referent:

Dr. M.C.L. Timmermans

Vakpanel:

Drs. H.C. Diederiks, Dr. P. Holthuis, Drs. M. Slaats, Drs. T. van Dobbenburgh

Studenten:

H.T. Kinik (kernpanel), S. van Egmond

Secretarissen:

G.C. Versluis (kernpanel), D.P.M. de Koning MSc,

Drs. G.W.M.C. Broers

INHOUDSOPGAVE

1.	BASISGEGEVENS	1
2.	SAMENVATTING	7
3.	INLEIDING	13
4.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN GENERIEK	17
5.	ALGEMEEN EINDOORDEEL	35
6.	AANBEVELINGEN	37
	AARDRIJKSKUNDE	39
7.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN AARDRIJKSKUNDE	41
8.	ALGEMEEN EINDOORDEEL AARDRIJKSKUNDE	51
9.	AANBEVELINGEN AARDRIJKSKUNDE	53
10.	SCORETABEL AARDRIJKSKUNDE	55
	GESCHIEDENIS	57
11.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN GESCHIEDENIS	59
12.	ALGEMEEN EINDOORDEEL GESCHIEDENIS	69
13.	AANBEVELINGEN GESCHIEDENIS	71
14.	SCORETABEL GESCHIEDENIS	73
	OMGANGSKUNDE	75
15.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN OMGANGSKUNDE	77
16.	ALGEMEEN EINDOORDEEL OMGANGSKUNDE	87
17.	AANBEVELINGEN OMGANGSKUNDE	89
18.	SCORETABEL OMGANGSKUNDE	91
	GEZONDHEIDSZORG EN WELZIJN	93
19.	OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN G&W	95
20.	ALGEMEEN EINDOORDEEL GEZONDHEIDSZORG & WELZIJN	105
21.	AANBEVELINGEN GEZONDHEIDSZORG & WELZIJN	107
22.	SCORETABEL GEZONDHEIDSZORG & WELZIJN	109
	BIJLAGE I Programma, werkwijze en beslisregels	111
	BIJLAGE II Lijst geraadpleegde documenten	127
	BIJLAGE III Overzicht auditpanel	135

1. BASISGEGEVENS

NAAM INSTELLING	Hogeschool Utrecht - Faculteit Educatie – Instituut Archimedes
status instelling (bekostigd of rechtspersoon voor hoger onderwijs)	Bekostigd
resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief
NAAM OPLEIDING (zoals in croho)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Leraar vo 2^e graad Aardrijkskunde 2. Leraar vo 2^e graad Geschiedenis 3. Leraar vo 2^e graad Omgangskunde 4. Leraar vo 2^e graad Gezondheidszorg & Welzijn
registratienummer croho	<ol style="list-style-type: none"> 1. 35201 2. 35197 3. 35421 4. 35388
domein/sector croho	Pedagogisch Hoger Onderwijs
oriëntatie opleiding	hbo
niveau opleiding	Bachelor
graad en titel	Bachelor of Education
aantal studiepunten	240 EC
afstudeerrichtingen	m.i.v. cohort 2015/2016: algemeen vormend onderwijs en beroepsgericht onderwijs in de voltijdvariant
locatie	Utrecht
varianten	voltijd, deeltijd
joint programme	n.v.t.
onderwijstaal	Nederlands, Engels
datum audit / opleidingsbeoordeling	29 oktober 2015 3-5 november 2015
contactpersoon opleiding	Drs. M.H. van Winkel greet.vanwinkel@hu.nl

Basisgegevens **hbo-bacheloropleidingen Leraar vo 2^e graad generiek** voltijd, deeltijd

bron: Osiris

peildatum: 1-10-2014

docenten (aantal + fte)		aantal		Fte	
▪ voltijd/deeltijd		174		21 fulltime (1 fte) 153 parttime (veelal 0,8 fte)	
opleidingsniveau docenten (percentage) ¹		Bachelor	Master	PhD.	
▪ voltijd /deeltijd		5%	81,8%	13,2%	
docent-student ratio ²					
▪ voltijd		1:32			
▪ deeltijd		1:35			
contacturen (aantal) ³		1 ^e jaar	2 ^e jaar	3 ^e jaar	4 ^e jaar
▪ voltijd		16	11	11	8
▪ deeltijd		6	6	6	4

¹ Het aandeel docenten (onderwijzend personeel) met een hbo, master en PhD in het totaal aantal docenten (onderwijzend personeel).

² De verhouding tussen het totaal aantal ingeschreven studenten en het totaal aantal fte's aan onderwijzend personeel van de opleiding in het meest recente studiejaar.

³ Het gemiddeld aantal klokuren per week aan geprogrammeerde contacttijd, voor ieder jaar van de opleiding.

Basisgegevens **hbo-bacheloropleiding leraar vo 2^e graad Aardrijkskunde**, voltijd, deeltijd.

bron: Osiris.

peildatum: 17-12-2014.

instroom (aantal)	2009	2010	2011	2012	2013	2014
▪ voltijd	18	24	25	27	32	36
▪ deeltijd	17	10	9	10	14	16
uitval (percentage)						
uit het eerste jaar ⁴	2009	2010	2011	2012	2013	2014
▪ voltijd	44%	38%	48%	63%	50%	6%
▪ deeltijd	24%	40%	44%	10%	14%	19%
uit de hoofdfase ⁵				2008	2009	2010
▪ voltijd				42%	40%	7%
▪ deeltijd				0%	23%	17%
rendement (percentage) ⁶				2008	2009	2010
▪ voltijd				42%	30%	7%
▪ deeltijd				100%	69%	67%

⁴ Het aandeel van het totaal aantal bachelorstudenten (eerstejaars ho) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven, zo mogelijk voor de laatste zes cohorten.

⁵ Het aandeel van de bachelorstudenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (herinschrijvers) dat in de nominale studieduur zonder het diploma te hebben behaald alsnog uitvalt uit de opleiding, zo mogelijk voor de laatste drie cohorten.

⁶ Het aandeel van de bachelorstudenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (herinschrijvers) dat het bachelordiploma haalt in de nominale studieduur + één jaar, zo mogelijk voor de laatste drie cohorten.

Basisgegevens **hbo-bacheloropleiding Leraar vo tweedegraads Geschiedenis**, voltijd, deeltijd.

Bron: Osiris.

Peildatum: 17-12 2014.

instroom (aantal)	2009	2010	2011	2012	2013	2014
▪ voltijd	161	200	191	147	176	146
▪ deeltijd	33	28	19	18	16	22
uitval (percentage)						
uit het eerste jaar ⁷	2009	2010	2011	2012	2013	2014
▪ voltijd	62%	72%	69%	52%	60%	10%
▪ deeltijd	58%	39%	42%	56%	31%	18%
uit de hoofdfase ⁸				2008	2009	2010
▪ voltijd				40%	46%	26%
▪ deeltijd				28%	36%	29%
rendement (percentage) ⁹				2008	2009	2010
▪ voltijd				25%	21%	14%
▪ deeltijd				52%	43%	35%

⁷ Het aandeel van het totaal aantal bachelorstudenten (eerstejaars ho) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven, zo mogelijk voor de laatste zes cohorten.

⁸ Het aandeel van de bachelorstudenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (herinschrijvers) dat in de nominale studieduur zonder het diploma te hebben behaald alsnog uitvalt uit de opleiding, zo mogelijk voor de laatste drie cohorten.

⁹ Het aandeel van de bachelorstudenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (herinschrijvers) dat het bachelordiploma haalt in de nominale studieduur + één jaar, zo mogelijk voor de laatste drie cohorten.

Basisgegevens **hbo-bacheloropleiding leraar vo 2e graad Omgangskunde**, voltijd, deeltijd

bron: Osiris .

peildatum: 17-12-2014

instroom (aantal)	2009	2010	2011	2012	2013	2014
▪ voltijd	29	42	46	14	9	28
▪ deeltijd	106	111	78	17	10	12
uitval (percentage)						
uit het eerste jaar ¹⁰	2009	2010	2011	2012	2013	2014
▪ voltijd	38%	36%	33%	29%	44%	4%
▪ deeltijd	26%	23%	47%	24%	50%	8%
uit de hoofdfase ¹¹				2008	2009	2010
▪ voltijd				4%	17%	22%
▪ 13deeltijd				23%	19%	11%
rendement (percentage) ¹²				2008	2009	2010
▪ voltijd				83%	33%	33%
▪ deeltijd				73%	71%	66%

¹⁰ Het aandeel van het totaal aantal bachelorstudenten (eerstejaars ho) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven, zo mogelijk voor de laatste zes cohorten.

¹¹ Het aandeel van de bachelorstudenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (herinschrijvers) dat in de nominale studieduur zonder het diploma te hebben behaald alsnog uitvalt uit de opleiding, zo mogelijk voor de laatste drie cohorten.

¹² Het aandeel van de bachelorstudenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (herinschrijvers) dat het bachelordiploma haalt in de nominale studieduur + één jaar, zo mogelijk voor de laatste drie cohorten.

Basisgegevens **hbo-bacheloropleiding leraar vo 2e graad Gezondheidszorg en Welzijn**,
voltijd, deeltijd

bron: Osiris.

peildatum: 17-12-2014

instroom (aantal)	2009	2010	2011	2012	2013	2014
▪ voltijd	11	7	8	16	9	16
▪ deeltijd	28	19	15	19	13	14
uitval (percentage)						
uit het eerste jaar ¹³	2009	2010	2011	2012	2013	2014
▪ voltijd	27%	43%	63%	31%	22%	19%
▪ deeltijd	61%	37%	47%	47%	15%	21%
uit de hoofdfase ¹⁴				2008	2009	2010
▪ voltijd				0%	13%	0%
▪ deeltijd				3%	9%	17%
rendement (percentage) ¹⁵				2008	2009	2010
▪ voltijd				0%	75%	50%
▪ deeltijd				97%	82%	75%

¹³ Het aandeel van het totaal aantal bachelorstudenten (eerstejaars ho) dat na één jaar niet meer bij de opleiding staat ingeschreven, zo mogelijk voor de laatste zes cohorten.

¹⁴ Het aandeel van de bachelorstudenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (herinschrijvers) dat in de nominale studieduur zonder het diploma te hebben behaald alsnog uitvalt uit de opleiding, zo mogelijk voor de laatste drie cohorten.

¹⁵ Het aandeel van de bachelorstudenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw bij de opleiding inschrijven (herinschrijvers) dat het bachelordiploma haalt in de nominale studieduur + één jaar, zo mogelijk voor de laatste drie cohorten.

2. SAMENVATTING

De hbo-bacheloropleidingen leraar vo 2e graad van Instituut Archimedes van de Hogeschool Utrecht (HU) leiden studenten op tot tweedegraads leraar Nederlands, Frans, Spaans, Engels, Duits, Aardrijkskunde, Geschiedenis, Wiskunde, Natuurkunde, Techniek, Scheikunde, Biologie, Omgangskunde, Gezondheidszorg & Welzijn.

Alle beoordeelde tweedegraads lerarenopleidingen van de HU vertonen een verstrekkende gelijkenis, qua doelstelling, structuur en reikwijdte van de onderwijsleeromgeving, wijze van toetsen en beoordelen, deskundigheid personeel en voorzieningen. Dit maakt het mogelijk op algemeen niveau kwalitatieve uitspraken te doen die dan voor alle onderzochte opleidingen gelden. Alleen daar, waar op het niveau van de individuele opleiding aanleiding is van dit algemeen oordeel af te wijken, wordt daar in de samenvatting melding van gemaakt.

Standaard 1. Beoogde eindkwalificaties

De opleidingen tot leraar 2^e graad vo (in het vervolg genoemd 'de tweedegraads lerarenopleidingen') van Instituut Archimedes baseren zich aantoonbaar op de zeven landelijke SBL-competenties en de generieke en vakspecifieke kennisbases en hebben hierover regelmatig contact met vakgenoten en het werkveld. Dit gebeurt o.a. in ADEF-verband, in '10voordeleraar'-verband, in andere landelijke vakgroepoverleggen, in overleggen met de samenwerkingspartners in de opleidingsscholen 'Het Utrechts Model' en 'ROC Midden Nederland' en met bestuurders in de regio. Met lerarenopleidingen in het buitenland waaronder de Faculty of Education van de Manchester Metropolitan University zijn in 2014 de eerste contacten gelegd gericht op profielvergelijking en samenwerking.

Sterk punt is de eigen inkleuring die de opleidingen geven aan de Utrechtse leraar: een leraar die kennisoverdrager is, activerende didactiek gebruikt, ict inzet, zijn gedrag, instructie en begeleiding afstemt op de behoefte van leerlingen, onderzoekend handelt in de onderwijspraktijk en kritisch reflecteert op de beroepspraktijk en eigen handelen. Het is bijzonder dat de opleidingen per 2015-2016 een achtste competentie 'onderzoekend handelen in de onderwijspraktijk' hebben toegevoegd. Daarmee zorgen de opleidingen ervoor dat studenten hun onderzoekend vermogen expliciet(er) kunnen ontwikkelen.

Andere sterke elementen van het profiel van de Utrechtse leraar zijn de aandacht voor Bildung, het hebben van een brede internationale blik en het beheersen van interculturele competenties. De opleidingen werken nauw samen met de verschillende lectoraten van de Faculteit Educatie van de HU en andere lectoraten van de HU o.a. in het kader van praktijkgericht onderzoek, Bildung en inrichting van de afstudeerrichting beroepsgericht onderwijs (bo). Met de implementatie van de afstudeerrichtingen algemeen vormend onderwijs (avo) en bo zijn alle vakgroepen hard aan de slag. Alle opleidingen hebben daarvoor daadwerkelijk al cursussen gerealiseerd.

Op grond van de sterke punten (de ambitie tot het opleiden van de Utrechtse leraar met aandacht voor kennisoverdracht, effectief leraarsgedrag, een onderzoekende, kritische houding, een brede internationale blik en Bildung) is het auditteam van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleidingen van de HU een 'goed' verdienen voor deze standaard.

Standaard 2. Onderwijsleeromgeving

Het auditteam is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleidingen van de HU bijzonder praktijkgerichte opleidingen zijn, die verzorgd worden door ruim gekwalificeerde teams. De vakgroepen kennen veelal een brede spreiding in deskundigheden. De docenten zijn goed op de hoogte van de actuele ontwikkelingen in het onderwijs. Een flink aantal docenten heeft ook zelf (recente) ervaring met lesgeven in het algemeen vormend en/of beroepsonderwijs.

De bekendheid met het beroepsonderwijs verschilt momenteel nog per opleiding. Met name de docenten in de opleidingen Techniek, Omgangskunde en Gezondheidszorg & Welzijn zijn hiervan het beste op de hoogte, daar (veel van) hun studenten in deze sector aan het werk gaan. In elke vaksectie is uitgebreid aandacht voor toetsing en beoordeling en begeleiden van onderzoek.

De vakinhoudelijke kwaliteit van de docenten is hoog, aldus de studenten. Ook over de vakdidactische kwaliteit van de docenten zijn de studenten tevreden, alhoewel daarin wel verschillen bestaan tussen docenten. De meeste docenten passen het principe van 'practice what you preach' veelvuldig toe. Daarbij reiken zij via het zogenoemde 'dubbele bodemleren' voorbeelden van didactische principes en werkvormen aan, die de studenten kunnen toepassen in hun eigen praktijk.

De opleidingen bieden twee hoofdlijnen I) 'Kennis en vaardigheden/conceptueel' met de daarin opgenomen programmaonderdelen i) Vak(didactische)cursussen, ii) Beroepscursussen en II) 'Leren en onderzoeken in de praktijk/integraal' met daarin opgenomen i) Studie en Werk/werkplekleren, ii) Beroepsproducten en iii) eigen profilering. Aan de hand hiervan krijgen de studenten voldoende mogelijkheden hun competenties, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen. De opleiding geeft het curriculum een eigen kleur door de expliciete aandacht voor onderzoekend vermogen in de onderwijspraktijk en Bildung. Voor het studiejaar 2016-2017 hebben de opleidingen een nieuwe beroepscursus 'leraar in het beroepsonderwijs' ontwikkeld voor de studenten die de afstudeerrichting beroepsgericht onderwijs gaan volgen. Dat is een belangrijke stap in de inhoudelijke concretisering van deze afstudeerrichting. Ook omdat studenten en afgestudeerden van een aantal opleidingen meldt, dat de voorbereiding op het lesgeven in het mbo beter kan.

De wisselwerking tussen de programmaonderdelen van de twee hoofdlijnen en tussen de programmaonderdelen binnen elke leerlijn is goed op orde. Alleen de verbinding tussen de Beroepscursussen, die in 2014/2015 in een 'nieuw jasje' zijn gestoken en de generieke lijn 'Leren en onderzoek' is bij een aantal opleidingen nog niet optimaal. Daar werken zij nog aan. Het didactisch uitgangspunt van gepersonaliseerd leren met behulp van blended learning is een sterk element. Zowel de docenten van het generieke programma als wel alle vakgroepen zijn bezig hieraan invulling te geven. In dit proces wordt het gehele didactische proces tegen het licht gehouden en geactualiseerd en geactualiseerd. Dat is indrukwekkend. Alle lerarenopleidingen hadden ten tijde van de audit minimaal het eerste studiejaar blended gemaakt.

Sterk element is ook het werkplekleren op de Keurmerkscholen, de samenwerking binnen de twee opleidingsscholen 'Het Utrechts Model' en 'ROC Midden Nederland' en het inmiddels ontwikkelde aanbod in het kader van de afstudeerrichting beroepsgericht onderwijs.

Het auditteam is van oordeel dat de lerarenopleidingen van de HU ook een stevig en praktijkgericht programma bieden aan de studenten van de kopopleidingen, de educatieve minor beroepsonderwijs en de studenten van het PDG-traject. Door deze programma's te volgen, kunnen de studenten de SBL-competenties, kennis en vaardigheden op het vereiste niveau ontwikkelen.

De opleidingen besteden voldoende aandacht aan de kwaliteit van de instromende studenten door het bieden van een studiekeuzecheck, het houden van matchingsgesprekken en intakeavonden, streng vrijstellingenbeleid, het afnemen van Leerwegaafhankelijke toetsen met als doel te versnellen en het afnemen van een diagnostische taaltoets in het eerste studiejaar gevolgd door het bieden van deficiëntiecursussen voor taal waar nodig/gewenst.

De aanwezige voorzieningen werken ondersteunend aan de studie.

Gelet op de vele hierboven genoemde sterke elementen in het programma en het deskundige personeel, komt het auditteam tot het oordeel 'goed' voor deze standaard voor de opleidingen, Gezondheidszorg & Welzijn, Omgangskunde, Natuurkunde, Techniek, Wiskunde, Aardrijkskunde, Geschiedenis, Engels en Nederlands.

Het auditteam beoordeelde de opleidingen Scheikunde, Biologie, Frans, Spaans en Duits met een voldoende, omdat het bij deze opleidingen in de deelrapporten nog belangrijke aandachtspunten heeft vermeld over het vakspecifieke programma en/of het personeel.

Standaard 3. Toetsing

Het auditteam is er onder de indruk van hoe de tweedegraads lerarenopleidingen van Instituut Archimedes van de HU de laatste jaren het toetsen en beoordelen hebben opgepakt.

De docenten professionaliseren zich in het kader van het verkrijgen van de Basiskwalificatie Examineren (BKE)/Seniorkwalificatie Examineren (SKE). De docenten besteden aandacht aan het toetsen en beoordelen op studiemiddagen van het Instituut en organiseren kalibratie-bijeenkomsten met elkaar.

De examencommissie vervult een stevige rol in de borging van het toetsen en beoordelen.

De lerarenopleidingen hebben hun toetsprogramma, toetsplan, toetsmatrijzen en rubrics goed op orde. Zij toetsen op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen of de studenten de beoogde (eind)kwalificaties hebben bereikt.

Bij een aantal opleidingen waren nog kleine aandachtspunten, zoals de nadere uitwerking van de weging van de beoordelingscriteria bij bepaalde (soorten) toetsen en de inzichtelijkheid in gegeven beoordelingen. Mooi is de ontwikkeling van het aanbod van de Leerwegaafhankelijke Toetsen (LOT), die de studenten de mogelijkheid bieden flexibeler door de studie te gaan.

Alle opleidingen passen in principe het vier-ogen principe toe bij het toetsen en beoordelen.

Dit gebeurt bij alle opleidingen bij de onderdelen uit de afstudeereenheid (exemplarische vakcursus in de afstudeereenheid, Assessment Startbekwaam en Beroepsproduct 3 (onderzoek)), bij het beoordelen van de studenten in de stage en bij het Assessment Hoofdbekwaam. Veel vakgroepen passen ook bij toetsing van andere cursussen het vier-ogenprincipe toe. Bij alle opleidingen ontwikkelen tenminste twee docenten de toetsen van de cursussen. De drie expertgroepen (Instituutexpertgroep, Cluster Expertgroepen Toetsen en Beoordelen en de expertgroep Toetsen en Beoordelen voor Beroep) vervullen een belangrijke rol in het borgen van de kwaliteit van de toetsen. Elke vakgroep heeft een vertegenwoordiger in het CETB. Dat is een goede implementatiestrategie.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande bevindingen (toetssysteem is goed op orde met bij een aantal opleidingen nog - minder zwaarwegende - aandachtspunten voor bijvoorbeeld de totstandkoming van een heldere weging van de beoordelingscriteria, inzichtelijkheid van de gegeven beoordeling, tot een oordeel 'goed' voor deze standaard voor de opleidingen Gezondheidszorg & Welzijn, Omgangskunde, Natuurkunde, Techniek, Wiskunde, Scheikunde, Aardrijkskunde, Geschiedenis, Frans, Spaans, Engels en Duits.

Het auditteam beoordeelde de opleidingen Nederlands en Biologie met een voldoende, omdat het bij deze opleidingen in de deelrapporten nog belangrijke aandachtspunten heeft vermeld over het toetsen en beoordelen.

Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Het auditteam is van oordeel dat de studenten in hun eindwerken (de toets van het vak dat exemplarisch is voor het eindniveau, Beroepsproduct 3 (onderzoek) en Assessment Startbekwaam) hebben aangetoond dat zij op het vereiste bachelorniveau beschikken over de competenties van een startbekwaam tweedegraads leraar. Daarnaast hebben alle studenten de landelijke kennisbasistoets met minimaal een voldoende afgesloten.

Alleen voor de vakken Spaans en Techniek is er geen landelijke toets. Deze opleidingen houden met verwante opleidingen peerreviews met betrekking tot het gerealiseerde niveau.

In de toets van het vak dat exemplarisch is voor het eindniveau hebben de studenten van elke opleiding aangetoond over de vereiste competenties, kennis en vaardigheden te beschikken.

In de verslagen van Beroepsproduct 3 (het praktijkgerichte onderzoek) hebben de studenten aangetoond dat zij op basis van hun verlegenheidsvraag/probleemstelling over het algemeen een duidelijke onderzoeksvraag hebben geformuleerd, die zij met behulp van verschillende onderzoeksmethoden nader hebben onderzocht. De meeste studenten hebben in hun onderzoek een duidelijke koppeling gemaakt tussen de bestudeerde literatuur en de praktijk en blijkt gegeven over een adequate onderzoekshouding te beschikken. Het auditteam beoordeelt de gekozen onderzoeksonderwerpen als relevant voor de betreffende vakken.

De portfolio's behorend bij het Assessment Startbekwaam bevatten bewijsmaterialen voor de verschillende competenties op basis waarvan de studenten een presentatie hebben gegeven en een criterium gericht interview hebben afgelegd. De dossiers zagen er gestructureerd uit en bevatten als regel een behoorlijke variëteit aan bewijsstukken.

Uit de portfolio's kan geconcludeerd worden dat de studenten in staat zijn op bachelorniveau te functioneren. In het gehele portfolio laten de studenten zien een visie te hebben ontwikkeld over het onderwijs in het algemeen en het beroep als docent specifiek. Het gebruik van een theoretische onderbouwing op basis van literatuur had hier een daar wat sterker gemogen. Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren.

Het auditteam heeft alle eindwerken met minimaal een voldoende beoordeeld. De alumni en vertegenwoordigers zijn tevreden over het gerealiseerde niveau van de afgestudeerden.

Met inachtneming van de hierboven genoemde aandachtspunten, acht het auditteam een oordeel 'voldoende' voor deze standaard op zijn plaats voor de opleidingen Natuurkunde, Techniek, Wiskunde, Biologie, Nederlands, Spaans en Engels.

De opleidingen Gezondheidszorg & Welzijn, Omgangskunde, Aardrijkskunde, Geschiedenis, Frans, Duits en Scheikunde beoordeelt het auditteam met een 'goed'.

Algemene conclusie

De ruim gekwalificeerde docenten van de tweedegraads lerarenopleidingen van de HU zorgen ervoor dat het afnemende werkveld kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren voor de scholen in het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs. Het bijzonder praktijkgerichte curriculum met de twee hoofdlijnen 'Kennis en vaardigheden' en 'Leren en onderzoeken in de praktijk' met de daarbij behorende programmaonderdelen en de focus op het opleiden van de Utrechtse leraar met o.a. aandacht voor effectief leraarsgedrag, activerende didactiek, een kritische onderzoekende houding en Bildung, zijn hierbij belangrijke elementen.

Het auditteam komt op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'voldoende' voor de tweedegraads lerarenopleidingen Natuurkunde, Techniek, Wiskunde, Biologie, Nederlands, Engels en Spaans. Het auditteam komt tot het eindoordeel 'goed' voor de tweedegraads lerarenopleidingen Gezondheidszorg & Welzijn, Omgangskunde, Aardrijkskunde, Frans, Duits, Scheikunde en Geschiedenis van de Hogeschool Utrecht.

Aanbevelingen:

Het auditteam beveelt de opleidingen aan het eindbeeld van blended learning te bepalen en het werkveld mee te nemen in de gedachtenvorming rondom gepersonaliseerd leren/blended learning

Den Haag, 12 april 2016

drs. R.B. van der Herberg,
voorzitter

G.C. Versluis,
secretaris

3. INLEIDING

Clustervisitatie en inrichting van de audit

De beoordeling van de tweedegraads lerarenopleidingen van Hogeschool Utrecht (HU)/Instituut Archimedes vond plaats binnen het cluster tweedegraads lerarenopleidingen. De visitatie binnen dit cluster is uitgevoerd door de visitatiebureaus Hobéon en NQA, waarbij Hobéon de tweedegraads lerarenopleidingen van zes hogescholen en NQA de tweedegraads lerarenopleidingen van drie hogescholen heeft beoordeeld. Voorafgaand aan deze audits hebben NQA en Hobéon met elkaar en met de NVAO afgestemd over de opzet van de audits en de samenstelling van de auditpanels.

Aangezien de veertien lerarenopleidingen van de HU verwantschap vertonen, zijn alle opleidingen gezamenlijk gevisiteerd tijdens een driedaagse visitatie. Op de eerste dag zijn de generieke zaken behandeld door een kernpanel. Dit kernpanel bestond uit twee externe domeindeskundigen en een student van een tweedegraadslerarenopleiding van een andere hogeschool. In verband met audits bij de opleidingsscholen participeerde in het kernpanel tevens een referent. Hobéon leverde de voorzitter en de (coördinerend) secretaris voor het kernpanel. Na de generieke auditdag volgde een driedaagse audit van de afzonderlijke vakken. Per vak werd één specifieke vakdeskundige aan het opgesplitste kernpanel toegevoegd. Naast de voorzitter van Hobéon vervulde één van de twee externe domeindeskundigen uit het kernpanel in het parallelle gesprek ook de rol van (technisch) voorzitter. Bij elke vakaudit zat een secretaris vanuit Hobéon en een student. (zie de bijlage Programma). In aansluiting hierop zijn twee audits uitgevoerd bij de Academische Opleidingsschool 'Het Utrechts Model' en Opleidingsschool ROC-Midden Nederland. Daarover wordt apart gerapporteerd.

Onderstaande rapportage bestaat uit een generiek rapport over alle aspecten die gelden voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van de HU en een vakspecifiek rapport per opleiding. Zoals gevraagd in de brief van de NVAO (met kenmerk NVAO/20131990/AH) is in deze rapportage aandacht besteed aan de focuspunten voor tweedegraads lerarenopleidingen.

De tweedegraads lerarenopleidingen van Hogeschool Utrecht/Instituut Archimedes

Instituut Archimedes van Hogeschool Utrecht maakt deel uit van de Faculteit Educatie. Instituut Archimedes heeft 14 bekostigde bachelor lerarenopleidingen (voltijd en deeltijd), 9 bekostigde master lerarenopleidingen en een bekostigde kopopleiding. De Faculteit Educatie omvat daarnaast het Instituut Theo Thijsen (Lerarenopleiding Primair Onderwijs), het Seminarium voor Orthopedagogiek (landelijk kennis- en opleidingscentrum voor Speciaal Onderwijs), het Instituut Gebaren, Taal en Dovenstudies (bacheloropleiding tolk/leraar Nederlandse Gebarentaal en de master Dovenstudies), het Kenniscentrum Educatie (met lectoraten en kenniskringen) en het Expertisecentrum Docent HBO gericht op de professionalisering van (beginnende) HU-docenten op het gebied van didactiek.

Naast de reguliere voltijd- en deeltijdvariant biedt Instituut Archimedes kopopleidingen, de educatieve minor Beroepsonderwijs en een traject Pedagogisch Didactisch Getuigschrift. Alle tweedegraads lerarenopleiding zijn ook als kopopleiding te volgen met uitzondering van de tweedegraads lerarenopleiding Gezondheidszorg & Welzijn. De kopopleiding is bedoeld voor studenten die al een hbo/wo opleiding in een verwant vak hebben gevolgd. De kopopleiding heeft een omvang van 60 EC. De kopopleiding Omgangskunde richt zich expliciet op beroepsgericht onderwijs.

De educatieve minor beroepsonderwijs van 30 EC is bedoeld voor studenten hbo/wo die zich tijdens hun bachelor willen oriënteren op een carrière in het beroepsonderwijs in een verwant vak. De studenten zijn vrij een leerwerkplek in het vmbo of mbo te kiezen.

Het traject pedagogisch didactisch getuigschrift (PDG) is bestemd voor onbevoegde deelnemers (meestal zij-instromers) die voor minimaal 0,4 fte werkzaam zijn als docent binnen de beroepsvoorbereidende educatieve sector. Kandidaten moeten al een hbo-opleiding hebben afgerond of aantoonbaar beschikken over hbo denk- en werkniveau. Het PDG-traject duurt 1,5 jaar en heeft een omvang van 60 EC. Deze trajecten worden zowel op het Instituut Archimedes als in-company op mbo-instellingen verzorgd.

De lerarenopleidingen van de HU leiden al sinds 2003 samen met scholen (vo, vmbo, mbo) in de regio Utrecht leraren op binnen het Utrechts Model. Het gaat hier om zogenoemde 'Keurmerkscholen'. Een aantal van deze scholen behoort tot de Academische Opleidingsschool 'Het Utrechts Model' en de Opleidingsschool ROC Midden Nederland.

De tweedegraads lerarenopleidingen werken samen met het Kenniscentrum Educatie van de Faculteit Educatie. Dit kenniscentrum wordt gevormd door de lectoraten Beroepsonderwijs, Dovenstudies, Geletterdheid en Normatieve professionalisering. Ook is er een samenwerking met het HU-brede lectoraat Methodologie van praktijkgericht onderzoek. Daarnaast hebben de opleidingen Academieteams opgericht waarin docenten en studenten samen met de lectoren onderzoek doen.

In onderstaande rapportage worden allereerst de bevindingen met betrekking tot het reguliere opleidingstraject beschreven. Op die punten waar de deeltijdvariant afwijkt van de voltijdvariant en daar waar de kopopleiding, de educatieve minor en PDG afwijken van het reguliere traject, volgt een aparte passage over deze varianten/trajecten.

Ontwikkelingen sinds de vorige accreditatie (2009)

De vorige accreditatie vond plaats in 2009. Alle opleidingen zijn met een overall 'voldoende' beoordeeld. Het auditteam noemde een aantal aandachtspunten, waarmee de lerarenopleidingen aan de slag zijn gegaan. Daarnaast kwamen er aandachtspunten/ontwikkelpunten uit de interne audit in 2013. De opleidingen hebben naar aanleiding van de beide audits onder andere de volgende maatregelen getroffen:

- m.b.t. de toetsing van de schoolprojecten: De opleidingen hebben de schoolprojecten vervangen door beroepsproducten. Deze worden nu beoordeeld door vakdocenten en opdrachtgevers/veldassessoren vanuit de school met behulp van standaard beoordelingsformulieren. Hiermee zijn de kanttekeningen bij de toetsing en de uniformiteit van de beoordelingscriteria bediend/geadresseerd;
- m.b.t. de studieloopbaanbegeleiding en portfolio: De opleidingen hebben de begeleiding van het portfolio in handen gegeven van de Studie en Werkbegeleider (SWB'er) die tevens vakdocent is. Daarmee is overlap en onduidelijkheid in de begeleiding opgeheven;
- m.b.t. de assessments: De opleidingen hebben voor de verschillende assessments (hoofd fasebekwaam, LIO-bekwaam, startbekwaam) niveau-indicatoren opgesteld als operationalisering van de bekwaamheidseisen. De opleidingen hebben de beoordelingsformulieren zodanig aangepast dat de assessoren hun bevindingen m.b.t. de bekwaamheden van de studenten en het competentieprofiel expliciet zichtbaar kunnen maken. De opleidingen streven ernaar alle SWB'ers te certificeren. Voor de assessoren is er een 'Handreiking competentiegericht beoordelen'. Inmiddels hebben 140 assessoren aan een training deelgenomen;
- m.b.t. de aandacht voor toegepast onderzoek in de afstudeerfase en het ontwikkelen van onderzoekend vermogen: de opleidingen besteden in de leerlijn 'Leren en onderzoeken in de praktijk' en specifiek binnen de cursussen 'Beroepsproducten' expliciet aandacht aan onderzoeksvaardigheden, zoals observeren, interviewen, vragenlijsten uitzetten. In het tweede, derde en vierde leerjaar maken de studenten in opdracht van hun stageschool beroepsproducten, waarbij praktijkgericht onderzoek een ondersteunende rol heeft.

- Met betrekking tot toetsing: er is in 2013 een facultaire toetsingskader opgesteld dat richtinggevend is voor de uitwerking van het toetsprogramma van elke opleiding. Daarnaast hebben alle opleidingen toetsplannen en toetsschema's opgesteld. Bij elke cursus is nu een handleiding volgens een uniform format, waarin expliciet aandacht is voor toetsing en toetscriteria. De opleidingen hebben expertgroepen toetsen en beoordelen in het leven geroepen die de kwaliteit van het toetsen en beoordelen borgen.

Daarnaast noemen de opleidingen de volgende belangrijke recente ontwikkelingen:

- landelijk: de invoering van de kennisbasis en kennisbasistoetsen en de landelijke ontwikkelingen op het gebied van praktijkgericht onderzoek (o.a. dr. D. Andriessen met het lectoraat Methodologie van Praktijkgericht onderzoek);
- de implementatie van de twee afstudeerrichtingen algemeen vormend onderwijs (avo) en beroepsgericht onderwijs (bo) per 2014-2015;
- een sterkere verbinding onderwijs en onderzoek met de lectoraten: met het lectoraat Methodologie van Praktijkgericht Onderzoek t.a.v. onderzoekend handelen in de onderwijspraktijk, met het lectoraat Beroepsonderwijs t.a.v. de twee afstudeerrichtingen, avo en bo met het lectoraat Geletterdheid t.a.v. de invoering van het feedbackinstrument ICALT en met het lectoraat Normatieve professionalisering t.a.v. het onderzoekslineit Bildung en internationalisering.

4. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN GENERIEK

4.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor-master) en oriëntatie (hbo-wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de opleidingen tot leraar 2^e graad vo (in het vervolg genoemd 'de tweedegraads lerarenopleidingen') van Hogeschool Utrecht (HU)/Instituut Archimedes de landelijk vastgestelde en in Algemene Maatregel van Bestuur bij Wet op de beroepen in het hoger onderwijs (Wet BIO) vastgelegde competenties hanteert. Deze zijn onder begeleiding van de Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL) tot stand gekomen. Op landelijk niveau is via een matrix aangetoond hoe de vijf Dublin Descriptoren tot uiting komen in deze zogenoemde zeven SBL-competenties. De zeven SBL-competenties betreffen: i) interpersoonlijk competent, ii) pedagogisch competent, iii) vakinhoudelijk en didactisch competent, iv) organisatorisch competent, v) competent in het samenwerken met collega's, vi) competent in het samenwerken met de omgeving en vii) competent in zelfreflectie en ontwikkeling. De lerarenopleidingen van de HU hebben hieraan met ingang van studiejaar 2015-2016 gezamenlijk een achtste competentie toegevoegd: viii) onderzoekend handelen in de onderwijspraktijk.

Met het lectoraat Beroepsonderwijs is in 2014-2015 een profiel voor de afstudeerrichting-beroepsgericht onderwijs (bo) opgesteld. De opleidingen werken nu aan de generieke en vakspecifieke inrichting van deze afstudeerrichting en hebben daarvoor daadwerkelijk al cursussen gerealiseerd.

De opleidingen hebben voor de acht competenties gezamenlijk eigen gedragsindicatoren naar beheersingsniveau ontwikkeld, waarmee zij een eigen inkleuring geven aan de landelijke competenties. Elke lerarenopleiding heeft een relatieschema opgesteld waarin zij voor elke module/onderwijseenheid inzichtelijk maakt welke competentie(s) op welk niveau aan bod komt/komen. (Zie verder standaard 2.)

Kennisbasis

Naast de SBL-competenties als leidraad, hanteren de opleidingen voor hun onderwijs de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbases beschrijven het geheel aan vakinhoudelijke en vakdidactische kennis op theoretische, methodisch en praktisch niveau, waarover de startbekwame leraar dient te beschikken. De vakspecifieke kennisbasis vormt daarmee het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

De generieke kennisbasis –waaronder de kennisbasis ICT – beschrijft de kennis die nodig is voor het beroep van leraar en ligt daarmee ten grondslag aan alle competenties.

De lerarenopleidingen van de HU hanteren als uitgangspunt dat ICT geen doel op zich is, maar een middel. Dat acht het auditteam een plausibel uitgangspunt.

De opleidingen nemen bij de generieke kennisbasis ook het addendum¹⁶ mee waarin de profilering naar algemeen vormend onderwijs (avo) en bo zichtbaar wordt. In het relatieschema heeft elke opleiding zichtbaar gemaakt bij welke cursussen/onderwijseenheden welke onderdelen van de generieke, de ict en de vakspecifieke kennisbasis aan bod komen en op welk niveau dat gebeurt. (Zie verder standaard 2 en de vakspecifieke rapportages per opleiding.)

Profilering en eigen inkleuring

De profilering en eigen inkleuring van de lerarenopleidingen van de HU komen o.a. op de volgende manier tot uiting:

De lerarenopleidingen willen een 'Utrechtse leraar' opleiden. Daarbij leggen zij in het curriculum het accent op i) de leraar als kennisdrager die o.a. gebruik maakt van activerende didactiek, waarbij hij ict inzet waar dat verrijkend is, ii) Bildung en iii) effectief leraarsgedrag. Met expliciete aandacht voor Bildung willen de opleidingen de persoonlijkheidsontwikkeling van de leraar bewust stimuleren door een brede oriëntatie op maatschappij en cultuur. Met het accent op effectief leraarsgedrag, beogen de opleidingen leraren op te leiden die hun gedrag, instructie en begeleiding afstemmen op de behoefte van leerlingen.

De 'Utrechtse leraar' moet ook onderzoekend kunnen handelen in de onderwijspraktijk en kritisch kunnen reflecteren op de beroepspraktijk en eigen handelen. Daarvoor hebben de opleidingen - zoals al hierboven is vermeld - een achtste competentie toegevoegd. (Zie verder onder het kopje 'onderzoek'.)

Andere kenmerkende elementen van de Utrechtse lerarenopleidingen zijn blended learning en leerwegaafhankelijk toetsen in het licht van gepersonaliseerd leren. Deze elementen maken het mogelijk dat het aanbod aansluit op de leerbehoeftes van de individuele student. Studenten kunnen hierdoor steeds flexibeler door hun studie gaan. Alle opleidingen hebben inmiddels het gehele eerste studiejaar blended ingericht met een combinatie van face-to-face en digitaal onderwijs.

(Zie verder standaard 2 en 3 en de vakspecifieke rapportages per opleiding.)

Onderzoek

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de opleidingen er door de invoering van de achtste competentie 'onderzoekend handelen in de onderwijspraktijk' voor zorgen dat studenten hun onderzoekend vermogen expliciet(er) kunnen ontwikkelen. De opleidingen stimuleren de studenten de resultaten van onderzoek in de beroepspraktijk in te zetten, kritisch te reflecteren op de beroepspraktijk en hun eigen handelen. Dit moet leiden tot verbetering en innovatie van die beroepspraktijk.

De opleidingen hebben in het kader hiervan een doorlopende leerlijn voor praktijkgericht onderzoek ontwikkeld. Deze leerlijn is ingebed in de cursussen Beroep en Beroepsproducten in het generieke deel van het curriculum. Ook hebben de opleidingen eindtermen voor praktijkonderzoek uitgewerkt. De opleidingen werken hierbij o.a. nauw samen met het lectoraat Methodologie van Praktijkgericht Onderzoek. (Zie verder standaard 2.)

Internationale dimensie

De opleidingen hebben de ambitie dat de Utrechtse leraar beschikt over een brede, internationale blik. Ook het werkveld vraagt in toenemende mate een internationale oriëntatie vanwege het groeiend aantal scholen met tweetalig onderwijs en de diversiteit in de klassen. Alle opleidingen zorgen daarom in hun curriculum voor aspecten van internationalisation at home, waarbij studenten o.a. interculturele competenties kunnen ontwikkelen zoals interpersoonlijk competent (bijvoorbeeld communicatie) en reflectie en ontwikkeling (reflecteren op handelen). Daarnaast is er bij de moderne vreemde talen, aardrijkskunde en geschiedenis sprake van internationalisation abroad. (Zie daarover de vakspecifieke rapportages per opleiding.)

---

¹⁶ Addendum generieke kennisbasis tweedegraads lerarenopleidingen. Focus op beroepsonderwijs.

Tevens wil Instituut Archimedes meer gaan samenwerken met buitenlandse lerarenopleidingen. In 2014 is zij een benchmarkonderzoek gestart gericht op het vergelijken van opleidingsprofielen met o.a. de Faculty of Education van de Manchester Metropolitan University.

Kopopleiding, Educatieve minor beroepsonderwijs en Pedagogisch Didactisch Getuigschrift (PDG)

Voor de *kopopleiding* zijn de zeven SBL-competenties, de generieke kennisbasis en de vakdidactiek leidend. De vakinhoud wordt bekend verondersteld, gezien de vooropleiding van studenten. Het onderzoekend vermogen van studenten is al in een vakverwante vooropleiding hbo/wo ontwikkeld. De opleidingen verwachten dat studenten van de kopopleiding hun eerder opgedane vaardigheden in onderzoek kunnen toepassen in de context van het onderwijs. Het eindniveau voor de kopopleiding is Startbekwaam (niveau 3).

In landelijk verband zijn er afspraken gemaakt over de eisen aan de studenten van het PDG-traject en de educatieve minor beroepsonderwijs.

De eindkwalificaties voor het PDG-traject zijn vrijwel gelijk aan de pedagogisch-didactische eindkwalificaties van de reguliere lerarenopleiding: de zeven SBL-competenties op niveau Startbekwaam en de generieke kennisbasis.

Voor de studenten van de Educatieve minor gelden eveneens de zeven SBL-competenties, die zij moeten kunnen aantonen op niveau 1-2.

Afstemming met het werkveld en vakgenoten

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de opleidingen regelmatig overleg voeren met vakgenoten en vertegenwoordigers vanuit het werkveld over de actualiteit van de competenties en de opzet en inhoud van het curriculum.

De opleidingen spreken o.a. met vakgenoten in de overleggen in ADEF-verband en '10 voor de leraar' over de kennisbases en kennisstoetsing en in andere regionale en landelijke vakgroepoverleggen. Daarnaast werken de opleidingen samen met de interfacultaire Graduate School of Teaching, waarin alle lerarenopleidingen en educatieve minors van Universiteit Utrecht zijn ondergebracht. Daarbij spreken de partners o.a. over samen opleiden en praktijkgericht onderzoek. Samen geven de partners vorm aan de Academische Opleidingsschool 'Het Utrechts Model'.

Instituut Archimedes kent sinds kort een Raad van Advies, waarmee ze spreekt over strategische vraagstukken, waaronder over de visie op en uitwerking van gepersonaliseerd leren. Daarnaast heeft een groot aantal opleidingen een eigen werkveldcommissie of is voornemens zo'n commissie in te stellen. (Zie daarover de vakspecifieke rapportages.)

Met de scholen uit de regio werken de opleidingen nauw samen in het samen opleiden van aankomende leraren. Met een grote groep scholen vormt de HU de opleidingsschool 'ROC Midden Nederland' en de academische opleidingsschool 'het Utrechts Model'. In het netwerk U-talent werkt Instituut Archimedes met Universiteit Utrecht en vo-scholen in Midden Nederland aan het bevorderen van de kwaliteit van het onderwijs in (bèta)techniek op havo en vwo scholen en in het hoger onderwijs. Tevens heeft Instituut Archimedes contact met het Regionaal Platform Onderwijs Arbeidsmarkt vo-bve (beroepsvoorbereidende educatie) waar met de bestuurders van onderwijsinstellingen o.a. aandacht wordt besteed aan ontwikkelingen die het werken als leraar en het werken en leren in teams aantrekkelijk maakt voor huidige en toekomstige docenten.

Weging en Oordeel

De opleidingen baseren zich aantoonbaar op de landelijke SBL-competenties en de generieke en vakspecifieke kennisbases en hebben hierover regelmatig contact met vakgenoten en het werkveld. Dit gebeurt o.a. in '10 voor de leraar'-verband, in andere landelijke vakgroepoverleggen, in overleggen met de samenwerkingspartners in de opleidingsscholen en met bestuurders in de regio. Met lerarenopleidingen in het buitenland zijn in 2014 de eerste contacten gelegd gericht op profielvergelijking en samenwerking.

Sterke punt is de eigen inkleuring die de opleidingen geven aan de Utrechtse leraar met aandacht voor kennisoverdracht, effectief leraarsgedrag, een onderzoekende, kritische houding, een brede internationale blik en Bildung. Het is bijzonder dat de opleidingen per 2015-2016 een achtste competentie 'onderzoekend handelen in de onderwijspraktijk' hebben toegevoegd. Daarmee zorgen zij ervoor dat studenten hun onderzoekend vermogen expliciet(er) kunnen ontwikkelen.

Het auditteam is op grond van bovenstaande punten van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleidingen van de HU een 'goed' verdienen voor deze standaard.

4.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Inhoud en vormgeving generieke programma

Koppeling competenties – programma

De opleidingen hebben voor de 8 competenties eigen gedragsindicatoren naar beheersingsniveau ontwikkeld. In het relatieschema heeft elke opleiding zichtbaar gemaakt bij welke cursussen/onderwijseenheid welke competentie(s) op welk niveau aan bod komt/komen en welke onderdelen van de generieke, de ict en de vakspecifieke kennisbasis zij behandelt. De SBL-competenties, de generieke en vakspecifieke kennisbases zijn sterk sturend geweest voor de opzet en invoering van de nieuwe curricula sinds 2012.

Opzet en inhoud van het (generieke) programma

Alle lerarenopleidingen kennen dezelfde duidelijke opbouw met twee hoofdlerlijnen:

- kennis en vaardigheden/conceptueel: i) vakinhoudelijke kennis en vaardigheden en vakdidactiek en ii) pedagogisch-didactische kennis en vaardigheden van beroep;
- leren en onderzoeken in de praktijk/integraal: i) praktijk- en ervaringsleren, ii) onderzoek & beroepsproduct en iii) profilering.

De studenten kunnen door het generieke en vakspecifieke curriculum te doorlopen hun competenties, kennis en vaardigheden op een steeds hoger niveau ontwikkelen en de beoogde eindkwalificaties bereiken.

Studiegids 2015-2016 Generiek leerplanschema

Leerlijnen		Programma onderdeel	Vorm	Eindkwalificaties	EC
Kennis en vaardigheden / conceptueel	Vakinhoudelijke kennis en vaardigheden en Vakdidactiek	Vakcursussen	Vakspecifiek	Competenties m.n. 2,3,4,5,8	80
		Vakdidactische cursussen		Specifieke kennisbasis / ICT	1*
	Pedagogisch-didactische kennis en vaardigheden van beroep	Beroeps cursussen	Generiek	Competenties: 1 t/m 8 Generieke kennisbasis en addenda / ICT	15
Leren en onderzoeken in de praktijk / integraal	Praktijk- en ervaringsleren	Studie en Werk	Generiek	Competenties : 1 t/m 8 Kennisbases	35

Leerlijnen		Programma onderdeel	Vorm	Eindkwalificaties	EC
		Assessment Hoofd- fasebekwaam vol- tijd/Intake deeltijd		Competenties 1, 2, 4 en 7 Kennisbases	5 4
		**Assessment Startbekwaam		Competenties 1 t/m 8 Kennisbases	
	Onderzoek & beroepsproduct	Beroepsproduct	Generiek (en vak-specifiek)	Competenties: m.n. 3, 5, 7 en 8 Kennisbases	20
	Profilering	Keuzeonderdeel	Individueel		30

* 1 studiepunt is gereserveerd voor de landelijke kennistoets.

Spaans heeft in 2015/2016 de internationaal erkende toets DELE B2 van 1 studiepunt. Spaans en techniek hebben geen landelijke kennistoets.

** Er zijn twee assessments:

1) Assessment Hoofdphasebekwaam voltijd na het eerste jaar(5 EC). De deeltijd kent geen Assessment Hoofdphase- bekwaam. Hier is sprake van de cursus Intake deeltijd waar de studenten een portfolio aanleggen met opdrachten (5 EC).

2) Assessment Startbekwaam voor voltijd en deeltijd (4 EC vt/dt; voor techniek is dit 5 EC).

(Zie voor de vak(didactische) cursussen de vakspecifieke deelrapporten per opleiding.)

In zeven beroepscurssussen binnen de generieke pedagogisch-didactische leerlijn krijgen de studenten de professionele bagage (kennis, vaardigheden en houding) mee op de algemene pedagogisch-didactische gebieden. Binnen deze cursussen komt de generieke kennisbasis aan bod. Ook zijn in beroepscurssussen expliciet leerdoelen opgenomen ten behoeve van Bildung. Voorbeelden van beroepscurssussen zijn 'ontwikkeling van de adolescent', 'de leraar als pedagoog', 'leren omgaan met verschillen'.

Voor het studiejaar 2016-2017 hebben de opleidingen een nieuwe beroepscurssus 'leraar in het beroepsonderwijs' ontwikkeld voor de studenten die de afstudeerrichting beroepsgericht onderwijs gaan volgen. Dat is een belangrijke stap in de inhoudelijke concretisering van deze afstudeerrichting.

De integrale leerlijn behelst het leren en onderzoeken in de praktijk en bestaat uit de onderdelen: Studie en Werk, Beroepsproducten en profilering.

Studie en Werk omvat het werkplekleren op de opleidingsschool en studieloopbaanbegeleiding. Gedurende de hele opleiding krijgen de studenten begeleiding van een studie- en werkbegeleider (SWB'er). In de bijeenkomsten spreekt de SWB'er met de studenten (individueel of in groepsverband) over de studieplanning, het werkplekleren en de uitvoering van de opdrachten en beroepsproducten. De studenten houden daartoe een ontwikkelportfolio bij, dat leidend is voor het volgen van zijn ontwikkeling. De SWB'er is tevens vakdocent en kan de student ook ondersteunen en volgen in zijn vakinhoudelijke en vakdidactische ontwikkeling.

(Zie voor Studie en Werk verder onder het kopje 'werkplekleren' en voor Beroepsproducten onder het kopje 'praktijkgericht onderzoek'.)

Inhoudelijke thema's die door de conceptuele en integrale leerlijn verweven zijn, krijgen vorm in zogenoemde ontwikkelingslinten. Zo is er o.a. een ontwikkelingslint voor onderzoekend vermogen, voor Bildung en pedagogisch didactische handelen. Deze linten zorgen voor samenhang tussen de lijnen en voor een koppeling tussen theorie (vak) en praktijk (beroep). Vervlechting/wisselwerking tussen vak, vakdidactiek en praktijk is er bijvoorbeeld in de Beroepsproducten en Studie en Werk. (Zie daarvoor de vakspecifieke deelrapporten.)

De studenten krijgen de mogelijkheid zich te profileren in de keuzeruimte in het programma (30 EC). Studenten kunnen onder andere kiezen uit het hogeschoolbrede aanbod van minoren, voor een studieperiode in het buitenland of voor het volgen van keuzecursussen, ook bij een andere hogeschool.

Voor excellente studenten bestaat er de mogelijkheid een honourstraject te volgen voor de volgende invalshoeken/profielkenmerken: leiderschap, vakmanschap, internationale oriëntatie, innovatie en gedrevenheid.

Werkpleklerin

Tijdens het werkpleklerin op de stageschool krijgen de studenten volop de gelegenheid te werken aan de ontwikkeling van de zeven SBL-competenties. De studenten formuleren leervragen en leeractiviteiten onder begeleiding van hun SWB'er vanuit de eigen vakgroep en een werkplekbegeleider op de school. Ook krijgen de studenten opdrachten uit het zogenoemde 'bundel vak' waarin zij het eigen vak en vakdidactiek concreet moeten toepassen.

De leeractiviteiten nemen in complexiteit toe. Aan het begin observeert de student nog veel lessen van ervaren leraren. In de laatste fase van de opleiding (de LIO-fase) functioneert de student als zelfstandig docent in complexe onderwijsituaties. Hij plant zelfstandig zijn lessen, bereidt lessenseries voor en evalueert deze. Hij werkt samen met collega's, consulteert deze en formuleert een eigen visie op het beroep en schoolvak.

Om dit te kunnen realiseren lopen de studenten al vanaf het eerste studiejaar stage. De voltijdstudenten starten met 30 dagen in het eerste jaar. Het aantal dagen loopt ieder jaar verder op en eindigt met een lintstage van 2½ dag in het vierde studiejaar of een blokstage van 4 dagen gedurende de helft van het vierde jaar.

Omdat deeltijdstudenten veelal werkzaam zijn in een relevante beroepspraktijk, kan het werkpleklerin van beperkter omvang zijn. Deeltijders met weinig ervaring, draaien net zoveel uren als voltijders.

Ongeveer 2/3 van alle voltijdstudenten loopt stage op een erkende Keurmerkschool. Daar zijn getrainde werkplekbegeleiders en schoolopleiders aanwezig, die goed op de hoogte zijn van de inhoud van de leeractiviteiten en opdrachten en de eisen aan de student. Met een grote groep van deze Keurmerkscholen werken de lerarenopleidingen van de HU volgens het Utrechts Model samen in de academische opleidingsschool 'het Utrechts Model' en de opleidingsschool 'ROC Midden Nederland'.

Deeltijdstudenten werken en leren soms op een opleidingsschool. Dat lukt niet altijd, omdat studenten uit een andere regio komen of een baan hebben op een niet-opleidingsschool. Voor studenten die op andere/ 'gewone' scholen stage lopen is er een handleiding opgesteld. Zo houden de opleidingen ook daar de regie. Daar ligt evenwel ook nog een opgave. Het auditteam beveelt de opleidingen aan de bandbreedte die er nu nog is in de samenwerking met de scholen/werkplekken te verkleinen.

Vanuit het instituut krijgen de studenten begeleiding van een instituutsopleider. Aan scholen waar meer dan 16 studenten stage lopen is een vaste instituutsopleider verbonden. Deze instituutsopleider begeleidt o.a. samen met de schoolopleider de intervisie op de school. De instituutsopleider bezoekt de studenten ook in de les en is eindverantwoordelijk voor de beoordeling van de student. Daar waar de instituutsopleider niet op bezoek kan komen – bijvoorbeeld vanwege de te grote afstand – wordt gebruikt van video-opnamen van de les.

Het auditteam is van oordeel, dat de opleidingen er goed voor zorgen dat studenten zich in een optimale situatie kunnen ontwikkelen. Wel acht het auditteam het in het kader van *echt samen* opleiden denkbaar dat de schoolopleiders en werkplekbegeleiders binnen de opleidingsscholen een nog grotere rol krijgen in het samen met de studenten bekijken en bepalen welke activiteiten voor hen op dat moment het meeste betekenisvol/leerzaam zijn, en een grotere rol in overdracht/koppeling van theorie.

Praktijkgericht onderzoek

Zoals al eerder vermeld besteden de opleidingen veel aandacht aan het ontwikkelen van een kritisch onderzoekende houding van de student. Daartoe hebben de opleidingen ook een achtste competentie geformuleerd en vanaf cohort 2015-2016 geïmplementeerd.

Het onderzoekend vermogen start al in jaar 1 in de beroepscursussen (beroep 1, 2 en 3) met de basis van onderzoek doen. Onderzoek is hier gekoppeld aan docenthandelen. De cursussen Beroepsproducten (BP) 1, 2 en 3 zijn gericht op het aanleren van onderzoekend vermogen. Deze cursussen starten in het tweede studiejaar en kennen een duidelijke opbouw. De opdrachten zijn afwisselend vakspecifiek en generiek en nemen toe in complexiteit. Zo is BP 1 vakgebonden en in de context van de eigen klas, is BP 2 generiek en in de context van de vakgroep of het team en is BP 3 vakgebonden en expliciet aansluitend op de ontwikkelingen in de school.

De studenten doorlopen meerdere malen de hele onderzoekscyclus. Uitgangspunt is steeds dat de vraagstelling van het praktijkgerichte onderzoek van de student wordt ingegeven door de beroepspraktijk en de resultaten direct bijdragen aan de beroepspraktijk.

De tweedegraads lerarenopleidingen werken samen met het Kenniscentrum Educatie van de Faculteit Educatie en daarbij behorende kenniskringen. In dit kenniscentrum zitten het Lectoraat Beroepsonderwijs, Lectoraat Dovenstudies, Lectoraat Geletterdheid en Lectoraat Normatieve professionalisering.

De opleidingen streven naar een sterkere verbinding onderwijs en onderzoek met de lectoraten. Voorbeelden hiervan zijn de samenwerking met het lectoraat Methodologie van Praktijkgericht Onderzoek t.a.v. onderzoekend handelen in de onderwijspraktijk en de samenwerking met het lectoraat Normatieve professionalisering t.a.v. het onderzoekslint Bildung en internationalisering. Het auditteam heeft geconstateerd dat met name de leden van de kenniskringen zorgen voor de verbinding, omdat zij ook werkzaam zijn in de opleidingen. Daarnaast hebben de opleidingen Academieteams opgericht waarin docenten samen met studenten onderzoek doen. Voorbeelden van thema's zijn: multiperspectiviteit, blended learning, vernieuwende literatuurdidactiek.

Afstudeerrichtingen algemeen vormend onderwijs (avo) en beroepsgericht onderwijs (bo)

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de opleidingen al duidelijke stappen hebben gezet in het kader van de twee afstudeerrichtingen. Het lectoraat Beroepsonderwijs is nauw betrokken geweest bij het ontwikkelen van het profiel voor de afstudeerrichting bo. De lector is als lid van de adviesgroep nauw betrokken bij de voortgang van de afstudeerrichting en de leden van de kenniskring zijn intensief betrokken bij de invulling van het profiel en de inhoudelijke vormgeving van m.n. het derde en vierde studiejaar.

In de eerste twee studiejaar oriënteren de studenten zich op én het avo én het bo tijdens de beroepscursussen 1 t/m 4, Studie en Werk en de vakcursussen. Studenten moeten in studiejaar 1 en 2 werkplekken verwerven op beide schooltypes. Dat is een sterk punt. De afstudeerrichting bo wordt met ingang van 2015-2016 ingevoerd, te beginnen in de voltijdopleiding. Aan het einde van het tweede studiejaar maken de studenten de keuze voor hetzij avo hetzij bo. Zij lopen vanaf het derde studiejaar stage op een werkplek op een bijpassende school.

Binnen vak en vakdidactiek hebben de opleidingen twee profileringsvakken in het derde studiejaar aangewezen voor de beide afstudeerrichtingen.

Internationale dimensie

Internationalisering krijgt voor alle studenten op twee manieren vorm:

- internationalisation abroad: Dit is bij de opleidingen moderne vreemde talen, aardrijkskunde en geschiedenis een expliciet onderdeel van het curriculum. Daarnaast bestaat er voor alle studenten de mogelijkheid tot een verblijf in het buitenland bijvoorbeeld in het kader van onderzoek (Beroepsproduct 3). Bovendien kunnen studenten hun LIO-stage en profileringsruimte in het buitenland uitvoeren.

- internationalisation-at-home: In de literatuurlijst van elke opleiding is aandacht voor vakinhoudelijke en onderwijskundige ontwikkelingen in het buitenland. (Zie vakspecifieke rapporten.) Daarnaast kent Instituut Archimedes de Engelstalige minoren 'English Language and Culture' en 'American Studies'. Dit assortiment wil het instituut nog verder uitbreiden. Een minor 'Internationalisation and Diversity' is in voorbereiding. Vanaf 2015-2016 bieden de opleidingen de beroepscursussen ook in het Engels aan en kunnen studenten de internationale variant kiezen waarmee ze een dubbele bevoegdheid halen. De minoren/cursussen en internationale variant staan ook open voor buitenlandse studenten.

Het auditteam constateert dat de opleidingen veel ambities hebben op het terrein van internationalisering. Een en ander is nog een jonge ontwikkeling. Het auditteam beveelt de opleidingen aan door te gaan op het ingeslagen pad en ervoor te waken dat dit onderdeel door de vele andere ambities die de opleidingen hebben, onvoldoende van de grond komt.

Didactische uitgangspunten en werkvormen

De opleidingen gaan uit van de docent als rolmodel voor het leraarschap en als cultuurdrager en opvoeder. Dit uit zich in Bildung en het principe 'practice what you preach'. De didactiek en de werkvormen die de docenten hierbij hanteren zijn voorbeeldmatig voor de beroepspraktijk. De docenten gaan bij hun lessen en opdrachten uit van authentieke leersituaties.

De opleidingen kiezen voor gepersonaliseerd leren en sluiten aan bij de leerbehoeftes van de individuele student. Daarbij maken zij gebruik van blended learning. Dit leidt tot een variatie in didactiek en inhouden. De opleidingen hanteren hierbij het spinnenwebmodel van Van den Akker, waarbij de docent per onderwijseenheid en/of variant een samenhangende keuze maakt in de vormgeving van het onderwijs ten aanzien van leerdoelen, leeractiviteiten, samenwerkingsvormen, materiële ondersteuning, locatie en tijdstip. De opleidingen hanteren vier leercontexten: i) zelfstandig (individueel leren via digitaal aangeboden leerstof), ii) het leerteam (een vorm van co-learning waarin de studenten leren met en van elkaar wat moet leiden tot verdieping), iii) het klaslokaal en iv) de werkplek (de school).

Voor de organisatie van deze vier leercontexten en de inrichting van multimediale leerinhouden gebruiken de docenten HUBl, het digitale platform.

Voor het eerste studiejaar hebben de docenten het curriculum (generiek en vakspecifiek) inmiddels blended gemaakt. Dit heeft geleid tot een actualisering en vitalisering van het didactisch proces. Het streven is dat dit nu verder gaat in de volgende leerjaren.

De studenten die het auditteam sprak, waren tevreden over de keuzemogelijkheden en de variatie in didactische werkvormen, die de docenten al toepasten. Ze zagen daarin nog wel verschillen tussen docenten. (Zie verder de vakspecifieke deelrapportages.)

Het auditteam heeft tijdens de audit uitgebreid kennis kunnen maken met de werking van het digitale platform HUBl en de diverse onderwijsinhouden op HUBl en vindt dit evenals de docenten en studenten een prachtig en bruikbaar instrument.

Het auditteam acht nu de fase aangebroken, dat de opleidingen het eindbeeld van blended learning bepalen. Uit de gesprekken is gebleken dat veel vakgroepen het blended maken van lessen omarmen. Docenten nemen voorbeelden van elkaar over en sommigen melden dat zij zichzelf met plezier opnieuw 'uitvinden'. Maar men is ook kritisch op wat wel/niet past. Het auditteam beveelt de opleidingen aan per vakgroep afspraken te maken over de ruimte voor maatwerk. Tevens beveelt het auditteam aan het werkveld mee te nemen in de gedachtenvorming rondom blended learning.

Kopopleiding, educatieve minor beroepsonderwijs en PDG

Voor de kopopleiding is een samenvoeging gemaakt van de beroepscursussen 1 t/m 4. Deze cursussen heten in de kopopleiding 'Didactiek en het leren' en 'De leraar als pedagoog'.

Daarnaast kiest de student één beroepscursus uit de overige drie (5 t/m 7).

Een belangrijk element in de kopopleiding vormt het werkplekleren. In de kopopleiding lopen de studenten in het eerste semester 40 dagen stage en in het tweede semester 80 dagen.

Van studenten wordt verwacht dat zij vanaf de start van de opleiding beschikken over een leerwerkplek. De lerarenopleidingen stimuleren de studenten daarbij stage te lopen binnen de opleidingsscholen. Studenten van de kopopleiding Omgangskunde doorlopen hun LIO-fase altijd op een ROC.

In de kopopleiding wordt gericht gewerkt aan de toepassing van het onderzoekend vermogen in de context van het onderwijs met twee afstudeerberoepsproducten: een vakinhoudelijk/vakdidactisch en een vakoverstijgend afstudeerberoepsproduct. Tevens kan de student hiermee werken aan de SBL-competenties 5 en 6 (samenwerken met collegae en samenwerken met de omgeving).

Studenten van de educatieve minor beroepsonderwijs volgen in totaal twee beroepscursussen. Studenten die hebben laten zien dat zij een excellentie-traject aankunnen, kunnen nog een extra beroepscursus volgen.

In de educatieve minor beroepsonderwijs omvat de stage in de eerste periode 20 dagen en in de periode daaropvolgend 25 tot 30 dagen. Van studenten wordt verwacht dat zij vanaf de start van de opleiding beschikken over een leerwerkplek in het bo (met name mbo).

In de educatieve minor beroepsonderwijs ligt er geen accent op het onderzoekend handelen. Wel zijn in de cursus 'Beroepsgerichte vakdidactiek in de schoolstage' enkele kleinschalige onderzoekopdrachten in de contexten van het beroepsonderwijs opgenomen, die aansluiten bij het ontwikkelen van kleinschalig vakdidactisch lesmateriaal.

In de kopopleiding Omgangskunde en de educatieve minor beroepsonderwijs is de vakcomponent gericht op het aanleren van specifieke vakdidactiek voor het beroepsonderwijs. Het toepassen daarvan vindt plaats tijdens het werkplekleren (Studie en Werk).

Het PDG-traject bestaat uit Beroepscursussen, Onderzoek en Werkplekleren/Studie-en werk. Dit laatste onderdeel beslaat 50% van het curriculum.

Instroom en doorstroom

De opleidingen bewaken de kwaliteit van de instromende studenten goed. De opleidingen gaan voor het reguliere traject uit van de wettelijke toelatingseisen. Voor toelating tot de kopopleiding wordt de verwantschapstabel¹⁷ gehanteerd. De educatieve minor beroepsonderwijs staat open voor alle hbo-studenten met een vakverwante bacheloropleiding gericht op een schoolvak. Bij de werving van studenten voor deze minor richt de HU zich met name op studenten van technische bacheloropleidingen in verband met de tekortvakken. Het traject PDG staat open voor onbevoegde deelnemers (meestal zij-instromers) die voor minimaal 0,4 fte werkzaam zijn als docent binnen de beroepsvoorbereidende educatieve sector. Kandidaten moeten al een hbo-opleiding hebben afgerond of aantoonbaar beschikken over hbo denk- en werkniveau.

De opleidingen hanteren een streng vrijstellingenbeleid. Studenten krijgen alleen vrijstelling als (een deel van) de inhoud van de reeds genoten opleiding gelijk is. Zij moeten dit aan de hand van bewijsmaterialen zelf aantonen. Tevens mag de opleiding niet langer dan 5 jaar daarvoor genoten zijn. Daarnaast krijgen alle studenten de gelegenheid om te versnellen door via Leerwegaafhankelijke toetsen (LOT) aan te tonen dat zij beschikken over de vereiste kennis en vaardigheden. (Zie ook standaard 3.)

---

¹⁷ De verwante opleidingen zijn op landelijk niveau bepaald en vastgelegd in een zogenoemde verwantschapstabel.

Door goede voorlichting op de website en informatie- en meeloopdagen, door matchingsgesprekken en een studiekeuzecheck voor de voltijdstudenten beogen de opleidingen dat studenten een goede keuze maken. Voor deeltijdstudenten organiseren de opleidingen intakeavonden, waarop zij zicht krijgen op het studieprogramma.

De opleidingen bewaken de studievoortgang door studiebegeleiding door de SWB'er, door het onderhouden van goede communicatie en binding met studenten en door de aanpak van deficiënties. Zo maken alle reguliere studenten in het eerste studiejaar een diagnostische taaltoets Nederlands. Op basis van de uitkomst kunnen studenten zich inschrijven voor o.a. taalworkshops en individuele schrijfcoaching. Daarnaast besteden de docenten aandacht aan taalvaardigheid in de verschillende cursussen. Het auditteam beveelt de opleidingen aan nog meer toe te zien op het correct gebruik van het Nederlands in de toetsen. Het zit wel in de rubrics, maar op dit moment is taal nog 'compenseerbaar'. Het auditteam is van oordeel, dat de opleidingen hun verantwoordelijkheid zouden moeten nemen, door de taaltrainingen voor taalzwakke studenten verplicht te stellen.

Ook op vakgroepsniveau hebben sommige opleidingen aanbod voor het wegwerken van deficiënties in het vak. (Zie daarvoor de vakspecifieke rapportages.)

Blended learning en leerwegaafhankelijk toetsen bieden goede mogelijkheden om te differentiëren en waar gewenst te versnellen.

Het auditteam vindt het belangrijk dat de opleidingen deze maatregelen treffen/hebben getroffen, zodat het toch wel wat magere rendement kan verbeteren.

Alumni en werkveld over het programma

De alumni en vertegenwoordigers vanuit de scholen, die het auditteam sprak, vinden dat de afgestudeerden een goede basis mee krijgen. Ze hebben geconstateerd dat de opleidingen in de laatste jaren, vakinhoudelijk veel beter zijn geworden. Een aantal alumni had aandacht voor het mentorschap in de opleiding gemist, te meer omdat zij als pas afgestudeerde docent al snel mentor waren geworden van een groep leerlingen op hun school. Dit onderdeel is inmiddels in het generieke curriculum opgenomen.

Ook aan differentiëren in de klas – een ander aspect dat werd gemist – besteedt de opleiding inmiddels expliciet aandacht.

Daarnaast hadden sommige alumni het doen van onderzoek moeilijk gevonden. Met de invoering van de onderzoekslijn in alle studie jaren en meer begeleiding bij Beroepsproduct 3, heeft de opleiding dit knelpunt inmiddels aangepakt.

De alumni en werkveldvertegenwoordigers vinden de keuze voor de afstudeerprofielen avo en bo een goede stap. Binnen het mbo zijn echt andere docenten nodig, aldus een van de gesprekspartners.

Personeel

De tweedegraads lerarenopleidingen van de HU beschikken in totaal over 174 docenten, waarvan er 21 fulltime werken (1 fte) en 153 parttime (veelal 0,8 fte). 95% van de docenten heeft een masterdiploma, 23 docenten zijn gepromoveerd en 4 docenten zijn bezig met een promotietraject. Daarmee zorgen de opleidingen ervoor dat nagenoeg alle docenten een hoger opleidingsniveau hebben dan het niveau waarvoor zij de studenten opleiden.

De vakdocenten werken over het algemeen zowel in de voltijd- als de deeltijdopleiding.

De leidinggevenden spreken met de docenten over hun functioneren, o.a. in de drie formele jaargesprekken. Daarin komen ook tijd voor innovatie en professionalisering aan de orde. Het auditteam heeft geconstateerd, dat Instituut Archimedes een uitgebreid professionaliseringsaanbod kent voor de docenten. In 2014 en 2015 volgden de docenten bijvoorbeeld cursussen op het gebied van blended learning (o.a. ontwerpen van cursussen in HUBl) en toetsing en beoordeling (o.a. verder ontwikkelen van toetsprogramma en toetsplannen en peerreviews). Daarnaast zijn/worden er professionaliseringsbijeenkomsten voor begeleiders van de beroepsproducten georganiseerd, mede omdat het begeleiden van onderzoek een vak op zich is.

Binnen het lectoraat Methodologie en Praktijkgericht Onderzoek is daartoe een specifieke cursus ontwikkeld. Het is mooi, dat er steeds meer docenten gaan participeren in Academieteams.

Naast bovengenoemd aanbod is er jaarlijks een professionaliseringscursus Bildung, die de docenten kunnen volgen bij de Internationale School voor Wijsbegeerte (ISVW) te Leusden. Naast de tijd voor professionalisering krijgen de docenten tijd/ruimte voor innovatie. Deze besteden de docenten op dit moment o.a. aan de ontwikkeling van blended onderwijs, digitaal toetsen, leerwegonafhankelijk toetsen en de verdere ontwikkeling van de twee afstudeerrichtingen avo en bo.

Het auditteam is van oordeel dat de opleidingen via de bovengenoemde professionalisering en ruimte voor innovatie zorgen dat zij hun eigen ambities - zoals die in dit rapport bij de verschillende standaarden zijn beschreven - ook daadwerkelijk kunnen realiseren. Aandachtspunt is nog het beperkte aantal docenten dat bij de VELON is geregistreerd als opleider. Het auditteam beveelt de opleidingen aan de VELON te overtuigen van al hetgeen de docenten al doen binnen de HU aan professionalisering als opleider van docenten. (Zie over de docentkwaliteit verder het vakspecifieke rapport per opleiding.)

De lerarenopleidingen zorgen ook voor training van werkopleiders en schoolopleiders op de Keurmerkscholen, waaronder de scholen waarmee de HU samenwerkt in de opleidingsscholen.

Kopopleiding, educatieve minor beroepsonderwijs en PDG-traject

Bij de kopopleiding en de educatieve minor beroepsonderwijs kunnen docenten van alle opleidingen ingezet worden, afhankelijk van de instroom van studenten.

In de kopopleiding worden op dit moment veel docenten van de opleiding Omgangskunde ingezet, aangezien deze de meeste kopstudenten heeft. Bij de educatieve minor beroepsonderwijs worden met name docenten van de opleiding Techniek en Omgangskunde ingezet.

Bij alle kopopleidingen en bij de educatieve minor beroepsonderwijs wordt de specifieke vakdidactiek verzorgd door de vakgroep van de opleiding waarvoor de student zich ingeschreven heeft.

De lesdagen in het PDG-traject worden verzorgd door een opleider van het Instituut Archimedes. De intervisiebijeenkomsten met de leerteams worden verzorgd door schoolopleiders. Bij incompany trajecten kunnen ook thema-deskundigen vanuit het mbo ingezet worden.

Generieke voorzieningen

Het auditteam beoordeelt de generieke materiële voorzieningen en de huisvesting - mede op basis van eigen waarneming - als adequaat. De locatie beschikt over voldoende grotere en kleine lokalen. Elk lokaal beschikt over een smartboard, dat voorbeeldmatig in de lessen kan worden ingezet. Er is een fysieke mediatheek aanwezig waar studenten naast tijdschriften en vakliteratuur ook methoden die in het onderwijs gebruikt worden, kunnen raadplegen.

Daarnaast hebben zij vanaf elke plek toegang tot digitale bronnen.

Voor een aantal opleidingen zijn speciale praktijklokalen beschikbaar. (Zie de vakspecifieke rapporten.)

De digitale werkomgeving HUBl wordt gebruikt voor het vormgeven van blended learning. Voor studenten wordt StHUBl ontwikkeld, een digitaal platform waar zij kunnen experimenteren met activerende werkvormen.

Via Sharepoint is alle opleidingsspecifieke en algemene informatie te raadplegen. Daarnaast krijgen de studenten per periode een studentflits in hun mailbox met daarin allerlei informatie t.a.v. vakoverstijgende onderwerpen binnen hun studie.

Weging en Oordeel

Het auditteam is van oordeel dat de lerarenopleidingen van de HU een stevig en praktijkgericht programma bieden aan de studenten van de kopopleidingen, de educatieve minor beroepsonderwijs en de studenten van het PDG-traject. Door dit programma te volgen, kunnen deze studenten de vereiste SBL-competenties, kennis en vaardigheden ontwikkelen.

Zie voor de weging en het oordeel over standaard 2 verder de vakspecifieke rapporten per opleiding.

4.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Systeem van toetsen en beoordelen

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de tweedegraads lerarenopleidingen van de HU op een systematische wijze het proces van het toetsen en beoordelen hebben ingericht. De basis is het toetskader van Faculteit Educatie, dat de uitgangspunten en kwaliteitseisen voor toetsen en beoordelen beschrijft. Elke opleiding heeft een toetsprogramma dat een opbouw in niveau beschrijft en aantoont hoe de acht eindkwalificaties worden gedekt. Elke opleiding heeft een toetsplan per cursus. De opleidingen besteden aandacht aan de verschillende functies voor toetsen (selecterend, bevorderen leereffect) en voor leerwegaafhankelijk toetsen.

De opleidingen hebben een relatieschema opgesteld, dat in één overzicht weergeeft op welk oplopend beheersingsniveau zij verschillende programmaonderdelen toetsen. Daaruit blijkt tevens bij welke onderdelen elke opleiding het bachelorniveau van de eindcompetenties toetst. De opleidingen gebruiken een mix van toetsvormen die passen bij het type leerdoelen en het vereiste niveau. Zo zijn er kennistoetsen, vaardigheidstoetsen, opdrachten in de vorm van dossiers, (onderzoeks)verslagen, reflecties, betogen, lesopzetten, analyses, adviezen, presentaties en criterium gerichte interviews.

Omdat het Instituut Archimedes – conform het HU-brede vrijstellingenbeleid - geen vrijstellingen verleent op basis van eerder verworven competenties (EVC's), biedt elke tweedegraads lerarenopleiding studenten de mogelijkheid leerwegaafhankelijke toetsen (LOT's) af te leggen voor bepaalde modules en daarmee binnen de opleiding te versnellen. De studenten hoeven daarvoor geen lessen te hebben gevolgd.

Het auditteam is ervan onder de indruk hoe de tweedegraads lerarenopleidingen van de HU de laatste jaren het toetsen en beoordelen hebben opgepakt. In temen van hoeveelheid betrokken commissies en instanties kan het auditteam zich een zekere vereenvoudiging voorstellen.

Kennisbasistoetsen

De tweedegraads lerarenopleidingen van de HU nemen conform de landelijk gemaakte afspraken binnen de Vereniging Hogescholen de digitale landelijke kennisbasistoets (LKT) van het vak af. Alleen voor het vak Techniek en Spaans wordt geen LKT ontwikkeld. (Zie daarover het vakspecifieke deelrapport tweedegraads leraar Techniek en Spaans.)

Alle studenten krijgen conform de landelijke afspraken twee toetskansen per jaar en moeten de toets behaald hebben voordat zij hun diploma krijgen.

De tweedegraads lerarenopleidingen van de HU toetsen de landelijk kennisbasis generiek o.a. aan de hand van i) schriftelijke kennistoetsen en opdrachten (toepassing casuïstiek, praktijk simulaties of practica) in de conceptuele leerlijn, ii) in de Beroepsproducten 1,2 en 3 aan de hand van de onderzoeksverslagen waarin de studenten ook generieke kennis moeten aantonen en iii) in de lijn Studie en Werk aan de hand van het (ontwikkelings)portfolio van de student en de Assessments Hoofd fase bekwaam en Start bekwaam.

Validiteit, betrouwbaarheid, inzichtelijkheid

De opleidingen zorgen er op verschillende manieren voor dat de toetsen, valide, betrouwbaar en transparant zijn, conform de afspraken in het Facultair Toetskader. Dat doen zij o.a. door:

- voor elke opleiding een relatieschema en toetsprogramma op te stellen en voor elke cursus een toetsplan;

- in de cursusbeschrijvingen en cursushandleidingen voor alle betrokkenen inzichtelijk te maken wat de eindkwalificaties en leerdoelen zijn en op welke wijze deze getoetst en beoordeeld worden;
- voor elke toets een beoordelingsformulier op te stellen met beoordelingscriteria, rubrics, normering en weging;
- het zogenoemde 4-ogen beleid toe te passen bij o.a. het construeren van een toets en bij het beoordelen van de studenten bij de onderdelen uit de afstudeereenheid (exemplarische vakcursus in de afstudeereenheid, Assessment Startbekwaam en Beroepsproduct 3), bij het beoordelen van de studenten in de stage en bij het Assessment Hoofdbekwaam. Veel vakgroepen passen ook bij toetsing van andere cursussen het vier-ogenprincipe toe. Bij twijfel over een beoordeling wordt een tweede examinerator geraadpleegd. Bij alle opleidingen ontwikkelen tenminste twee docenten de toetsen van de cursussen.
- bij de beoordeling van de Beroepsproduct 1 en 2 de examinerator niet de begeleider van de student te laten zijn;
- bij de beoordeling van Beroepsproduct 3 twee examineratoren in te zetten, de begeleider vanuit de eigen vakgroep en een andere examinerator;
- samen met de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Fontys en Windesheim peerreviews en kalibreersessies te organiseren voor de beoordeling van Beroepsproduct 3;
- het werkveld i.c. de werkplekbegeleider en/of schoolopleider en/of directeur van de school advies te vragen bij de beoordeling van de student. Dit gebeurt bij de stage en bij de beoordeling van de drie beroepsproducten;
- docenten bevorderen hun toetsdeskundigheid via de landelijke cursus Basiskwalificatie examineren (BKE) gevolgd door Seniorkwalificatie examineren (SKE).

Examencommissie en expertgroepen

De tweedegraadslerarenopleidingen kennen één examencommissie, waarin vanuit elk cluster van opleidingen een vertegenwoordiger zitting heeft. De examencommissie vervult een stevige rol in het borgen van de kwaliteit van het toetsen en beoordelen en treedt hierin ook pro-actief op. Dit doet zij o.a. door kaders te stellen en steekproefsgewijs onderzoeken uit te (laten) voeren, bijvoorbeeld naar het niveau van de afstudeeronderdelen Beroepsproduct 3 en Assessment Startbekwaam en naar het uitvoeren van het vier-ogenprincipe bij het beoordelen van eindwerken.

De examencommissie heeft een duidelijke eigen onderzoekskalender voor het komende jaar. Daarop staat o.a. dat zij gaat kijken naar de uitkomsten van de landelijke kennistoetsen en naar ontschotte diploma's zodat het afstudeerprogramma voor alle studenten klopt. Daarnaast kent het Instituut Archimedes drie expertgroepen die de kwaliteit van het toetsen en beoordelen mede bewaken: i) de Instituutsexpertgroep, ii) de Clusterexpertgroepen Toetsen en Beoordelen voor het vak en iii) de Expertgroep Toetsen en Beoordelen voor Beroep. Zo heeft de Instituutsexpertgroep bijvoorbeeld het format ontwikkeld voor het toetsprogramma en het toetsplan voor elke opleiding. De Clusterexpertgroepen evalueren periodiek de kwaliteit van concrete toetsen en beoordelingen en rapporteren daarover in de lijn. Door dit op clusterniveau te trekken, zorgen de opleidingen ervoor dat zij niet 'hun eigen vlees keuren'. De voorzitter van de examencommissie heeft regelmatig contact met de voorzitters van de expertgroepen.

Daarnaast kent de Faculteit Educatie nog een Facultaire toetscommissie die is ingesteld door het College van Examens van de faculteit waarin de voorzitters van de vier examencommissies van de faculteit zitting hebben. Deze toetscommissie voert onderzoeken uit voor de examencommissie(s) - zoals de hierboven vermelde onderzoeken - en rapporteert daarover. Op basis daarvan doen de examencommissie van de tweedegraads lerarenopleidingen desgewenst aanbevelingen aan de directie.

Het auditteam is zeer te spreken over de hierboven beschreven wijze waarop de lerarenopleidingen de kwaliteit bewaken en borgen.

Afstuderen

De ijkpunten van de tweedegraads lerarenopleidingen van Hogeschool Utrecht om het gerealiseerde niveau van de studenten vast te stellen, zijn voor alle opleidingen gelijk:

- de digitale landelijke kennisbasistoets (LKT) van het vak (behalve voor de vakken Spaans en Techniek; voor deze vakken is (nog) geen LKT beschikbaar);
- het Assessment Startbekwaam: daarin laat de student aan de hand van een presentatieportfolio, een presentatie en in een criterium gericht interview zien dat hij op bachelorniveau kan functioneren en de zeven SBL-competenties op startbekwaamheidsniveau beheerst. De student stelt daarvoor een portfolio op met een aantal bewijzen per competentie;
- Beroepsproduct 3 (BP 3): een onderzoeksverslag, bestaande uit een projectverslag en een leerverslag. BP 3 is vakgebonden en sluit expliciet aan bij ontwikkelingen in de school. De opleiding toetst met BP3 met name competentie 8: onderzoekend handelen in de beroepspraktijk. Daarnaast doet de opleiding bij het werken aan het beroepsproduct een beroep op de andere zeven competenties en op het domein 'professionele docenten' uit de generieke kennisbasis;
- de toets van het vak dat exemplarisch is voor het eindniveau: elke opleiding heeft een vakspecifieke cursus die exemplarisch is voor het eindniveau. In de bijhorende toets toont de student zijn bachelorniveau aan op de vakspecifieke eindkwalificaties. (Zie hierover verder de vakspecifieke deelrapporten.)

Kopopleiding, Pedagogisch Didactisch Getuigschrift (PDG) en Educatieve minor beroepsonderwijs

Voor de kopopleiding zijn de SBL-competenties en de generieke kennisbasis de ijkpunten. De studenten van de kopopleiding sluiten de opleiding af met het Assessment Startbekwaam. In het PDG-traject wordt alleen getoetst op eindniveau Startbekwaam. De toetsing en beoordeling vindt plaats aan de hand van drie prestaties. Prestatie 1: leerarrangement. Prestatie 2: instrueren en begeleiden. Prestatie 3 betreft het Beroepsproduct: onderzoek naar de praktijk waarin de student lesgeeft ten einde deze praktijk te verbeteren. De toetsing is identiek aan de toetsing van Beroepsproduct 3 uit de voltijd en deeltijdvariant van de reguliere bacheloropleidingen.

Het PDG-traject wordt afgesloten met het Assessment Startbekwaam conform de reguliere bacheloropleidingen.

In de Educatieve minor worden de studenten getoetst op het beheersen van de 7 SBL-competenties op niveau 1-2¹⁸ en op (delen van) de kennisbasis. Zoals al onder standaard 2 is beschreven ligt in de Educatieve minor geen accent op competentie 8 'onderzoekend handelen'. Studenten hebben het eindniveau van de minor behaald als zij alle onderdelen van het programma met minimaal een voldoende hebben afgerond.

Weging en Oordeel

Zie voor weging en oordeel de vakspecifieke deelrapporten per opleiding.

---

¹⁸ niveau 1: hoofdfasebekwaam; niveau 2: LIO-bekwaam

4.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren

Uit onderzoek van de inspectie in 2015 onder beginnende leraren vo en mbo die in de laatste drie jaren zijn afgestudeerd aan de HU blijkt dat 83% van de alumni zeer tevreden is over de kennis en vaardigheden die zij hebben meegekregen. Ook voelt 78% zich vakdidactisch voldoende tot goed toegerust. Alleen de voorbereiding op het werken in het vo en vooral mbo behoeft meer aandacht vond 40% (vo)/53% (mbo) van de ondervraagde alumni. Het auditteam verwacht met de opleiding, dat de invoering van de afstudeerrichting beroepsgericht onderwijs verbetering brengt in de voorbereiding op het werken in het mbo.

Vertegenwoordigers vanuit het werkveld – waaronder de werkveldcommissies van de opleidingen - en de vertegenwoordigers en alumni vanuit de scholen die het auditteam tijdens de audit sprak, bevestigen dat de afgestudeerden over het algemeen goed functioneren in de beroepspraktijk. De alumni voelden zich zeker startbekwaam.

Eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau

Het kern- en vakpanel heeft in totaal 52 Beroepsproducten (BP 3) en 46 portfolio's voor Startbekwaamheidsassessments bestudeerd van afgestudeerden van de tweedegraads lerarenopleidingen uit de studie jaren 2013-2014 en 2014-2015 verdeeld naar omvang van het aantal studenten van elke opleiding, voltijdvariant, deeltijdvariant, kopopleidingen en met een spreiding in cijfers 6 tot en met 8/9.

Daarnaast heeft het kern- en vakpanel voor elk vak van minimaal vijf studenten die afstudeerden in 2013-2014 of 2014-2015 het eindwerk van de kenmerkende afstudeercursus bestudeerd.

De bevindingen van het auditteam met betrekking tot deze drie verschillende typen eindwerken staan beschreven in de vakspecifieke rapporten.

Weging en Oordeel

Zie voor weging en oordeel de vakspecifieke deelrapporten per opleiding.

5. ALGEMEEN EINDOORDEEL

Zie voor het eendoordeel het vakspecifieke rapport per opleiding.

6. AANBEVELINGEN

- Het auditteam beveelt de lerarenopleidingen aan het eindbeeld van blended learning te bepalen en per vakgroep afspraken te maken over wat wel/niet past binnen de eigen opleiding en welke ruimte er is voor maatwerk.
- Tevens beveelt het auditteam aan het werkveld mee te nemen in de gedachtenvorming rondom gepersonaliseerd leren/blended learning. Het gezamenlijke verhaal van de opleidingen moet ook het verhaal van het werkveld worden.
- Het auditteam beveelt de opleidingen aan de bandbreedte die er nu nog is in de samenwerking tussen de scholen/werkplekken te verkleinen.
- Het auditteam acht het denkbaar dat de schoolopleiders en werkplekbegeleiders binnen de opleidingsscholen een nog grotere rol krijgen in het samen met de studenten bekijken en bepalen welke activiteiten voor hen op dat moment het meeste betekenisvol/leerzaam zijn en een grotere rol in overdracht/koppeling van theorie. Het auditteam beveelt de betrokkenen bij de opleidingsscholen aan samen op te zoek te gaan naar (uitbreiding van) de mogelijkheden.
- Het auditteam beveelt de opleidingen aan met betrekking tot internationalisering door te gaan op het ingeslagen pad en ervoor te waken dat dit onderdeel door de vele andere ambities die de opleidingen hebben, onvoldoende van de grond komt.
- Het auditteam beveelt de opleidingen aan de taaltrainingen voor taalzwakke studenten verplicht te stellen. Tevens beveelt het auditteam de opleidingen aan te zorgen dat correct taalgebruik in toetsen niet langer te compenseren is.
- Het auditteam beveelt de opleidingen aan de VELON te overtuigen van hetgeen de docenten al doen binnen de HU aan professionalisering als opleider van docenten.

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

**Opleiding tot leraar voortgezet
onderwijs van de tweede graad in
AARDRIJKSKUNDE**
voltijd/deeltijd

Hogeschool Utrecht

CROHO nr. 35201

7. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN AARDRIJKSKUNDE

7.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Zoals in het generieke deel van het rapport beschreven, hanteert de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbasis voor de tweedegraads leraar en de hierin geformuleerde doelstellingen. De vakspecifieke kennisbasis aardrijkskunde vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

In de kennisbasis voor de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde is de conceptuele basis van de geografie weergegeven: waarin onderscheidt geografie zich van andere vakgebieden. Daarnaast zijn de praktische aspecten van de kennisbasis beschreven, de rol van de aardrijkskundedocent en het vak binnen de maatschappelijke context, het vak en de kennisbasis in relatie tot de competenties, en de relatie van aardrijkskunde met het leergebied Mens en Maatschappij. De kennisbasis is verdeeld in een deel 'vakinhouden aardrijkskunde' en een deel 'vakdidactiek aardrijkskunde'. Voor zowel het vakinhoudelijke als het vakdidactische deel van de opleiding zijn kennis en inzicht beschreven. De vakinhoud aardrijkskunde bestaat uit zeven thema's die vervolgens zijn uitgewerkt in categorieën. Deze thema's zijn:

- natuurlijke systemen op en rond de aarde,
- milieugeografie,
- landschappen,
- ruimtelijke effecten van sociaaleconomische systemen,
- ruimtelijke effecten van politieke en culturele systemen,
- geografische concepten,
- het geografisch instrumentarium.

Voor ieder thema zijn drie tot vier categorieën uitgewerkt. Zo zijn voor het thema 'Natuurlijke systemen op en rond de aarde' de volgende categorieën uitgewerkt: geogenese en geomorfologie, ecologische systemen en weer- en klimaatsystemen. Deze uitwerking van thema's in categorieën is helder, sluit aan bij actuele ontwikkelingen in het vakgebied en is dekkend voor het vakgebied aardrijkskunde. Het interdisciplinair karakter van het vak aardrijkskunde komt bij verschillende categorieën naar voren waardoor het vak aan reikwijdte wint. Zo maken ook demografie en bevolkingsgeografie, politieke en culturele geografie en digitale informatieverwerking deel uit van de categorieën die de kennisbasis onderscheidt.

Naast deze vakinhoudelijke hoofdthema's en de hiervan afgeleide categorieën, is er in de kennisbasis ook ruime aandacht voor de vakdidactische component. Ook deze is uitgewerkt in thema's die de kennisbasis voor het vak leraar aardrijkskunde concreet beschrijven.

Tot deze thema's behoren: nut en noodzaak van de geografie en het aardrijkskunde-onderwijs, geografisch denken, het schoolvak aardrijkskunde en aardrijkskunde leren. De uitwerking van de vakdidactische thema's is inzichtelijk en goed geoperationaliseerd.

De samenstelling van de kennisbasis is gebaseerd op zowel de curricula van het vmbo, mbo en de onderbouw van havo en vwo als op het vereiste hbo-niveau (het gaat om kennis waarover de docent dient te beschikken om les te kunnen geven in zijn vak). De kennisbasis bevat de minimumeisen. Naast het aanbod van de landelijke kennisbasis, onderscheidt de opleiding een aantal doelen die niet in de kennisbasis zijn opgenomen maar nadrukkelijk wél aan het vakgebied gerelateerd zijn. Zo zet de opleiding in op samenwerking met de biologie-opleiding waardoor interdisciplinaire thema's de revue passeren waaronder op de terreinen ecologie en landschap en de rol van de mens hierbij. In de studieonderdelen rond Marokko, Alpen en Europa komt het interdisciplinaire karakter van het vakgebied duidelijk naar voren door ook hier aandacht te besteden aan thema's uit de biologie. Voor de afstudeerrichting 'Beroepsgericht' werkt de opleiding samen met Geschiedenis, uitgewerkt in twee modules binnen Mens en Maatschappij. Een goede insteek volgens het auditpanel, waarbij studenten zich het interdisciplinaire karakter beseffen van hun vakgebied en niet blijven 'hangen' in hun eigen vakgebied.

Zie het generieke deel van het rapport voor de beschrijving van de overige bevindingen (over generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten).

Weging en Oordeel

Zie voor de bevindingen, weging en oordeel het generieke rapport. Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde geen aanleiding om af te wijken van dit algemene oordeel.

7.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Zie het generieke deel van het rapport voor de bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, werkplekieren, praktijkgericht onderzoek, internationale dimensie, afstudeerrichtingen, didactische uitgangspunten en werkvormen, instroom en doorstroom, personeel algemeen en generieke voorzieningen. Hierna richten wij ons op de opleidingsspecifieke facetten van de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde op het terrein van de onderwijsleeromgeving.

Inhoud en vormgeving programma

Voltijd en deeltijd

Zoals hiervoor onder standaard 1 vermeld, leidt de tweedegraads lerarenopleiding studenten op voor het algemeen vormend onderwijs en het beroepsonderwijs. Alle studenten krijgen in de eerste twee studie jaren een brede oriëntatie op beide onderwijstypen. De onder standaard 1 geformuleerde thema's heeft de opleiding uitgewerkt in het voltijd- en het deeltijdcurriculum. Er zijn geen inhoudelijke verschillen tussen beide varianten; zowel de eindkwalificaties als de hiervan afgeleide doelen zijn identiek. Wel is er sprake van een andere didactische aanpak door de docent. Zo maakt deze bij de deeltijddoelstelling gebruik van de werkervaring van studenten. Voor de voltijdstudent geldt dat de opleiding extra contacttijd tussen student en docent gebruikt voor extra instructie en voor het onder begeleiding uitvoeren van opdrachten en oefeningen. Het gaat dan bijvoorbeeld om opdrachten binnen een actueel thema en kaart- en tekenoefeningen. Deeltijdstudenten krijgen deze opdrachten via de digitale leeromgeving aangeboden.

Leerlijnen, avo en het beroepsonderwijs

De opleiding onderscheidt twee hoofdlerlijnen: 'Kennis en vaardigheden' en 'Leren en onderzoeken in de praktijk'. Hierbinnen zijn vervolgens afzonderlijke, meer op het vak gerichte leerlijnen te onderscheiden: de sociaalgeografische leerlijn, de fysisch-geografische leerlijn, de vakdidactische en geografische vaardigheden leerlijn en de leerlijn synthese. Ter illustratie: tot de sociaalgeografische leerlijn behoren studieonderdelen zoals *Stadsgeografie*, *Economische geografie* en *Ruimtelijke inrichting*. Tot de vakdidactische leerlijn behoort onder andere het studieonderdeel *Vakdidactiek en vaardigheden*. Voor de afstudeerrichting 'beroepsonderwijs' komen daar de studieonderdelen *Mens en maatschappij* en *Curriculumontwerp mens en maatschappij* bij, voor de afstudeerrichting 'avo' de studieonderdelen *Aardrijkskunde havo/vwo* en *Eigen omgeving havo/vwo*. Binnen de leerlijn Synthese komen deze leerlijnen samen. Er vindt dan verdieping plaats en de opleiding past de leerlijnen toe in samenhang binnen de 'contexten' Europa, Alpen en Marokko. Studenten voeren werkveldopdrachten uit waarbij zij bijvoorbeeld de ontstaansgeschiedenis bestuderen van de Alpen in relatie tot de platentektoniek en de geomorfologie van de Alpen en/of van een deel van de Alpen verklaren. Het vakgebied rond milieu verdient nadrukkelijker dan thans het geval is een plek in het curriculum.

Naar mate een student vordert in zijn studie, neemt de moeilijkheidsgraad van de verschillende studieonderdelen toe; daarmee volgt de opleiding de 'Taxonomie van Bloom'. Deze complexiteit wordt bepaald door de omvang van de lesstof, de mate van zelfstandigheid waarmee studenten de lesstof verwerken en het toepassingsniveau van de lesstof. Studenten leren om vanaf het eerste studiejaar hetgeen ze aan theorie verwerven, toe te passen in de praktijk op de stageschool.

Beroepsvorming

In nauw overleg met de leerkracht van de stageschool ontwerpen studenten lessen, daarbij gebruikmakend van een lesvoorbereidingsformulier waarin zij onder andere een beschrijving opnemen van de beginsituatie van de leerlingen. Mede op basis hiervan ontwerpen zij hun aardrijkskundeles en formuleren zij de te bereiken lesdoelstelling. Iedere les bespreekt de student na met de leerkracht en legt vervolgens de resultaten van deze lesbespreking vast. Zo ontstaat er per studiejaar een goed overzicht van en inzicht in de eisen van de student op zowel vakinhoudelijk als didactisch gebied. Naarmate de student in zijn studie vordert, neemt zijn zelfstandigheid en daarmee zijn verantwoordelijkheid voor een lessituatie toe.

Internationalisering

Ten aanzien van het aspect internationalisering maakt de opleiding gebruik van Engelstalige literatuur. Twee Engelstalige standaardwerken op de terreinen sociale en fysische geografie vormen daarbij de rode draad door de studie. In het oog springt verder het veldwerk dat studenten uitvoeren in Marokko. Dit veldwerk heeft vooral tot doel om kennis van en inzicht in het vak te verbreden en te verdiepen. Tijdens de audit bleek overigens dat dit niet altijd eenvoudig is; de opleiding heeft het zelf over het ter plekke inzetten van werkvormen met beperkte middelen. De opleiding wijst er op dat het goed is dat studenten leren om ook met de inzet van beperkte middelen toch een voor leerlingen 'krachtige leeromgeving' weten te realiseren. Een enkele student heeft in het kader van internationalisering een bezoek gebracht aan een Afrikaans land. De opleiding kan het aspect internationalisering nadrukkelijker dan thans het geval is in het curriculum verwerken. Het vak biedt de opleiding en haar studenten daartoe voldoende uitgelezen mogelijkheden.

Onderzoek

Naast de aandacht voor praktijkonderzoek in de generieke onderzoekslijn 'Beroepsproducten' vinden er ook in de vakcursussen kleine onderzoeken plaats. Een integraal onderdeel van het vierjarige curriculum vormen de onderzoeksvaardigheden, één van de competenties waarover een afgestudeerde docent aardrijkskunde dient te beschikken. De opleiding kiest ervoor om de onderzoekscomponent in ieder studieonderdeel terug te laten keren. Dat kan volgens het auditpanel wel explicieter uit de beschrijving van verschillende studieonderdelen blijken. Het lectoraat is betrokken bij de onderzoekscomponent van de opleiding, bijvoorbeeld bij het begeleiden en beoordelen van onderzoek. Voor uiteenlopende studieonderdelen geldt, dat studenten veldwerk buiten de opleiding uitvoeren. Studenten werken dan 'in het veld' aan hun praktische onderzoeksvaardigheden. Zij verzamelen daarbij gegevens en interpreteren hun waarnemingen met behulp van de theorie die de opleiding hen tijdens de lessen aanreikt. Zo voeren studenten in het kader van het studieonderdeel *Economische geografie* onderzoek uit naar het geografisch verzorgingsgebied van een supermarkt.

Docenten

Bestudering door het auditpanel van cv's laat zien dat er sprake is van een team dat beschikt over kennis in de breedte, van vakinhoud tot en met didactiek, en in de diepte, over specifieke vakinhoudelijke thema's. Op landelijk niveau participeren docenten bij het samenstellen van de kennisbasis en het opstellen van de landelijke kennistoets en bij het bespreken van ontwikkelingen in het werkveld die in de competentieset en/of het curriculum opgenomen moeten worden. Ook nemen docenten deel aan nascholingsbijeenkomsten, o.a. binnen wo-

verband. Uit de cv's blijkt verder dat een deel van het docentenkorps nog actief is als leraar aardrijkskunde in het middelbaar onderwijs.

Daarmee staat volgens het auditpanel een team docenten dat beschikt over de juiste mix van vakinhoudelijke en vakdidactische kennis en ervaring. Hierbij is het dubbele bodemprincipe essentieel. De docent past dan tijdens de les didactische principes en activerende werkvormen toe die een voorbeeld zijn voor de student zijn eigen lespraktijk en die hij daar kan toepassen. Studenten zijn tevreden over de inzet en de kwaliteit van docenten.

Weging en Oordeel

De opleiding heeft op een duidelijke wijze de set competenties uitgewerkt in een set vakinhoudelijke en een set vakdidactische doelstellingen. Deze zijn vervolgens beschreven in een vierjarig opleidingsprogramma dat het auditpanel enerzijds als inhoudelijk inzichtelijk en anderzijds als uitdagend voor studenten kwalificeert. Het curriculum laat een opbouw zien waarbij praktijk en theorie elkaar afwisselen en waarbij sprake is van tweerichtingsverkeer: de theorie wordt ingezet in de praktijk en de praktijk komt terug bij de behandeling van de theoriecomponent op de opleiding.

De leerlijnen die de opleiding hanteert zijn logisch gekozen en dekkend voor het vakgebied. Dit geldt ook voor de studieonderdelen binnen de te onderscheiden leerlijnen, met uitzondering van studieonderdelen op het terrein van milieu: die kan de opleiding steviger in het curriculum verankeren. De door de opleiding gebruikte literatuur is hbo-niveau. Internationalisering is instellingsbreed voor Archimedes nog een aandachtspunt.

Het docententeam is gekwalificeerd om de verschillende studieonderdelen, zowel vakinhoudelijk als vakdidactisch, te verzorgen waarbij zij nadrukkelijk het dubbele bodemprincipe hanteren. Voor een deel van hen geldt, dat zij een achtergrond hebben in het werkveld waarvoor de opleiding haar studenten opleidt.

De opleiding biedt aan de hand van de twee leerlijnen 'kennis en vaardigheden' en 'leren en onderzoeken in de praktijk' met de daarin opgenomen programmaonderdelen, de studenten voldoende mogelijkheden hun competenties, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen. De opleiding geeft het curriculum een eigen kleur door de expliciete aandacht voor onderzoekend vermogen in de onderwijspraktijk en *Bildung*. De ontwikkeling van de nieuwe beroepscursus 'leraar in het beroepsonderwijs' is een belangrijke stap in de inhoudelijke concretisering van de afstudeerrichting beroepsgericht onderwijs (bo).

Het didactisch uitgangspunt van gepersonaliseerd leren met behulp van *blended learning* is een sterk element. Deze actualisering en vitalisering van het didactisch proces is indrukwekkend.

Sterk element is ook het werkpleklernen op de Keurmerkscholen, de samenwerking binnen de twee opleidingsscholen, Het Utrechts Model en ROC Midden Nederland en het inmiddels ontwikkelde aanbod in het kader van de afstudeerrichting beroepsgericht onderwijs.

De opleiding besteedt voldoende aandacht aan de kwaliteit van de instromende studenten door het bieden van een studiekeuzecheck, het houden van matchingsgesprekken en intakeavonden, streng vrijstellingenbeleid en het afnemen van een diagnostische taaltoets in het eerste studiejaar gevolgd door het bieden van deficiëntiecurssussen voor taal waar nodig/gewenst.

De beschikbare voorzieningen werken ondersteunend aan de studie.

Het auditpanel komt tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

7.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Op instituutsniveau is afgesproken, dat de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde de toetsing van het curriculum inzichtelijk maakt in een toetsprogramma. Het door de opleiding gepresenteerde toetsplan en de toetsmatrijs zorgen er voor dat de opbouw in niveaus van leerdoelen in het toetsprogramma duidelijk is.

Het vier-ogenprincipe in het kader van valide en betrouwbaar toetsen, trof het auditpanel aan bij de procedure rond het opstellen van toetsen, waarbij een docent de door hem op basis van de toetsmatrijs gemaakte toets voorlegt aan een collega. In toenemende mate zijn steeds twee docenten betrokken bij het toetsontwerp. Het vier-ogen principe komt ook terug bij het beoordelen van de eindwerken waarbij altijd twee examinatoren betrokken zijn. Tevens neemt de Cluster Expertgroep voor Toetsen en Beoordelen een steekproef bij de vakinhoudelijke cursussen. Ook de vakgroep Aardrijkskunde heeft normaal gesproken een vertegenwoordiger in de CETB. Thans bestaat hiervoor een vacature.

Zie voor de verdere generieke bevindingen met betrekking tot het toetsen en beoordelen, het generieke deel van het rapport.

Eigen waarneming auditpanel van de toetsen aardrijkskunde

Het auditpanel heeft tijdens de audit aandacht besteed aan de toetsingsprocedure en tevens meerdere toetsen bestudeerd. Kernpunt hierbij waren behalve het bachelorniveau ook de validiteit en betrouwbaarheid van de toetsen, evenals de mate waarin de toetsvragen verspreid waren over de lesstof. Het auditpanel stelt vast dat de opleiding het aspect toetsing duidelijk heeft uitgewerkt. Zo geeft zij een beschrijving van het verband tussen het opleidings specifieke en het generieke toetsprogramma en beschrijft zij de wijze van toetsing van de verschillende studieonderdelen. Ook is het ontwerp van toetsen adequaat beschreven; de opleiding maakt daarbij gebruik van expertise die instituut breed aanwezig is.

Gedurende de vierjarige opleiding toetst de opleiding zowel formatief als summatief. Eerstgenoemde toetsvorm vindt met name plaats binnen de kaders van individuele feedback op de opleiding en stageschool en verder tijdens groeps gesprekken. Summatieve toetsing culmineert in de landelijke kennisbasistoets. Daaraan voorafgaand toetst de opleiding summatief de verschillende studieonderdelen. In een inzichtelijk toetsplan schetst de opleiding welke toetsen studenten dienen te maken, de wijze van toetsing alsmede de cesuur per toets. Toetsmatrijsen en *rubrics* zet de opleiding onder andere in bij tentamens. Studenten geven tijdens de audit aan op de hoogte te zijn van de toetsfrequentie, de wijze van toetsing, de criteria en de gehanteerde cesuur. De Cluster Expertgroep zal een aantal kennistoetsen tegen het licht houden; voor de lerarenopleiding aardrijkskunde is dit nog niet gebeurd.

Studenten hechten aan een onderbouwd oordeel over hun toetsresultaten. Daartoe maakt de opleiding gebruik van beoordelings*rubrics*: per *rubric* geeft de docent dan een korte toelichting. Tevens kan hij dan verbeterpunten formuleren (zie hierna). Studenten die hun schriftelijke toets willen inzien, kunnen daarbij het antwoordmodel naast hun eigen toets leggen en vervolgens een toelichting van de docent vragen.

Het auditpanel heeft een aantal toetsen bestudeerd tijdens de audit waaronder op de terreinen *Stadsgeografie*, *Weer & Klimaat* en *Culturele en Politieke Geografie*. Het niveau van de vragen is hbo-niveau: zij zijn actueel en voldoende verspreid over de lesstof. Over dit aspect was het auditpanel tevreden. De (wijze van) beoordeling van toetsen (schriftelijke tentamens) is nog op onderdelen een aandachtspunt volgens het auditpanel. Voor een enkele toets was niet goed traceerbaar hoe het cijfer tot stand kwam. Ook waren niet altijd minimumeisen traceerbaar; de becijfering is een aandachtspunt. De toelichting door de docent op de toets-antwoorden van studenten is vaak kort, vaak niet meer dan een enkel woord. Het auditpanel is van mening dat een meer narratieve vorm van commentaar voor de student waardevol is, zeker als de docent van mening is dat het de student 'verder helpt'. Centraal bij de beoordeling zou het inzicht van de student in het schoolvak aardrijkskunde moeten staan. Een meer narratieve vorm van commentaar vindt plaats binnen de kaders van formatieve toetsing gedurende een blok.

Weging en Oordeel

Het auditpanel is onder de indruk van de wijze waarop de tweedegraads lerarenopleidingen van de HU de laatste jaren het toetsen en beoordelen oppakken. Ook de professionalisering in het kader van het verkrijgen van BKE/SKE, de aandacht voor het toetsen en beoordelen op studiemiddagen en kalibratie-bijeenkomsten moeten in dit verband genoemd worden.

De tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde heeft haar toetsprogramma, toetsplan, toetsmatrijzen en *rubrics* voldoende op orde. Zij toetst op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen of de studenten de beoogde (eind)kwalificaties hebben bereikt. Als aandachtspunten noemt het auditpanel, na bestudering van toetsen, de becijfering die niet altijd inzichtelijk is en de feedback van de docenten op de antwoorden van studenten op de toetsvragen.

De drie expertgroepen (Instituutsexpertgroep, Cluster Expertgroep Toetsen en Beoordelen en Expertgroep Toetsen en Beoordelen voor Beroep) vervullen een belangrijke rol in het borgen van de kwaliteit van de toetsen.

Het auditpanel komt op grond van bovenstaande bevindingen (toetssysteem ruim voldoende op orde met nog als aandachtspunten de becijfering en beoordeling van toetsen) tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

7.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren

Reeds in het algemene deel van dit rapport meldde het auditpanel dat het gerealiseerde niveau mede blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding aardrijkskunde.

Gerealiseerd niveau

Studenten van de opleiding laten zien dat ze het bachelorniveau behaald hebben door een voldoende te scoren op de landelijke kennistoets, voor de vakcursus *Landschappen van Nederland 2*, het *Assessment Startbekwaam* en het Beroepsproduct 3.

Het laatste studiepoint van de opleiding is gereserveerd voor het behalen door de student van de landelijke kennistoets aardrijkskunde. De opleiding kent géén apart studieonderdeel dat studenten hierop gericht voorbereidt. Veel meer is er sprake van een geleidelijke verwerving van de kennisbasis door de student. Tijdens de audit is de uitkomst van de landelijke kennisbasistoets aan de orde geweest. Van de 21 studenten die de afgelopen twee jaren deelnamen aan de Landelijke Kennisbasis Toets, hebben 19 inmiddels de toets gehaald. De landelijke kennistoets fungeert als 'extra borging' van het vakinhoudelijke curriculum.

Het studieonderdeel *Landschappen van Nederland 2* beschouwt de opleiding als exemplarisch voor het eindniveau. Zij toetst dit in het derde studiejaar. Kennis, onderzoeksvaardigheden en de relatie theorie-praktijk komen in dit studieonderdeel samen. Bij het ontwerp en bij de beoordeling zet de opleiding twee docenten in. Het auditpanel stelt vast dat het een uitgebreid tentamen betreft en dat studenten dit alleen succesvol kunnen afronden als ze beschikken over voldoende inzicht in dit studieonderdeel. De acht door het auditpanel bestudeerde toetsen van verschillende studenten, laten een hoog inhoudelijk en didactisch niveau zien. Het door de opleiding gehanteerde beoordelingsformat is uitgebreid en inzichtelijk. Twee kanttekening hierbij: het lijkt er op dat studenten in dit derdejaars vak iets te veel in een specifiek, door de HU-docenten ontwikkeld, format worden gegoten. De leerdoelen zoals vermeld in de cursushandleiding kan de opleiding meer in overeenstemming brengen met de in het toetsplan beschreven leerdoelen.

Het auditpanel heeft portfolio's bestudeerd en stelt daarbij vast dat de student in staat is om te bewijzen dat hij aan de eindkwalificaties voldoet. De 'bewijslast' die studenten leveren om aan te tonen dat zij startbekwaam zijn, verschilt, maar de uitgebreide wijze waarop studenten hun bekwaamheden dienen aan te tonen, sluit uit dat studenten met een beperkte bewijslast afstuderen. De portfolio's zijn informatief en geven het auditpanel een voldoende beeld van het ontwikkelingsproces van de student. De beoordelingsformulieren zijn helder van opzet; de beoordeling door de docent is voor studenten informatief.

De door het auditpanel beoordeelde beroepsproducten 3 zijn kwalitatief van een goed niveau. De onderwerpkeuze is relevant voor het vakgebied. Het door studenten beschreven onderwijsontwerp is daadwerkelijk door hen in hun onderwijspraktijk toegepast. Studenten laten zien dat ze onderzoeksvaardigheden op bachelorniveau beheersen. Voor één beroepsproduct stelt het auditpanel vast dat het niet zou misstaan op een wo-lerarenopleiding.

De afstudeerprocedure rond het beroepsproduct zit goed in elkaar. Studenten ontlene er veel steun aan. Dit verhoogt wel de voorspelbaarheid van de gerealiseerde eindproducten hetgeen de zelfstandigheid en creativiteit van de student beperkt, het enige minpunt volgens het auditpanel.

Weging en Oordeel

De vaktoets laat een hoog kennisniveau zien waarmee deze opleiding zich onderscheidt van andere identieke opleidingen. De opleiding levert studenten af die over een gedegen inhoudelijke kennis beschikken en over een onderzoekshouding die startbekwaamheid garandeert. Op basis van het bestudeerde brede palet aan eindproducten, waaronder toetsen, portfolio en beroepsproduct, stelt het auditpanel vast dat het eindniveau van de studenten en daarmee deze standaard het predicaat 'goed' verdient'.

De alumni en vertegenwoordigers uit het werkveld zijn tevreden over het gerealiseerde niveau van de afgestudeerden. Gelet op bovenstaande overwegingen en met inachtneming van de aandachtspunten komt het auditpanel bij standaard 4 tot het oordeel 'goed'.

8. ALGEMEEN EINDOORDEEL AARDRIJKSKUNDE

Het docententeam van de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde van de HU zorgt ervoor dat het afnemende werkveld kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren aardrijkskunde voor scholen in het algemeen voortgezet en beroepsgerichte onderwijs. Het praktijkgerichte programma met de twee hoofdlerlijnen 'Kennis en vaardigheden' en 'Leren en onderzoeken in de praktijk' en de focus op het opleiden van de Utrechtse leraar met o.a. aandacht voor effectief leraarsgedrag, activerende didactiek, een kritische onderzoekende houding en *Bildung*, zijn hierbij in het oog springende elementen.

Het auditpanel beoordeelt standaard 1 met betrekking tot de doelstellingen en eigen profilering voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van de HU als 'goed'. Het auditpanel beoordeelt specifiek voor deze opleiding standaard 2, het generieke en vakspecifieke programma, het personeel en de voorzieningen, standaard 3, toetsen, en standaard 4, het gerealiseerde niveau, als 'goed'.

Het auditpanel komt op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'goed' voor de tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde van de HU.

9. AANBEVELINGEN AARDRIJKSKUNDE

Hierna volgen enkele aanbevelingen voor de opleiding. Deze staan verder los van onze weging en oordelen per standaard in de rapportage. Het auditpanel beveelt de opleiding aan om:

- de leerlijn sociale geografie duidelijker in het curriculum te verwerken; de leerlijn kan 'rijker' gevuld worden met actuele thema's binnen en buiten de grens.
- naast biologie en geschiedenis ook met andere lerarenopleidingen zoals natuurkunde en scheikunde samen te werken. Tussen verschillende lerarenopleidingen zitten didactisch en vakinhoudelijk thema's die op elkaar aansluiten.

10. SCORETABEL AARDRIJKSKUNDE

Scoretabel paneloordelen Hogeschool Utrecht hbo-bachelor tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde voltijd / deeltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	G
Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties	G
Algemeen eendoordeel	G

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

**Opleiding tot leraar voortgezet
onderwijs van de tweede graad in
GESCHIEDENIS**
voltijd/deeltijd

Hogeschool Utrecht

CROHO nr. 35197

11. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN GESCHIEDENIS

11.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Zoals in het generieke deel van het rapport beschreven, hanteert de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbasis voor de tweedegraads leraar en de hierin geformuleerde doelstellingen. De vakspecifieke kennisbasis geschiedenis vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent. De opleiding maakt deel uit van het hbo-cluster van mens- en maatschappijvakken waartoe óók aardrijkskunde en maatschappijleer behoren. Wat deze vakken bindt tot één cluster is dat zij de mens en zijn fysieke en sociale wereld centraal stellen. De verschillen tussen de vakken die deel uit maken van het cluster komen duidelijk naar voren in hun kennisbasis.

In 2013 is de kennisbasis vastgesteld voor de tweedegraads leraar Geschiedenis. Deze kennisbasis omvat de theoretische en de methodische kennis van het schoolvak. Zij is opgesteld door vertegenwoordigers van hogescholen en is ter legitimering voorgelegd aan externe deskundigen waaronder twee vertegenwoordigers van de vakverenigingen van vakdocenten, twee personen uit het vakwetenschapsgebied en drie recent afgestudeerde docenten. Het uitgangspunt bij het formuleren van de kennisbasis vormen zowel de zeven SBL-onderwijscompetenties als de Dublin Descriptoren.

Voor het vak geschiedenis onderscheidt de kennisbasis vier domeinen:

- De conceptuele principes van het vak.
- Vakdidactiek.
- Historisch redeneren.
- Tijdvakken.

Voor het laatstgenoemde domein, *Tijdvakken*, geldt dat de opleiding aandacht besteedt aan het tijdperk van jagers en boeren tot en met het tijdperk van televisie en computers. Binnen het domein *Historisch redeneren* leert de student gegevens te verzamelen, deze te ordenen en te verklaren en te werken aan beeldvormen. De domeinen *Conceptuele principes van het vak* en *Vakdidactiek* refereren duidelijk aan de didactische principes van het vak geschiedenis. Het gaat hierbij om aandachtsgebieden zoals doelstellingen, leermiddelen, werkvormen en evaluatie. Zo leert de student zelfstandig leerdoelen te formuleren en bij het ontwerpen van leerdoelen rekening te houden met verschillen tussen leerlingen en daarbij gebruik te maken van leerpsychologische inzichten. De conceptuele principes van het vak geven een beschrijving van het studieterrein, de kennisvormen, deelterreinen, begrippen en redeneerwijzen. Ook besteedt de opleiding aandacht aan de doelen en functies van het schoolvak, in het bijzonder aan het historisch denken: wat wordt bedoeld met historisch denken en hoe onderscheidt zich dit van de denkwijzen van andere vakken. In het kennisbasis-document zijn de domeinen

uitgebreid en zo concreet mogelijk beschreven, inclusief een korte inhoudsbeschrijving en enkele voorbeelden.

De samenstelling van de kennisbasis is enerzijds gebaseerd op de curricula van het vmbo, mbo, de onderbouw van havo en vwo en anderzijds op het vereiste hbo-niveau (het gaat om kennis waarover de docent dient te beschikken om les te kunnen geven in zijn vak). De kennisbasis bevat de minimumeisen. Naast het aanbod van de kennisbasis streeft de opleiding doelen na, die niet in de kennisbasis zijn opgenomen maar nadrukkelijk wél aan het vakgebied gerelateerd zijn. Voor Geschiedenis geldt: naast de in het generieke deel van deze rapportage onder 'Profilering en eigen inkleuring' genoemde aspecten, zet de opleiding in op meer diepgang in de hoofdfase bij de leerlijnen Nederland, Thema's in de geschiedenis en Vakdidactiek. Ook het historisch redeneren, historische beeldvorming en historische onderzoeksvaardigheden, biedt de opleiding verdiepend aan.

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (over generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke gedeelte van het rapport.

Weging en Oordeel

Zie voor de bevindingen, weging en oordeel het generieke gedeelte rapport. Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis geen aanleiding om af te wijken van dit algemene oordeel.

11.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Zie voor de bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, werkplekieren, praktijkgericht onderzoek, internationale dimensie, afstudeerrichtingen, didactische uitgangspunten en werkvormen, instroom en doorstroom, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke deel van dit rapport. Hierna richten wij ons op de opleidingsspecifieke facetten van de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis op het terrein van de onderwijsleeromgeving.

Inhoud en vormgeving programma

Voltijd en deeltijd

Zoals hiervoor onder standaard 1 vermeld, leidt de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis haar studenten op voor het algemeen vormend onderwijs en het beroepsonderwijs. Alle studenten krijgen in de eerste twee studiejaar een brede oriëntatie op beide onderwijstypen. De onder standaard 1 geformuleerde thema's heeft de opleiding uitgewerkt in het voltijd- en het deeltijdcurriculum. Er zijn geen inhoudelijke verschillen tussen beide varianten; zowel de eindkwalificaties als de hiervan afgeleide doelen zijn identiek.

Literatuur

Bestudering van de door de opleiding gebruikte literatuur voor beide opleidingsvarianten door het auditpanel laat zien dat de opleiding gebruik maakt van zowel Nederlandstalige als Engelstalige verplichte en keuzeliteratuur met als thema: historische aspecten van de Verenigde Staten, of Israël, of China of Spanje. Daarnaast bestuderen studenten verplicht of als keuzevak literatuur op het terrein van: geschiedenisdidactiek, de gammacanon, stadswording, cultuurgeschiedenis (*Gombrich*), maar ook mens en maatschappij (*De Swaan*) en Nederland in de oudheid. Samengevat, zo stelt het auditpanel vast, een divers en goed verdedigbare selectie van verplichte literatuur omtrent geschiedenis.

Samenhang met eindkwalificaties

In de studiegids en in het relatieschema maakt de opleiding inzichtelijk welke studieonderdelen zij verzorgt en hoe deze studieonderdelen gerelateerd zijn aan de set competenties. Zo start de student de opleiding met een studieonderdeel over het lesgeven in het voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs. Vervolgens behandelt de opleiding de ontwikkeling van de leerling/adolescent, waarna de vakinhoud geschiedenis volgt met de studieonderdelen *Oriëntatie op geschiedenis*, de *Oudheid* en de *Middeleeuwen*. Naast vakinhoudelijke thema's behandelt de opleiding in het tweede jaar een aantal vakdidactische thema's waaronder: *Leren op School*, *De leraar als pedagoog* en *Vakdidactiek geschiedenis*.

De opleiding kent verder een aantal keuzemomenten in het tweede en derde studiejaar (*'Thema's in de geschiedenis'*) waar studenten kunnen kiezen uit een interessant pakket aan studieonderdelen waaronder de kruistochten, Islam in Spanje, kunstbeschouwing, en verder een keuze kunnen maken uit de geschiedenis van verschillende landen waaronder de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie en China.

Avo en beroepsonderwijs

Met ingang van het huidige studiejaar maken voltijdstudenten aan het einde van het tweede studiejaar een keuze tussen de afstudeerrichtingen algemeen vormend onderwijs en beroepsgericht onderwijs. Verschillende studieonderdelen die studenten daarna volgen zijn afstudeerspecifiek. In het derde studiejaar maken studenten een keuze tussen Curriculumontwerp avo en Curriculumontwerp Mens en Maatschappij vmbo. Met hun eindproduct in het laatste studiejaar, het vakdidactisch ontwerp, sluiten zij aan op de door hen gekozen afstudeerrichting.

Leerlijnen

De opleiding kent vier vakinhoudelijke leerlijnen en één vakdidactische leerlijn. Tot de vakinhoudelijke leerlijnen behoren: 'Oriëntatie op de geschiedenis', 'Verdieping', 'Nederland' en de leerlijn 'Thema's binnen de geschiedenis'. Het auditpanel stelt vast dat de opleiding deze leerlijnen inzichtelijk heeft uitgewerkt en hier een adequaat gekozen selectie van studieonderdelen aan koppelt. Zo richt de leerlijn 'Oriëntatie op de geschiedenis' in het eerste studiejaar zich met name op de (taxonomie van) *Bloom* niveaus: reproduceren en inzicht als hoogste toepassingsniveau.

De vakdidactische component komt uitgebreid in een aparte leerlijn 'Vakdidactiek' aan bod tijdens de vierjarige opleiding. Centraal staat hierbij de toepassing van vakdidactische kennis op de stageschool. Docenten geven aan door hun omgang met het *blended learning* concept het vakdidactische aspect van de opleiding nogmaals goed te doordenken. Zij zijn van mening dat dit concept docenten niet vervangt maar het doceergedrag wel verandert en een groter bereik van de leeromgeving mogelijk maakt. Het auditpanel onderschrijft dit. In de studieonderdelen Vakdidactiek 1 en 2 leert de student lessen te ontwerpen, leert hij daarbij activerende werkvormen te selecteren en beredeneerd te gebruiken en dient hij vervolgens lessen te verzorgen die hij heeft voorbereid. In een evaluatie met de leerkracht bespreekt hij de les na, informeert naar sterke- en ontwikkelingspunten en legt dit vast. Zo ontstaat er aan het eind van de opleiding een helder overzicht per student van zijn vorderingen op zowel vakinhoudelijk als vakdidactisch terrein. De leerlijn 'Vakdidactiek' sluit de student af met het studieonderdeel curriculumontwerp.

Het docentschap is volgens de opleiding een interactief proces waarbij drie partijen betrokken zijn: de opleiding, de student en de stageschool. De opleiding slaagt er volgens het auditpanel in om dit proces gaande te houden. Wel lieten studenten tijdens de audit weten dat de begeleiding van de opleiding op hun stageschool frequenter zou moeten.

Alumni

Het auditpanel is positief over de betrokkenheid en de rol van alumni bij de opleiding. Zij hebben aan de basis gestaan van de introductie door de opleiding van de afstudeereenheid Curriculumontwerp.

Onderzoek

Wat betreft de onderzoekscomponent van de opleiding stelt het auditpanel het volgende vast. Naast de aandacht voor praktijkonderzoek in de generieke onderzoekslijn 'Beroepsproducten', vinden er ook in de vakcursussen kleine onderzoeken plaats. Het kunnen uitvoeren van onderzoek behoort tot de kennisbasis van het vak geschiedenis. De opleiding beschikt over ervaring op het terrein van historisch onderzoek en de vertaling ervan naar het onderwijs.

Studenten voeren vanaf het tweede studiejaar zelf onderzoek uit dat gericht is op de onderwijspraktijk. Een aantal studenten weet hun onderzoeksambities daarbij om te zetten in concrete producten die in het geschiedenisonderwijs bruikbaar zijn, onder andere op de terreinen Tweede Wereldoorlog en het ontwikkelen van een digitale tijdlijn. Zo hebben een beperkt aantal studenten binnen de kaders van de academieteams verder onderzoek uitgevoerd naar genocide en naar de multi-perspectieve houding van docenten.

Internationalisering

De opleiding beschikt over contacten in het buitenland; studenten krijgen de gelegenheid om in het buitenland studieonderdelen af te ronden. Het auditpanel merkt op dat de opleiding contacten heeft met relevante organisaties in het buitenland. Deze contacten zijn voor een deel ontstaan via onderzoek van de eerder genoemde academieteams op de terreinen genocide en multi perspectiviteit. Meer contacten met organisaties op het terrein van hoger onderwijs in het buitenland liggen voor de hand. Daar kan de opleiding nog een slag maken.

Docenten

Het team docenten dat de opleiding verzorgt, maakt een bevoegen indruk en is meer dan ruimschoots toegerust voor het vakgebied. Bestudering van de cv's laat zien dat er sprake is van een in de breedte samengesteld docententeam dat beschikt over zowel vakinhoudelijke als vakdidactische kennis. Docenten hebben een opleiding gevolgd op het terrein van geschiedenis maar ook op het terrein van onderwijsstudies. Verschillende docenten combineren hun baan aan de HU met een baan in het middelbaar onderwijs. Studenten zijn tevreden over de kwaliteit van het team. Zij passen het 'dubbele bodem-principe' toe bij het verzorgen van hun lessen. Dat wil zeggen: docenten laten tijdens hun eigen lessen zien, welke didactische principes óók studenten kunnen toepassen op hun stagescholen.

De externe gerichtheid van het team docenten is evident. Zo neemt een docent van de opleiding deel aan het Landelijk Overleg Geschiedenis en koppelt de resultaten van deze bijeenkomsten terug naar de opleiding in Utrecht. Tevens nemen docenten van de opleiding deel aan bijeenkomsten rond *good practices* waar docenten van geschiedenisopleidingen hun kennis en ervaringen uitwisselen waarbij zij toekomstige ontwikkelingen in kaart brengen en hierop anticiperen. Positief is verder dat docenten betrokken zijn bij het Landelijk Expertisecentrum Maatschappijvakken en dat zij hun ervaringen uitwisselen met didactici van de Universiteit Utrecht.

De externe gerichtheid van het docententeam blijkt ook uit hun deelname aan nascholingsactiviteiten en uit hun deelname aan onderzoek van academieteams. Zo zijn er docenten die actief participeren binnen het academieteam rond genocidestudies. Dit leidt niet alleen tot bijdragen aan het onderwijs maar ook tot publicaties.

Weging en Oordeel

Het auditteam is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis op een duidelijke wijze de set competenties heeft uitgewerkt in een set vakinhoudelijke en een set vakdidactische doelstellingen. Deze zijn vervolgens beschreven in een vierjarig opleidingsprogramma dat het auditpanel enerzijds als inhoudelijk inzichtelijk en anderzijds als uitdagend voor studenten kwalificeert. Het curriculum is ambitieus en streeft een eveneens ambitieus niveau na, dat de opleiding weet waar te maken. Goed is dat de opleiding zich verder ontwikkelt, dat er sprake is van een kritische beschouwing van zowel de vakinhoudelijke als de vakdidactische component van de opleiding.

De leerlijnen die de opleiding hanteert zijn logisch gekozen en dekkend voor het vakgebied. Dit geldt ook voor de studieonderdelen binnen de te onderscheiden leerlijnen. De door de opleiding gebruikte literatuur is hbo-bachelorniveau. Internationalisering is aanwezig maar wat betreft contacten met soortgelijke opleidingen in het buitenland nog een aandachtspunt.

Het docententeam kenmerkt zich door bevoegdheid en is gekwalificeerd om de verschillende studieonderdelen, zowel vakinhoudelijk als vakdidactisch, te verzorgen waarbij zij het dubbele bodem principe hanteren. Voor een deel van hen geldt, dat zij een achtergrond hebben in het werkveld waarvoor de opleiding haar studenten opleidt.

De opleiding biedt aan de hand van de twee leerlijnen 'kennis en vaardigheden' en 'leren en onderzoeken in de praktijk' met de daarin opgenomen programmaonderdelen, de studenten voldoende mogelijkheden hun competenties, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen. De opleiding geeft het curriculum een eigen kleur door de expliciete aandacht voor onderzoekend vermogen in de onderwijspraktijk en *Bildung*. De ontwikkeling van de nieuwe beroepscursus 'leraar in het beroepsonderwijs' is een belangrijke stap in de inhoudelijke concretisering van de afstudeerrichting bo.

Het didactisch uitgangspunt van gepersonaliseerd leren met behulp van *blended learning* is een sterk element. Deze actualisering en vitalisering van het didactisch proces is indrukwekkend.

Sterk element is ook het werkplekleren op de Keurmerkscholen, de samenwerking binnen de twee opleidingsscholen het Utrechts Model en ROC Midden Nederland en het inmiddels ontwikkelde aanbod in het kader van de afstudeerrichting beroepsgericht onderwijs.

De opleiding besteedt voldoende aandacht aan de kwaliteit van de instromende studenten door het bieden van een studiekeuzecheck, het houden van matchingsgesprekken en intakeavonden, streng vrijstellingenbeleid en het afnemen van een diagnostische taaltoets in het eerste studiejaar gevolgd door het bieden van deficiëntiecurssussen voor taal waar nodig/gewenst.

De voorzieningen zijn voor studenten voldoende ondersteunend.

Het auditteam komt tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

11.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Op instituutsniveau is afgesproken, dat de tweedegraads lerarenopleidingen de wijze van toetsing inzichtelijk maken in een toetsprogramma. Dit laatste maakt de opbouw van het curriculum in niveaus duidelijk, alsmede de wijze waarop de opleiding de eindkwalificaties toetst. Het door de opleiding gepresenteerde toetsplan en de toetsmatrijs zorgen er voor dat de opbouw in niveaus van leerdoelen in het toetsprogramma duidelijk is. Toetsplan en toetsmatrijs zijn op een inzichtelijke wijze uitgewerkt in de documentatie, evenals de koppeling ervan met de kennisbasis, de bekwaamheidseisen en de Dublin descriptoren.

Het vier-ogenprincipe in het kader van valide en betrouwbaar toetsen, trof het auditpanel aan bij de procedure rond het opstellen van toetsen, waarbij een docent de door hem op basis van de toetsmatrijs gemaakte toets voorlegt aan een collega. In toenemende mate zijn steeds twee docenten betrokken bij het toetsontwerp. Het vier-ogenprincipe trof het auditpanel tevens aan bij het beoordelen van de eindwerken; hierbij zijn twee examinatoren betrokken. De Cluster Expertgroep voor Toetsen en Beoordelen neemt een steekproef bij de vakinhoudelijke cursussen. De vakgroep Geschiedenis is ook vertegenwoordigd in het Cluster Expertgroep Toetsen en Beoordelen.

Zie voor de verdere generieke bevindingen met betrekking tot het toetsen en beoordelen, het generieke gedeelte van dit rapport.

Eigen waarneming auditpanel van de toetsen

De opleiding toetst zowel formatief als summatief op een adequate wijze. Het auditpanel heeft tijdens de audit verschillende toetsen bestudeerd en expliciet aandacht besteed aan de toetsingsprocedure. Kernpunt hierbij waren behalve het bachelorniveau ook de validiteit en betrouwbaarheid van de toetsen, evenals de mate waarin de toetsvragen verspreid waren over de lesstof. Validiteit en betrouwbaarheid zijn opgenomen in het toetsplan. Dit toetsplan geeft onder andere aan hoe de opleiding toetst, de cesuur en welke leeropbrengst de toetsen beogen te toetsen. Het ontwerpen van toetsen is adequaat beschreven; de opleiding maakt daarbij gebruik van expertise die instituutsbreed aanwezig is. De toetsplannen en de toetsmatrijs lijken op elkaar; toetsen zijn goed afgestemd op de vakinhoud.

Een goed voorbeeld van de wijze van toetsen trof het auditpanel aan binnen de leerlijn 'Nederland'. Op de eerste plaats is hier sprake van een toenemende complexiteit van de lesstof. In het afsluitend studieonderdeel van deze leerlijn, *Nederland in een polariserende wereld*, toetst de opleiding alle aangeboden leereenheden op het 'Bloom-niveau': analyseren en evalueren. In dit studieonderdeel komen kennis, onderzoeksvaardigheden, historiografie en vakdidactische aspecten samen. De opleiding toetst vervolgens met een theorietoets en een verslag. Bij de toets staat het historisch redeneren centraal. De student moet dan aantonen dat hij in staat is tot beeldvorming: plaats een historische bron in een historische context en beschrijf vervolgens een vakdidactische toepassing.

Bij het ontwerp van toetsen zijn vrijwel altijd twee docenten betrokken. Docenten vragen altijd zowel formeel als informeel om commentaar op elkaars toetsen. Ieder studieonderdeel kent een productmanager die niet alleen eindverantwoordelijk is voor de inhoud en de organisatie van het studieonderdeel, maar ook overleg voert met collega's over toetsontwerp en toetsbeoordeling. Voor het nakijken van toetsen geldt bij twijfelgevallen het vier-ogenprincipe.

De door het auditpanel bestudeerde toetsen laten variatie zien met een toenemende complexiteit naarmate de toetsing in latere studie jaren plaatsvindt. De vragen zijn zeker relevant voor het vakgebied en bieden studenten de gelegenheid hun kennis en inzicht te beschrijven. Bij een groepsbeoordeling kan de opleiding de individuele beoordeling duidelijker maken. Ook kan de opleiding de beoordeling 'rijker' maken voor de student door een meer narratieve beoordeling te overwegen. Het oordeel is thans erg summier. Zo was het voor het auditpanel niet altijd traceerbaar waarom de beoordelaar tot een bepaalde score besloten heeft: zo is er een antwoordmodel voor open vragen en is er een weging van vraagonderdelen. Die is vervolgens niet terug te zien in de beoordeelde toets. De opleiding biedt haar studenten na iedere toets de gelegenheid om het resultaat in te zien en met de docent na te bespreken. Daardoor ondervangt de opleiding het summiere karakter van de toetsbeoordeling.

Weging en Oordeel

Het auditteam is onder de indruk van de wijze waarop de tweedegraads lerarenopleidingen van de HU de laatste jaren het toetsen en beoordelen oppakken. Ook de professionalisering in het kader van het verkrijgen van BKE/SKE, de aandacht voor het toetsen en beoordelen op studiemiddagen en kalibratie-bijeenkomsten moeten in dit verband genoemd worden.

De tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis beschikt over een toetsprogramma, een toetsplan, verschillende toetsmatrijzen en *rubrics* die op een inzichtelijke wijze zijn vormgegeven. Zij toetst op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen. Als aandachtspunten noemt het auditpanel, na bestudering van toetsen, de wijze van beoordeling. Dat kan inzichtelijker. Positief in dit verband is dat de opleiding studenten uitnodigt om toetsen na te bespreken. Studenten krijgen dan een toelichting op de door hen behaalde score.

De drie expertgroepen (Instituutsexpertgroep, Cluster Expertgroep Toetsen en Beoordelen en Expertgroep Toetsen en Beoordelen voor Beroep) vervullen een belangrijke rol in het borgen van de kwaliteit van de toetsen.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande bevindingen tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

11.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren

Reeds in het algemeen deel van dit rapport meldde het auditteam dat het gerealiseerde niveau mede blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding Geschiedenis.

Landelijke kennistoets

De opleiding kent sinds twee jaar een digitale landelijke kennistoets. Het vormt inmiddels een vast onderdeel van het curriculum van de opleiding. Eén punt (EC) is hiervoor gereserveerd in het studieprogramma. In alle studieonderdelen zijn aspecten opgenomen die in de kennistoets aan bod komen. Met name de vakinhoudelijk leerlijnen 'Oriëntatie op geschiedenis' en 'Verdieping' bereiden studenten voor op de kennistoets. Het aantal geslaagden voor de kennistoets ligt iets hoger dan het landelijke cijfer: 83 procent ten opzichte van 78 procent. Iedere student die de opleiding met een bachelordiploma verlaat, heeft tenminste een voldoende gescoord op de landelijke kennistoets. Is dit niet het geval, dan kan de student niet slagen.

Afstudeerniveau

Het auditpanel merkt op dat de opleiding met ingang van het huidige studiejaar het studieonderdeel 'Curriculumontwerp' heeft geïntroduceerd als een nieuw element in het afstuderen. Achtergrond hiervan is dat docenten in staat moeten zijn hun eigen lesmateriaal te ontwerpen. De opleiding wil dan ook dat studenten voor hun afstuderen laten zien dat zij zelfstandig een vakdidactisch product kunnen ontwerpen op het terrein van geschiedenis. De opleiding toetst daarmee het eindniveau op het hoogste niveau van Bloom's taxonomie: creatie. Het auditpanel vindt dit een goed en noodzakelijk initiatief van de opleiding.

Studenten tonen hun afstudeerniveau aan door ten minste een voldoende te scoren op de studieonderdelen: het Assessment Startbekwaam, *Nederland in de polariserende wereld*, Beroepsproduct 3 en de landelijke kennistoets. Een korte toelichting:

- Het Assessment Startbekwaam bestaat uit de volgende onderdelen: het portfolio van de student, het ingevulde beoordelingsformulier bij het portfolio door beide assessoren, de presentatie van de student en het vraaggesprek dat de student heeft met de assessoren, en de voorbereiding en ingevulde voorbereidingsformulieren voor het gesprek door de assessoren. Het auditteam heeft assessments beoordeeld; bij een enkel assessment had de opleiding een video bijgevoegd waardoor het auditpanel zich een beeld kon vormen van de presentatie door de student en het daaropvolgende gesprek met de assessoren. Studenten beschikken over 'De Handleiding Assessment Startbekwaam 2014/2015' die hen informatie verschaft over de onderdelen waaruit het assessment bestaat, de gevolgde procedure, de beoordeling en de visie van de opleiding op het assessment.
- Het Beroepsproduct 3 bestaat uit verschillende onderdelen: project- en leerverslag. Het auditpanel heeft verschillende toetsen waaronder de toetsen Projectverslag en Leerverslag én de door beide examinatoren ingevulde beoordelingsformulieren bestudeerd.
- De toetsing van het vak *Nederland in een polariserende wereld* bestaat uit een schriftelijke toets en een essay. Dit toetst de opleiding in het derde studiejaar.

Het auditpanel heeft van de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis verschillende producten bestudeerd. Zo zijn vaktoetsen bestudeerd, beroepsproducten en portfolio's die behoren bij het Assessment Startbekwaam.

Voor de acht door het auditpanel bestudeerde vaktoetsen geldt dat het panel hierover tevreden is. Er is daarbij sprake van relevante toetsen op bachelorniveau. De toetsen van deeltijders lijken meer gericht te zijn op kennis, die van de voltijders op inzicht.

De door het auditpanel bestudeerde portfolio's ogen gedegen en zien er verzorgd en inzichtelijk uit. Door de student bestudeerde literatuur is in de portfolio's verwerkt. Zowel de hierin beschreven visie op het vak geschiedenis door de student, de pedagogische component en de vakinhoud komen in het portfolio duidelijk naar voren. De groei die de student laat zien tijdens de vierjarige opleiding is navolgbaar. Wel kan de student de inhoud van het portfolio scherper neerzetten. Ter illustratie van dit laatste: het verschil tussen vakdidactiek en pedagogiek is op onderdelen vaag, de vakdidactische component in het bijzonder daar waar het de visie op het schoolvak geschiedenis betreft (rol van historische redeneren tijdens het lesgeven, meer verdieping van de aangeboden stof, betekenisgeving aan de onderwerpen die in de lessen aan de orde komen).

Ook heeft het auditpanel beroepsproducten bestudeerd. De onderwerpen die studenten hebben gekozen zijn relevant voor het geschiedenisonderwijs. Het betreft veelal uitgebreide beroeps- en vakgerichte eindproducten. De onderbouwing uit de literatuur is ruim voldoende. Bij een enkel door het auditpanel bestudeerd afstudeerproduct is het taalgebruik een aandachtspunt. De door het auditpanel bestudeerde afstudeerproducten geven blijk van uitgebreid onderzoek. Wel zijn de gestelde lesdoelen soms te ambitieus in relatie tot het aantal lessen dat beschikbaar is voor de uitvoering van het educatief ontwerp. Het auditpanel onderschrijft de door docenten gegeven oordelen.

Weging en Oordeel

De opleiding biedt studenten ruim gelegenheid om het door hen behaalde eindniveau te tonen. Toetsen, portfolio en een beroepsproduct maken deel uit van het afstuderen. De portfolio's zijn inzichtelijk wat opbouw betreft. De student kan de vakdidactische en pedagogische component scherper neerzetten. De beroepsproducten zijn vakrelevant. Het Nederlands in de beroepsproducten is nog een punt van aandacht voor de opleiding.

De alumni en vertegenwoordigers uit het werkveld zijn tevreden over het gerealiseerde niveau van de afgestudeerden. Gelet op bovenstaande overwegingen en met inachtneming van de aandachtspunten komt het auditteam bij standaard 4 tot het oordeel 'goed'.

12. ALGEMEEN EINDOORDEEL GESCHIEDENIS

Het docententeam van de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis van de Hogeschool Utrecht zorgt ervoor dat het afnemende werkveld kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren geschiedenis voor scholen in het algemeen voortgezet en beroepsgerichte onderwijs. Het praktijkgerichte programma met de twee hoofdlerlijnen 'Kennis en vaardigheden' en 'Leren en onderzoeken in de praktijk' en de focus op het opleiden van de Utrechtse leraar met o.a. aandacht voor effectief leraarsgedrag, activerende didactiek, een kritische onderzoekende houding en *Bildung*, zijn hierbij in het oog springende elementen.

Het auditteam beoordeelt standaard 1 met betrekking tot de doelstellingen en eigen profilering voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van de HU als 'goed'.

Het auditteam beoordeelt standaard 2 met betrekking tot het generieke en vakspecifieke programma, het personeel en de voorzieningen als 'goed' en standaard 3 met betrekking tot het toetsen en beoordelen voor de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis als 'goed'. Voor standaard 4, het gerealiseerde niveau, is tevens het oordeel 'goed' op zijn plaats.

Het auditteam komt op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'goed' voor de tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis van de Hogeschool Utrecht.

13. AANBEVELINGEN GESCHIEDENIS

Hierna volgen een aantal aanbevelingen voor de opleiding die het auditpanel de opleiding niet wil onthouden. Het zijn aanbevelingen die verder niet van invloed zijn op onze weging en oordeel per standaard eerder in dit rapport. Het auditpanel adviseert de opleiding om:

- Met studenten in gesprek te gaan over de omvang en verdieping van de vakinhoudelijke component.
- gerelateerd aan het eerste aandachtspunt, na te denken om een bredere scope te hanteren: Romeinen, Grieken, Nederland in de oudheid in breed Europees verband en Nederland in de 20^e eeuw in een bredere Europees perspectief.
- de samenwerking met andere aan 'geschiedenis' gerelateerde opleidingen te versterken. Tussen verschillende lerarenopleidingen zitten didactisch en vakinhoudelijk thema's die op elkaar aansluiten.
- de samenwerking te versterken met kennisinstellingen en het beroepenveld in binnen- en buitenland.
- de *taxonomie van Bloom* rekkelijk te hanteren; het is voor het vak geschiedenis niet altijd relevant. Laat in colleges zien welke rol 'Bloom' speelt bij de gehanteerde didactiek.
- *Bildung* als concept verder uit te werken. Is *Bildung* identiek aan burgerschapsvorming? In het verlengde hiervan: wat is de toekomst van het vak geschiedenis? Eigenstandig of verdwijnt het en keert als onderdeel terug bij sociale studies?
- Controleer de afstudeerproducten op volledigheid, let hierbij o.a. op de verwerking van commentaar en tabellen.
- Zorg voor een consistente beoordelingssystematiek die goed navolgbaar is. Geef duidelijk gemotiveerde oordelen bij de beoordeling van studentproducten.

14. SCORETABEL GESCHIEDENIS

Scoretabel paneloordelen Hogeschool Utrecht hbo-bachelor tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis voltijd / deeltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	G
Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties	G
Algemeen eendoordeel	G

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

**Opleiding tot leraar voortgezet
onderwijs van de tweede graad in
OMGANGSKUNDE**
voltijd/deeltijd

Hogeschool Utrecht

CROHO nr. 35421

15. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN OMGANGSKUNDE

15.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor–master) en oriëntatie (hbo–wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Zoals in het generieke deel van het rapport is beschreven, hanteert de tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties als leidraad, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbasis Omgangskunde vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

Omgangskunde is een interdisciplinair vakgebied met onder andere onderdelen uit de psychologie, agologie, sociologie, onderwijskunde. De studenten omgangskunde worden opgeleid om lessen omgangskunde inhoud te kunnen geven aan leerlingen in het beroepsonderwijs, veelal in het kader van persoonsvorming, sociale vorming en beroepsvorming.

De kennisbasis bevat de volgende thema's:

1. *Geschiedenis en betekenis van het vak omgangskunde*
  1. Geschiedenis van het vak; 2. Betekenis en definitie van het vak
2. *Communicatie*
  1. Communicatiemodellen; 2. Vormen van communicatie; 3. Aspecten van communicatie; 4. Metacommunicatie; 5. Gespreksmodellen
3. *Socialisatie*
  1. Socialisatieprocessen; 2. Rol; 3. Sociale klasse; 4. Cultuur; 5. Biologische factor in socialisatieprocessen; 6. Beeldvorming; 7. Diversiteit
4. *Ontwikkeling en levensloop*
  1. Ontwikkelingstheorieën en ontwikkelingspsychologie; 2. Fasen en aspecten in de ontwikkeling; 3. Hechting; 4. Identiteitsvorming
5. *Opvoeden en begeleiden*
  1. Pedagogische theorieën; 2. Agogische theorieën; 3. Begeleidingskunde; 4. Begeleiden in de context; 5. Begeleiden van (specifieke) doelgroepen; 6. Methodisch begeleiden
6. *Groepsdynamica*
  1. Grondslagen van de groepsdynamica; 2. De plaats van de groepsdynamica in de wetenschap; 3. Definitie van de groep en soorten groepen; 4. Niveaus en interventies in groepen; 5. Groepsvorming en groepsontwikkeling; 6. Groepsprocessen en groepsfenomenen

7. *Beroepshouding en ethiek*

1. Ethiek als wetenschap, filosofisch denken; 2. Beroepshouding, grondhouding en professionaliteit; 3. Moraal, moraliteit, visie en visievorming; 4. Dilemma's

8. *Specifieke problematieken /onderdelen*

1. Psychiatrische ziektebeelden; 2. Leer- en gedragsproblematiek; 3. Problematiek bij ouderen
4. Stoornissen die samenhangen met schoolse vaardigheden
5. Lichamelijke en zintuiglijke beperkingen; 6. Problematieken rond maatschappelijke integratie en participatie; 7. Versavingsproblematiek; 8. Criminaliteit en vandalisme

9. *Organisatie en organisatieverandering*

1. Inleiding in organisaties; 2. Specifieke organisatiestructuren van de diverse sectoren
3. Organisatieprocessen en organisatiekenmerken; 4. Organisatie en management
5. Samenwerken, beïnvloeden en onderhandelen; 6. Werken in teams;
7. Veranderingsprocessen in organisaties; 8. Veranderingsstrategieën; 9. Begeleiden van veranderingsprocessen

10. *Algemeen vormend onderwijs*

1. Nederlands, Engels; 2. Wiskunde, natuurkunde, scheikunde, techniek;
3. Biologie, gezondheidszorg en welzijn; 4. Mens en maatschappij: aardrijkskunde, geschiedenis, economie en maatschappijleer; 5. Samenwerken; 6. Plannen en organiseren; 7. Werk-/studiehouding; 8. Zelfstandigheid en verantwoordelijkheid

Hoewel het domein Burgerschapsvorming niet voorkomt in de landelijke kennisbasis, geeft de opleiding Omgangskunde van de HU wel een afzonderlijke cursus Burgerschap.

Omgangskunde is een kundevak. Dat betekent dat de opleiding niet alleen werkt aan een sterke kennisbasis, maar ook aan een stevige vaardighedenbasis. (Zie verder standaard 2.)

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke deel van het rapport.

Weging en Oordeel

Zie voor weging en oordeel het generieke deel van het rapport. Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde geen aanleiding af te wijken van dit algemene oordeel.

15.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Zie voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, werkplekieren, praktijkgericht onderzoek, internationale dimensie, afstudeerrichtingen, didactische uitgangspunten en werkvormen, instroom en doorstroom, personeel algemeen en generieke voorzieningen) het generieke deel van het rapport.

Inhoud en vormgeving programma

Opzet en inhoud van het vakspecifieke programma Omgangskunde

De opleiding heeft in het relatieschema zichtbaar gemaakt bij welke modules/onderwijseenheden welke onderdelen van de generieke, de ict en de vakspecifieke kennisbasis aan bod komen.

Er zijn geen inhoudelijke verschillen tussen het voltijd- en deeltijdprogramma. Wel krijgen de voltijdstudenten extra ondersteuning en uitleg bij de vakinhoud (meer contacturen) en zijn er extra oefenmomenten, bijvoorbeeld bij het vaardighedenonderwijs. De opleiding Omgangskunde kent ook een grote groep studenten die de kopopleiding volgen. (Zie daarvoor standaard 2 van het generieke deel van het rapport.)

Zoals al onder standaard 1 is vermeld, leidt de opleiding Omgangskunde studenten op voor het beroepsonderwijs. Alle studenten krijgen in de eerste twee studiejaar een brede oriëntatie op zowel algemeen vormend onderwijs (avo) als beroepsgericht onderwijs (bo). Vanaf studiejaar 3 volgen alle studenten de afstudeerrichting bo. Het werkplekieren vindt vanaf het derde studiejaar standaard in het mbo plaats.

Het vakspecifieke curriculum is opgebouwd uit zes leerlijnen: i) ontwikkelings- en socialisatieprocessen, ii) ontwikkelen van normatieve professionaliteit, iii) communicatieve vaardigheden en coaching, iv) begeleiden van groepsdynamische processen, v) organisatiekunde en vi) vakdidactiek. Hierin ontwikkelen de studenten de competenties, kennis en vaardigheden die zij nodig hebben om bijvoorbeeld in hun lessen specifieke onderwerpen te behandelen met leerlingen in het mbo, om leerlingen op het mbo te begeleiden/te coachen en groepsdynamische processen te kunnen begeleiden. Daarnaast verwerven de studenten in de lijn organisatiekunde ook kennis en vaardigheden om de communicatie en de samenwerking in bijvoorbeeld hun eigen team te verbeteren.

In de afzonderlijke cursus vakdidactiek leren de studenten met name de vakinhouden van omgangskunde op een vakdidactische manier om te zetten tot lessen voor leerlingen in het mbo. Tevens leren zij toetsen en beoordelingsmodellen te construeren om deze inhouden bij de leerlingen te toetsen. Vormen van formatieve toetsing en het geven van feedback aan leerlingen komen hierbij ook aan de orde.

De opleiding Omgangskunde van de HU besteedt expliciet aandacht aan burgerschapsvorming in een afzonderlijke cursus. Het mbo heeft hieraan veel behoefte. De aandacht voor Bildung komt vooral in de ontwikkelingslijn 'ontwikkelen van normatieve professionaliteit' in de cursus Burgerschap tot uiting.

De opleiding legt een verbinding met de beroepslijn door onderwerpen die daarin aan de orde komen verder uit te diepen in de vaklijn. Zo legt de docent bijvoorbeeld de link tussen het onderwerp 'omgaan met verschillen' uit de beroepslijn met de beroepspraktijk van Omgangskunde, door te bespreken hoe dat aspect terugkomt in de mbo-opleiding voor Politie of Verpleegkunde.

Onderzoek

Naast de aandacht voor praktijkonderzoek in de generieke onderzoekslijn Beroepsproducten, vinden er ook in de vakcursussen kleine onderzoeken plaats, zoals onderzoek naar een veranderingsproces binnen de eigen instelling bij organisatiekunde en onderzoek naar ethische dilemma's in de lessen ethiek.

Internationale component

Het auditteam heeft geconstateerd dat de opleiding voldoende aandacht besteedt aan internationale ontwikkelingen. De docenten bieden internationale literatuur op vakinhoudelijk en vakdidactisch gebied en besteden aandacht aan/ maken gebruik van inzichten en gedachtengoed vanuit belangrijke internationale bronnen, o.a. uit de VS en Duitsland. Studenten hebben de mogelijkheid naar het buitenland te gaan. Zo zijn studenten in het kader van hun beroepsproduct 3 voor onderzoek naar Kenia geweest. Daarnaast is de opleiding nauw betrokken bij het project Maestro Compass, waarin voor Caribisch Nederland de lerarenopleiding Omgangskunde wordt verzorgd. Hierbij wordt gebruik gemaakt van vormen van blended learning. Diverse docenten van het team zijn al op de Cariben geweest. De ervaringen die zij daar hebben opgedaan, brengen zij weer in in de eigen lessen.

Actualiteit curriculum en aansluiting werkveld

Het auditteam heeft geconstateerd dat de docenten van de opleiding goed op de hoogte zijn van wensen en eisen vanuit het beroepsonderwijs. In 2014 heeft het hele docententeam van Omgangskunde bijvoorbeeld een werkveldoriëntatie gehouden op verschillende colleges van ROC Midden Nederland. Daarin hebben de docenten zich op de hoogte gesteld van de actuele ontwikkelingen in het werkveld en de daaruit voortkomende profielen van de toekomstige beroepsbeoefenaars die de ROC's opleiden. Zo heeft de toenemende aandacht voor omgaan met agressie en weerbaarheidstraining in het werkveld van ordehandhavers, politie en de zorg bijvoorbeeld geleid tot explicietere aandacht hiervoor in het curriculum van de leraar Omgangskunde.

Ook onderhouden de docenten contact met alumni die werkzaam zijn in het beroepsonderwijs en begeleiden docenten de studenten tijdens het werkplekleren in het mbo. Daarnaast kent de opleiding een eigen werkveldcommissie die bijvoorbeeld input heeft geleverd voor de aanpassing van het curriculum voor het studiejaar 2015-2016.

Didactische uitgangspunten

Bij alle colleges en werkgroepen stellen de docenten de eigen persoonlijke ervaring en werkervaring van de studenten centraal. Daaraan koppelen zij vervolgens theorie. De docenten leggen continu de verbinding tussen wat er in de lessen Omgangskunde gebeurt en wat toepasbaar is in de lespraktijk van de studenten.

Naast de aandacht voor de landelijke kennisbasis, besteedt de opleiding veel aandacht aan het ontwikkelen van vaardigheden, zoals gespreksvaardigheden, omgaan met weerstand en ontwikkelingsgericht begeleiden.

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de docenten een duidelijke visie hebben op blended learning. Zo eisen de docenten van studenten dat zij zich van te voren hebben voorbereid op de lessen aan de hand van de daartoe aangereikte (digitale) materialen. Tevens maken de docenten duidelijke keuzen in de onderdelen waar studenten verplicht bij aanwezig moeten zijn, zoals de verschillende vaardigheidstrainingen. Dat acht het auditteam van wezenlijk belang.

In die vaardigheidstrainingen maken de docenten weer gebruik van gevarieerde werkvormen, waarbij ook digitale media kunnen worden ingezet. De studenten die het auditteam sprak, waren hierover zeer te spreken. Ook meldden zij dat zij alles wat zij leren op de opleiding direct kunnen gebruiken in hun eigen werksituatie.

Het is de wens van de opleiding in het komende cursusjaar meer met acteurs te werken, met name in de cursus 'Bekwaam' in complexe interacties. Dat is een waardevol initiatief.

Personeel

De zestien docenten die deel uitmaken van de vakgroep Omgangskunde zijn zeer betrokken en bevlogen. Zij zijn afkomstig uit diverse disciplines zoals onderwijskunde, sociologie, begeleidingskunde, pedagogiek, omgangskunde. Diverse docenten hebben ervaringen met lesgeven in het mbo. Tevens heeft de vakgroep in 2014 zoals al hierboven is vermeld een werkveldoriëntatie georganiseerd voor het hele team.

De studenten die het auditteam sprak, waren zeer tevreden over hun docenten, hun inhoudelijke kennis, de manier waarop zij de studenten inspireren en hoe zij het principe van 'practice what you preach' toepassen. De didactiek en werkvormen die de docenten aandragen zijn voor de studenten ook voorbeeldmatig voor hun eigen beroepspraktijk (dubbele bodemprincipe).

Weging en Oordeel

Het auditteam is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde van de HU een zeer praktijkgerichte opleiding is, die verzorgd wordt door een bevlogen en ruim gekwalificeerd team. De vakgroep Omgangskunde kent een brede spreiding in deskundigheden. Alle docenten zijn goed op de hoogte van de actuele ontwikkelingen in het beroepsonderwijs en een aantal docenten heeft ook zelf ervaring met lesgeven in het beroepsonderwijs. De vakinhoudelijke en vakdidactische kwaliteit van de docenten is hoog, aldus de studenten. Zij passen het principe van 'teach as you preach' veelvuldig toe.

De opleiding biedt de studenten aan de hand van de twee hoofdlerlijnen 'Kennis en vaardigheden' en 'Leren en onderzoeken in de praktijk' met de daarin opgenomen programmaonderdelen voldoende mogelijkheden hun competenties, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen. De opleiding geeft het curriculum een eigen kleur door de expliciete aandacht voor onderzoekend vermogen in de onderwijspraktijk, Burgerschapsvorming en Bildung. De ontwikkeling van de nieuwe beroepscursus 'leraar in het beroepsonderwijs' is een belangrijke stap in de inhoudelijke concretisering van de afstudeerrichting beroepsgericht onderwijs (bo)

Via de zes leerlijnen in het vakspecifieke curriculum ontwikkelen de studenten ook vaardigheden om leerlingen te begeleiden/te coachen en specifieke vaardigheden die zij kunnen inzetten binnen het eigen team.

Er is voldoende aandacht voor internationale ontwikkelingen.

Het didactisch uitgangspunt van gepersonaliseerd leren met behulp van blended learning is een sterk element. De docenten Omgangskunde hebben laten zien dat zij een duidelijke visie hebben op hoe en wanneer zij blended vormen van leren inzetten.

Sterk element is ook het werkplekleren op de Keurmerkscholen en de samenwerking binnen de opleidingsschool ROC Midden Nederland.

De opleiding besteedt voldoende aandacht aan de kwaliteit van de instromende studenten door het bieden van een studiekeuzecheck, het houden van matchingsgesprekken en intakeavonden, streng vrijstellingenbeleid en het afnemen van een diagnostische taaltoets in het eerste studiejaar, gevolgd door het bieden van deficiëntiecurcussussen voor taal waar nodig/gewenst.

De aanwezige voorzieningen werken ondersteunend aan de studie.

Gelet op de vele hierboven genoemde sterke elementen in het programma en het betrokken en deskundige personeel, komt het auditteam tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

15.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Zoals op Instituutsniveau is afgesproken, heeft de opleiding Omgangskunde de toetsing van het curriculum inzichtelijk gemaakt in een toetsprogramma. Elke cursus heeft een toetsplan. Voor de toetsen heeft de opleiding toetsmatrijzen of rubrics opgesteld.

Het zogenoemde vier-ogen principe in het kader van valide en betrouwbaar toetsen is terug te zien bij het opstellen van de toets, waarbij de docent van de module zijn toets voorlegt aan een collega. In toenemende mate zijn steeds twee docenten betrokken bij het toetsontwerp.

Het vier-ogenprincipe komt ook terug bij het beoordelen van de eindwerken en de exemplarische afstudeermodule, waar altijd twee examinatoren bij betrokken zijn.

Tevens neemt de Cluster Expertgroep Toetsen en Beoordelen twee keer per jaar een steekproef bij de vakinhoudelijke cursussen. Eén docent Omgangskunde heeft zitting in deze Expertgroep.

Zie voor de generieke bevindingen met betrekking tot het toetsen en beoordelen, het generieke deel van het rapport.

Landelijke kennisbasistoets

De vier tweedegraads lerarenopleidingen Omgangskunde hebben afgesproken dat zij vier van de negen domeinen van de landelijke kennisbasis toetsen in de landelijke kennisbasistoets.

Voor de overige domeinen organiseert 10voordeleraar voor de vier opleidingen peerreviews.

Dat is een waardevol initiatief om de kwaliteit van die toetsen en beoordelingen te borgen.

De opleiding bereidt de studenten voor op de landelijke toets. Door de studie jaren heen toetst de opleiding per cursus de kennisbasis, waarin de studenten moeten laten zien dat zij de kennis kunnen toepassen en uiteindelijk kunnen integreren in hun handelen. Daarbij maakt de opleiding gebruik van verschillende toetsvormen. Mooi voorbeeld daarvan is de opdracht aan studenten een minilesje te verzorgen of een lessenserie te ontwerpen waarin zij laten zien hoe zij de thema's van de kennisbasis overdragen aan leerlingen.

Tijdens de audit zijn ook de uitkomsten van de landelijke kennisbasistoets aan de orde geweest. De scores op de toets waren niet afwijkend van de landelijke scores voor Omgangskunde. De docenten vertelden, dat de uitkomsten na deze eerste ronde hebben geleid tot extra aandacht in de opleiding voor verslavingsproblematiek en criminaliteit.

De docenten zijn nog niet over de hele linie tevreden over de toets. Zij zijn in landelijk werkverband in gesprek over hoe zij de kwaliteit van de toetsvragen en de inhoud van de toetsvragen kunnen verbeteren.

Eigen waarneming van het auditteam van de toetsen Omgangskunde

Het auditteam heeft tijdens de audit een selectie van toetsen bestudeerd en is daar in het algemeen positief over.

De opleiding werkt met een mix van kennistoetsen, producten, reflecties, beroepsproducten, verslagen enz. De variatie is ruimschoots voldoende en de opdrachten sluiten aan bij de inhoud. In de beroepsproducten van de verschillende leerjaren is een opbouw in moeilijkheidsgraad te zien. Bij de meeste toetsen zaten heldere, SMART geformuleerde leerdoelen.

De manier waarop de weging tot stand komt, is echter niet bij elke toets helder: waarom kreeg de student bijvoorbeeld 25 van de toe te kennen 34 punten? Gezien het feit, dat veel toetsen bij de opleiding Omgangskunde uitmonden in een presentatie, product of verslag, is het belangrijk dat de opleiding hier expliciet aandacht aan besteedt.

Naar aanleiding van de bestudeerde portfolio's merkt het auditteam op dat er nu weinig tot geen aandacht is voor (bewijzen van) het ontwikkelen en afnemen van toetsen. Het auditteam verwacht dat dit aspect in de wijziging van de SBL competenties wel zal worden meegenomen, maar beveelt de opleiding aan het nu al een verplicht onderdeel te maken van het portfolio. Dit is een aanbeveling die ook voor de andere lerarenopleidingen van de HU geldt.

Toetsing van de exemplarische module 'Autonoom en Authentiek'

De cursus 'Autonoom en Authentiek' is exemplarisch voor het eindniveau van Omgangskunde. Studenten moeten hierin geïntegreerde kennis en vaardigheden tonen. In een driedaagse training zijn de studenten beurtelings begeleider van de groep en worden zij door medestudenten begeleid. Zij moeten leiderschap tonen en verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf en de ander. In deze beide rollen (begeleider en constructieve deelnemer) worden de studenten tijdens de sessies beoordeeld door twee docenten. Tevens moeten zij een verslag schrijven onderbouwd met literatuur, dat eveneens door twee docenten beoordeeld wordt. Het auditteam heeft in het kader van haar eigen waarneming van het gerealiseerde niveau de verslagen van vijf studenten van 'Autonoom en Authentiek' bestudeerd. (Zie voor de bevindingen onder standaard 4.)

De opleiding heeft zich bij het formuleren van de verschillende niveaus gebaseerd op de taxonomie van Bloom. Ze heeft voor elke doelstelling aangegeven welk niveau de studenten moeten aantonen bij de toets Autonoom en Authentiek.

Een voorbeeld:

- voor de volgende doelstelling eist de opleiding met betrekking tot het verslag dat de student functioneert op het niveau van toepassen (gebruiken in een situatie, plan ontwikkelen, oplossing voorstellen, aantonen dat, laten zien hoe);
- de studenten benoemen als deelnemer en in het bijzonder als begeleider, in contact met de energie van de groep, de relevante groepsdynamische thema's. Zij werken deze thema's uit door constructieve werkvormen in te zetten waarin ruimte is om op een veilige manier te experimenteren met nieuw gedrag; dit naar oordeel van groepsleden en trainer.

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de opleiding in de beoordelingsformats niet nader heeft uitgewerkt wanneer de student nu een cijfer 1-10 verdient voor elke doelstelling. De nadere uitwerking van de weging is – zoals hierboven ook is beschreven – nog een punt van aandacht.

Weging en Oordeel

Het auditteam is onder de indruk hoe de tweedegraads lerarenopleidingen van de HU de laatste jaren het toetsen en beoordelen hebben opgepakt. Ook de professionalisering in het kader van het verkrijgen van BKE/SKE, de aandacht voor het toetsen en beoordelen op studiemiddagen en kalibratie-bijeenkomsten moeten in dit verband genoemd worden. Mooi is ook het aanbod van het Leerwegaafhankelijk toetsen.

De examencommissie vervult een stevige rol in de borging van het toetsen en beoordelen.

De tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde heeft met haar toetsprogramma, toetsplan, toetsmatrijzen en rubrics haar toetsstelsel goed op orde. Zij toetst op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen of de studenten de beoogde (eind)kwalificaties hebben bereikt. Aandachtspunt is nog de nadere uitwerking van de weging van de beoordelingscriteria bij bepaalde (soorten) toetsen.

De opleiding past het vier-ogen principe structureel toe bij het toetsen en beoordelen.

De drie expertgroepen (Instituutsexpertgroep, Cluster Expertgroep Toetsen en Beoordelen en Expertgroep Toetsen en Beoordelen voor Beroep) vervullen een belangrijke rol in het borgen van de kwaliteit van de toetsen.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande bevindingen (toetsstelsel is goed op orde met nog een aandachtspunt voor de totstandkoming van een heldere weging van de beoordelingscriteria) tot een oordeel 'goed' voor deze standaard.

15.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren

Reeds in het algemeen deel van dit rapport meldde het auditteam dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding Omgangskunde. Uit de contacten die de instituutsopleiders en studie- en werkbegeleiders hebben met alumni op de stagescholen/opleidingsscholen, blijkt dat de afgestudeerden van de opleiding Omgangskunde 'wendbare' kennis laten zien in diverse beroepsopleidingen van het mbo.

Eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau

Het auditteam heeft van acht studenten uit het jaar 2013-2014 en 2014-2015 het eindwerk van de exemplarische module 'Autonoom en Authentiek' bestudeerd. Dit betroffen verslagen van de driedaagse waaraan de studenten verplicht hebben deelgenomen enerzijds als trainer, anderzijds als deelnemer.

Uit de verslagen en de beoordelingen door de docenten blijkt dat deze studenten hebben voldaan aan de eisen en hebben aangetoond over de vereiste competenties te beschikken. In de meeste gevallen gaven de reflecties van de studenten goed inzicht in hun eigen denken en handelen. Ook gaven de beschreven voorbeelden uit de training aan dat de studenten op gewenste niveau hebben gehandeld. Studenten zijn uit hun comfortzone gekomen en hebben nieuw gedrag durven uitproberen. Daar het auditteam niet aanwezig was bij de driedaagse en geen directe getuige was van het handelen van de studenten, kan het geen eigenstandig oordeel geven over de toepassing van vaardigheden. Dit heeft het echter impliciet wel af kunnen leiden uit de reflectieverslagen. Het auditteam beoordeelt het niveau van de studenten op basis van de verslagen met een voldoende tot goed.

Daarnaast heeft het auditteam beroepsproducten 3 en startbekwaamheidsportfolio's bestudeerd, waaronder producten van studenten Omgangskunde.

Het auditteam is van oordeel, dat de studenten Omgangskunde in deze eindwerken aantonen dat zij beschikken over het niveau dat van een startbekwaam tweedegraads leraar Omgangskunde mag worden verwacht.

De portfolio's met de bewijsmaterialen voor de verschillende competenties op basis waarvan de studenten hun assessment Startbekwaam hebben afgelegd, zagen er gestructureerd uit en bevatten een behoorlijke variëteit aan bewijsstukken. Uit de portfolio's kan geconcludeerd worden dat de studenten zeker op bachelorniveau functioneren. Sterke elementen die het auditteam aantrof in de portfolio's zijn o.a: de studenten hebben laten zien dat zij een heldere visie hebben ontwikkeld op het onderwijs in het algemeen en op het beroep als docent specifiek, die zij hebben onderbouwd met theorie. Uit de bewijsstukken en beoordelingen blijkt dat de studenten een veilig klimaat kunnen creëren voor de leerlingen en dat zij kunnen werken met verschillende didactische werkvormen en kunnen differentiëren (een krachtige leeromgeving). Ook een kritische reflectie op het eigen handelen als docent was terug te lezen in de dossiers.

In de verslagen van Beroepsproduct 3 hebben de studenten aangetoond dat zij op basis van hun verlegenheidsvraag/probleemstelling een heldere onderzoeksvraag hebben geformuleerd, die zij met behulp van verschillende methoden nader hebben onderzocht. Het auditteam beoordeelt alle gekozen onderzoeksonderwerpen als relevant.

De koppeling tussen de bestudeerde literatuur en de praktijk en de onderbouwing van de gebruikte methodes beoordeelde het auditteam bij de meeste studenten als goed. Bij twee studenten had dit nog sterker gemogen. De producten die de studenten maakten naar aanleiding van hun onderzoek, zijn zeker bruikbaar voor het werkveld en creatief, vernieuwend uitgewerkt.

Weging en Oordeel

Het auditteam is van oordeel dat de studenten in hun eindwerken hebben aangetoond dat zij op het vereiste bachelorniveau beschikken over de competenties van een startbekwaam tweedegraads leraar Omgangskunde. Daarnaast hebben alle afgestudeerde studenten de landelijke kennisbasistoets met minimaal een voldoende afgesloten.

Het auditteam trof in de eindwerken een aantal belangrijke en sterke elementen, zoals de eigen visie van de student op het docentschap, de gemaakte koppelingen met de theorie, het kunnen realiseren van een krachtige leeromgeving, kritische reflectie op het eigen handelen en het kunnen maken van zeer bruikbare producten voor het werkveld.

De alumni en vertegenwoordigers zijn tevreden over het gerealiseerde niveau van de afgestudeerden en de 'wendbare' kennis die zij kunnen inzetten.

Het auditteam is op basis van bovenstaande van oordeel dat een 'goed' voor deze standaard daarom op zijn plaats is.

16. ALGEMEEN EINDOORDEEL OMGANGSKUNDE

De zeer betrokken en ruim gekwalificeerde docenten van de tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde van de HU zorgen ervoor dat het afnemende werkveld kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren Omgangskunde voor scholen in het beroepsonderwijs. Het bijzondere praktijkgerichte programma met de twee hoofdlerlijnen 'Kennis en vaardigheden' en 'Leren en onderzoeken in de praktijk' en de focus op het opleiden van de Utrechtse leraar met o.a. aandacht voor effectief leraarsgedrag, activerende didactiek, een kritische onderzoekende houding en Bildung, zijn hierbij belangrijke elementen.

Het auditteam beoordeelt standaard 1 met betrekking tot de doelstellingen en eigen profilering voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van de HU met een 'goed'.

Het auditteam beoordeelt standaard 2 met betrekking tot het generieke en vakspecifieke programma, het personeel en de voorzieningen en standaard 3 met betrekking tot het toetsen en beoordelen voor de tweedegraadslerarenopleiding Omgangskunde met een 'goed'. Het auditteam beoordeelt standaard 4 met betrekking tot het gerealiseerde niveau eveneens met een 'goed'.

Omdat het auditteam alle vier de standaarden met een 'goed' beoordeelde, komt het op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'goed' voor de tweedegraads lerarenopleiding Omgangskunde van de HU.

17. AANBEVELINGEN OMGANGSKUNDE

- De manier waarop de weging tot stand komt, is niet bij elke toets helder. Het auditteam beveelt de opleiding aan expliciet aandacht te besteden aan de weging en toekenning van het aantal punten binnen een rubric bij toetsvormen als een presentatie, product of verslag.
- Het auditteam beveelt de opleiding aan het bewijs van het kunnen ontwikkelen en afnemen van toetsen nu al een verplicht onderdeel te maken van het portfolio; vooruitlopend op de herziening van de SBL-competenties.

18. SCORETABEL OMGANGSKUNDE

Scoretabel paneloordelen Hogeschool Utrecht hbo-bachelor leraar vo 2^e graad Omgangskunde voltijd/ deeltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	G
Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties	G
Algemeen eindoordeel	G

BEOORDELINGSRAPPORT

Beperkte opleidingsbeoordeling

**Opleiding tot leraar voortgezet
onderwijs van de tweede graad in
GEZONDHEIDSZORG EN WELZIJN**
voltijd/deeltijd

Hogeschool Utrecht

CROHO nr. 35388

19. OORDELEN OP HET NIVEAU VAN DE STANDAARDEN GEZONDHEIDSZORG & WELZIJN

19.1. Beoogde eindkwalificaties

Standaard 1: De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting NVAO: De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau (bachelor-master) en oriëntatie (hbo-wo) binnen het Nederlands kwalificatieraamwerk. Zij sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

Zoals in het generieke gedeelte van dit rapport is beschreven, hanteert de tweedegraads lerarenopleiding Gezondheidszorg en Welzijn voor haar onderwijs, naast de SBL-competenties als leidraad, de landelijk vastgestelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de tweedegraads leraar en de doelstellingen die hierin staan beschreven. De vakspecifieke kennisbasis Gezondheidszorg en Welzijn vormt het fundament voor met name SBL-competentie 3: vakinhoudelijk en vakdidactisch competent.

De opleiding Gezondheidszorg en Welzijn leidt tweedegraads leraren op voor een breed werkveld, voor zowel de onderbouw van het voortgezet onderwijs (vmbo, havo, vwo) als het beroepsonderwijs en volwassen educatie. De meeste studenten vinden een stage- annex werkplek in het beroepsonderwijs waar leerlingen worden opgeleid voor beroepen binnen de uiterlijke verzorging (o.a. kapper, schoonheidsspecialist), verpleging, verzorging, jeugdzorg, kinderopvang en de horeca (facilitair medewerker).

De kennisbasis bevat de volgende thema's:

1. Beroeps -en werkhouding in de sector gezondheidszorg en welzijn
  - 1.1. *Uitgangspunten voor beroepsgerichte communicatie;*
  - 1.2. *eisen aan professioneel handelen;*
  - 1.3. *Veilige werkomgeving in de sector G&W;*
  - 1.4. *Werken met ICT*
2. Dagelijkse werkelijkheid van het werkveld Zorg en Welzijn. Organisatie van de gezondheidszorg
  - 2.1. *Gezondheidszorg en welzijn in Nederland;*
  - 2.2. *Internationale gezondheidszorg en welzijn;*
  - 2.3. *Organisaties, beleidsterreinen en beleidsmakers;*
  - 2.4. *Overheid en wetgeving;*
  - 2.5. *Knelpunten*
3. Wisselwerking van politiek, wetgeving, maatschappij met de sector Zorg en Welzijn
  - 3.1. *Sociologie;*
  - 3.2. *Beroepsethiek;*
  - 3.3. *Visieontwikkeling*
4. Doelgroepen
  - 4.1. *Zuigeling 0-1.5 jaar;*
  - 4.2. *Peuter 1.5 tot 3 jaar;*
  - 4.3. *Kleuter 4-6 jaar;*
  - 4.4. *Basisschool 6-12 jaar;*
  - 4.5. *Adolescent 12-18;*
  - 4.6. *Vroeg volwassene 18-35 jaar;*
  - 4.7. *Middelbaar volwassene 35-65;*
  - 4.8. *Ouderen > 65 jaar;*
  - 4.9. *Hoog bejaard > 80;*
  - 4.10. *Mensen met een beperking;*
  - 4.11. *Methodisch werken;*
  - 4.12. *Activiteitenbegeleiding;*
  - 4.13. *Spel en beweging*
5. Gezondheid en ziekte
  - 5.1. *Basisprincipes natuurwetenschappen;*
  - 5.2. *Anatomie en Fysiologie;*
  - 5.3. *Pathologie;*
  - 5.4. *Psychopathologie;*
  - 5.5. *Farmacologie*

6. Zorgen voor jezelf en zorg voor specifieke doelgroepen

6.1. Modellen en theorieën in de verpleegkunde; 6.2. Hygiëneleer;

6.3. Schoonheidsverzorging; 6.4. EHBO; 6.5. Huishoudelijke zorg; 6.7. Verpleegkundige zorg

7. Eigen voeding en het voedingsgedrag van specifieke doelgroepen

7.1. Basisprincipes natuurwetenschappen; 7.2. Basisprincipes microbiologie; 7.3. Voedingsleer;

7.4. Voeding in de levenscyclus; 7.5. Eetgedragsstoornissen; 7.6. Voedingspatronen

7.7. Dieetleer; 7.8. Levensmiddelenleer; 7.9. Bereidingstechnieken en receptenleer

8. Leefstijl en zorgzelfstandigheid

8.1. Gedrag en besluitvormingsprocessen, strategieën van gedragsverandering; 8.2. Leefwereld jongeren; 8.3. Leefstijlproblemen; 8.4. Zorgzelfstandigheid; 8.5. Besluitvormingsprocessen

9. Bevorderen van gezond gedrag/ GVO

9.1. GVO-modellen; 9.2. Visies op gezondheid en ziekte; 9.3. Vormen van preventie en gezondheidsbescherming; 9.4. Voorlichtingsmethodieken, GVO-modellen en

patiëntenvoorlichting; 9.5. GVO-cyclus

10. Facilitaire dienstverlening

10.1. Management en organisatie; 10.2. Gebouwenbeheer; 10.3. Textiel/linnenbeheer;

10.4. Logistieke diensten; 10.5. Voedingsdienst; 10.6. Schoonmaakdiensten;

10.7. Methodisch werken; 10.8. Methoden en middelen

11. Vakdidactiek Verzorging (onderbouw vo), bovenbouw vmbo

11.1. Verzorging onderbouw (vo); 11.2. Zorg & Welzijn bovenbouw vmbo en mbo-niveau 1 t/m 4; 11.3. Practicum; 11.4. Inrichten van de werkplek

De opleiding Gezondheidszorg en Welzijn van de HU biedt de studenten bewust meer dan het minimum van de kennisbasis. Zo vraagt zij van de studenten meer diepgang in de leerlijn Gezondheidszorg en Ziekte en in de leerlijn Gezondheidsbevordering. (Zie standaard 2.)

Vanwege de kleine omvang van de vakgroep Gezondheidszorg en Welzijn participeerde er ten tijde van de audit geen docent van de opleiding in het landelijk overleg over herziening van de kennisbasis. (Zie daarover ook standaard 2 en 3). Het auditteam begrijpt dat de docenten keuzen moeten maken. De opleiding liet weten dat er met ingang van januari 2016 weer één docent zitting zal nemen in het herijkingspanel van de kennisbasis. Dat acht het auditteam een verstandige keuze. Het is belangrijk dat docenten van deze opleiding mee blijven praten in dit gremium dat zo relevant is voor de inhoud van de opleiding.

Zie voor de beschrijving van de overige bevindingen (generieke SBL-competenties, profilering en eigen inkleuring, onderzoek, internationale dimensie, afstemming met het werkveld en vakgenoten) het generieke gedeelte van dit rapport.

Weging en Oordeel

Zie voor weging en oordeel het generieke deel. Er is voor de tweedegraads lerarenopleiding Gezondheidszorg en Welzijn geen aanleiding af te wijken van dit algemene oordeel.

19.2. Onderwijsleeromgeving

Standaard 2: Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting NVAO: De inhoud en vormgeving van het programma stellen de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

Zie het generieke gedeelte van dit rapport voor bevindingen over de generieke aspecten van deze opleiding (opzet en inhoud van het generieke programma, werkplekieren, praktijkgericht onderzoek, internationale dimensie, afstudeerrichtingen, didactische uitgangspunten en werkvormen, instroom en doorstroom, personeel algemeen en generieke voorzieningen).

Inhoud en vormgeving programma

Opzet en inhoud van het vakspecifieke programma Gezondheidszorg & Welzijn

De opleiding heeft in het relatieschema zichtbaar gemaakt bij welke module/onderwijseenheid welke onderdelen van de generieke, de ict en de vakspecifieke kennisbasis aan bod komen. Er zijn geen inhoudelijke verschillen tussen het voltijd- en deeltijdprogramma. Wel krijgen de voltijdstudenten extra ondersteuning en uitleg bij de vakinhoud (meer contacturen) en zijn er extra oefenmomenten, bijvoorbeeld bij het vaardighedenonderwijs. Het is interessant dat voltijd- en deeltijdstudenten in toenemende mate samen aan cursusopdrachten werken en zodoende van elkaar kunnen leren.

Het programma richt zich met name op het beroepsgerichte onderwijs, aangezien vrijwel alle deeltijdstudenten daarin al werkzaam zijn of daarin na afstuderen terecht komen. (voltijdstudenten). Om deze reden biedt de opleiding geen vakspecifieke cursussen algemeen vormend onderwijs. Het auditteam acht dit een plausibele keuze, maar wijst wel op de matige status van het vak verzorging in de onderbouw van het vo (met name in havo en vwo).

Het vakspecifieke curriculum is opgebouwd uit vijf vakinhoudelijke leerlijnen en één vakdidactische leerlijn: i) Gezondheid en Ziekte, ii) Doelgroepen, iii) Voeding, iv) Facilitaire Dienstverlening, v) Gezondheidsbevordering, iv) Vakdidactiek.

Elke leerlijn kent meerdere cursussen en een opbouw in moeilijkheidsgraad. Veelal is sprake van een concentrische opbouw, waarin elke cursus voortbouwt op kennis uit vorige cursussen. Daarnaast kent de opleiding drie vakcursussen die de leerlijnen ondersteunen en een onderdeel behandelen van de kennisbasis: a) Inleiding Gezondheidszorg en Welzijn, b) Zorg en Welzijn in werking en c) Sociaal competent als docent.

Overdracht van theorie neemt een belangrijke plaats in het curriculum in. De docenten zorgen er evenwel voor dat daarbij ook een relatie met de beroepspraktijk aanwezig is, via cases, opdrachten en voorbeelden die zijn ontleend aan de actuele beroepspraktijk. Zo verwerken de studenten bijvoorbeeld in de cursussen 'Inleiding Gezondheidszorg en welzijn' en 'Zorg en Welzijn' de informatie van de kennisplatforms waar de beroepspraktijk actuele informatie verzamelt en bijhoudt, zoals de eindtermen en kwalificaties in het vmbo of veranderingen in de wetgeving en de gevolgen daarvan voor het omgaan met patiënten met dementie door een verzorger. Bij de cursus Leefstijl interviewen studenten een jongere over een leefstijlonderwerp om de transfer van theorie naar de praktijk vorm te geven.

Daarnaast krijgen de studenten praktijkopdrachten, zoals een Voedingspracticum.

Ook de opdrachten uit de bundel Vak opdracht die de studenten uitvoeren op hun leerwerkplek, moeten een brug slaan tussen vakspecifieke theorie van Gezondheidszorg en Welzijn en de lespraktijk.

De studenten, die het auditteam sprak, waren zeer tevreden over de toepassingsgerichtheid van hun opleiding.

Voltijdstudenten lopen stage op het vmbo én het mbo. De opleiding stimuleert de deeltijdstudenten naast het opdoen van praktijkervaring op de eigen werkplek ook kennis te maken met andere scholen voor beroepsgericht onderwijs en kennis te maken met de diversiteit van het beroepenveld.

In de leerdoelen van de opleiding is opgenomen dat de studenten van de lerarenopleiding Gezondheidszorg en Welzijn steeds met de laatste kwalificatiedossiers van het (v)mbo werken.

Zoals al onder standaard 1 is vermeld, biedt de opleiding Gezondheidszorg en Welzijn van de HU de studenten bewust meer dan het minimum van de kennisbasis. Zo brengt de opleiding bijvoorbeeld meer diepgang in de leerlijn Gezondheidszorg en Ziekte door de studenten onderzoek te laten doen naar een zelfgekozen onderwerp binnen de cursussen 'Anatomie en fysiologie' en 'Pathologie en farmacologie'. In de leerlijn Gezondheidsbevordering brengt de opleiding diepgang door studenten te laten kiezen welk gezond gedrag zij willen bevorderen en hen daarvoor een interventie te laten ontwikkelen.

Bildung is met name terug te zien in de aandacht die de opleiding besteedt aan de persoonlijke en professionele ontwikkeling van de student binnen een maatschappelijke context.

Onderzoek

Naast de aandacht voor praktijkonderzoek en het ontwikkelen van een kritisch onderzoekende houding in de generieke onderzoekslijn Beroepsproducten, vindt er ook bij een aantal vakcursussen onderzoek plaats. Zo analyseren de studenten bij de cursus 'Gezondheidsbevordering' verschillende leefstijlinterventies op het gebruik van een theoretische basis. Vervolgens vergelijken de studenten hun analyses in groepsverband.

Internationale component

De docenten besteden aandacht aan internationale ontwikkelingen door Nederlandse en internationale literatuur aan te bieden en internationale kennis en evidence based richtlijnen over bijvoorbeeld leefstijl, obesitas, diabetes, hart- en vaatziekten naar de schoolsituatie in Nederland ("De gezonde school") te 'vertalen'.

Daarnaast is de opleiding nauw betrokken bij het project Maestro Compass, waarin voor Caribisch Nederland de lerarenopleiding Gezondheidszorg en Welzijn wordt verzorgd. Hierbij maken de docenten gebruik van vormen van blended learning. Docenten hebben op Bonaire lesgegeven en met deze ervaringen hun blik verruimd. Deze ervaringen brengen zij weer in in de eigen lessen.

Studenten hebben de mogelijkheid in het buitenland stage te lopen.

Didactische uitgangspunten

Het auditteam heeft geconstateerd, dat de docenten kritisch nadenken over het gebruik van blended learning en de meerwaarde daarvan. De docenten hebben inmiddels al meer lessen blended gemaakt dan de (afgesproken) lessen van het eerstejaars programma; mede omdat de (deeltijd)studenten hierom vroegen. Zij zorgen er met hun blended aanbod voor dat zij goed aansluiten bij de verschillende voorkennis en leerstijlen van hun studentpopulatie.

Studenten zijn enthousiast over het gevarieerde aanbod van de lesstof en de gevarieerde activerende werkvormen die de docenten gebruiken. De docenten passen het principe van 'practice what you preach' aantoonbaar toe. De docenten experimenteren ook met werkvormen en melden dat aan de studenten, zodat zij daar ook weer van kunnen leren (dubbele bodem leren). Zo overwoog een van de docenten die het auditteam sprak, het gebruik van gamificatie in het leerteam in te zetten. Nieuwe lessen zetten de docenten nu direct op HUBl, de digitale leeromgeving.

Actualiteit curriculum en aansluiting op het werkveld

Op landelijk gebied werken de docenten van de opleiding nauw samen met collega's van de andere lerarenopleidingen Gezondheidszorg en Welzijn. In het landelijk vakgroepoverleg wisselen zij actuele ontwikkelingen rondom vakinhoud, kennisbasis, kennistoetsing en good practices uit. Zo hebben de opleidingen bijvoorbeeld het curriculumonderdeel 'Facilitaire dienstverlening' samen ontwikkeld.

Om de binding met het werkveld te versterken, stelt de vakgroep in 2015-2016 een werkveldcommissie in. Dat is een belangrijke ontwikkeling. De opleiding wil deze commissie gaan betrekken bij het herzien van de landelijke kennisbasis. Daarnaast willen de docenten met het werkveld spreken over de nieuwe examens die er aan komen in het mbo en de consequenties voor het curriculum van de opleiding.

Personeel

De vier vaste docenten van de vakgroep Gezondheidszorg en Welzijn zijn bevlogen en hebben duidelijk passie voor hun vak. Zij vormen samen een sterk team. Het team is multidisciplinair samengesteld, waardoor het mogelijk is voortdurend een link te leggen tussen de theorie en de praktijk van het brede werkveld. De (gast)docenten die het programma verzorgen komen uit de disciplines gezondheidskunde, huishoudkunde, levensmiddelentechnologie, onderwijskunde, sociale pedagogiek, andragogie en vakdidactiek.

Het auditteam acht de omvang van deze kleine vakgroep kwetsbaar. De vier docenten moeten veel verschillende 'ballen' in de lucht houden. Het auditteam adviseert de teamleider daarom de werkdruk en beschikbare expertise nauwlettend in de gaten te houden.

Het is in dit verband belangrijk dat het team speerpunten heeft geformuleerd en scherpe keuzen maakt. De docenten plannen slim en gebruiken bijvoorbeeld studiedagen voor professionalisering en kalibratie. Ook hebben de docenten de verschillende rollen onderling verdeeld. Zo hebben zij bijvoorbeeld één docent aangewezen die de expertise bijhoudt op gebied van ict, een docent die de intake leidt, een docent die zich bezighoudt met de invulling van het honourstraject.

Daarnaast zet de opleiding voor bepaalde vakken/onderwerpen gastdocenten in, bijvoorbeeld vanuit de opleiding Voeding & Diëtetiek of de opleiding Facility Management van de HU of experts vanuit de beroepspraktijk, die op de hoogte zijn van de laatste ontwikkelingen.

De studenten die het auditteam sprak, waren zeer tevreden over hun docenten, hun inhoudelijke kennis, de manier waarop zij de studenten inspireren en hoe zij het principe van 'practice what you preach' toepassen.

Weging en Oordeel

Het auditteam is van oordeel, dat de tweedegraads lerarenopleiding Gezondheidszorg en Welzijn van de HU een zeer praktijkgerichte opleiding is, die verzorgd wordt door een betrokken en ruim gekwalificeerd team. Het (gast)docententeam kent een brede spreiding in deskundigheden. De vakinhoudelijke en vakdidactische kwaliteit van de docenten is hoog, aldus de studenten. Zij passen het principe van 'practice what you preach' in de vorm van het dubbele bodemprincipe veelvuldig toe.

De opleiding biedt de studenten aan de hand van de twee hoofdlerlijnen 'Kennis en vaardigheden' en 'Leren en onderzoeken in de praktijk' met de daarin opgenomen programmaonderdelen voldoende mogelijkheden hun competenties, (vakspecifieke) kennis en (vakspecifieke) vaardigheden op een steeds hoger niveau te ontwikkelen. De opleiding geeft het curriculum een eigen kleur door de expliciete aandacht voor onderzoekend vermogen in de onderwijspraktijk en Bildung. De ontwikkeling van de nieuwe beroepscursus 'leraar in het beroepsonderwijs' is een belangrijke stap in de inhoudelijke concretisering van de afstudeerrichting bo.

Via de zes leerlijnen in het vakspecifieke curriculum ontwikkelen de studenten ook de kennis en vaardigheden die zij nodig hebben om in het brede beroepenveld les te kunnen geven.

Er is voldoende aandacht voor internationale ontwikkelingen.

Het didactisch uitgangspunt van gepersonaliseerd leren met behulp van blended learning is een sterk element. De docenten Gezondheidszorg en Welzijn hebben laten zien dat zij kritisch nadenken over het gebruik van blended learning en de meerwaarde daarvan. De opleiding is een voorloper in het omzetten van lessen in een blended vorm.

Sterk element is ook het werkplekleren op de Keurmerkscholen en de samenwerking binnen de twee opleidingsscholen 'Het Utrechts Model' en 'ROC Midden Nederland'.

De opleiding besteedt voldoende aandacht aan de kwaliteit van de instromende studenten door het bieden van een studiekeuzecheck, het houden van matchingsgesprekken en intakeavonden, streng vrijstellingenbeleid en het afnemen van een diagnostische taaltoets in het eerste studiejaar, gevolgd door het bieden van deficiëntiecurcussen voor taal waar nodig/gewenst.

De aanwezige voorzieningen werken ondersteunend aan de studie.

Gelet op de vele hierboven genoemde sterke elementen in het programma en het betrokken en deskundige personeel, komt het auditteam tot het oordeel 'goed' voor deze standaard.

19.3. Toetsing

Standaard 3: De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing

Toelichting NVAO: De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk. De examencommissie van de opleiding borgt de kwaliteit van de tentaminering en examinering.

Bevindingen

Zoals op Instituutsniveau is afgesproken, heeft de opleiding Gezondheidszorg en Welzijn de toetsing van het curriculum inzichtelijk gemaakt in een toetsprogramma. Elke cursus heeft een toetsplan. Voor de toetsen heeft de opleiding toetsmatrijzen of rubrics opgesteld.

Het zogenoemde vier-ogen principe in het kader van valide en betrouwbaar toetsen is terug te zien bij het opstellen van de toets, waarbij de docent van de module zijn toets voorlegt aan een collega. Bij de beoordeling, raadplegen de docenten een tweede docent in geval van twijfel, bijvoorbeeld bij een beoordeling 5,4 -5,5 of twijfel bij het gegeven antwoord op een bepaalde vraag.

Het vier-ogenprincipe komt ook terug bij het beoordelen van de eindwerken en de exemplarische afstudeermodule, waar altijd twee examinatoren bij betrokken zijn.

Tevens neemt de Cluster Expertgroep Toetsen en Beoordelen twee keer per jaar een steekproef bij de vakinhoudelijke cursussen.

Veel modules Gezondheidszorg en Welzijn kennen naast een kennistoets ook een toetsonderdeel waarin studenten vakdidactische elementen moeten toepassen en de verbinding moeten leggen met het beroep van leraar. Voorbeelden hiervan zijn het ontwikkelen van een digitale poster, een lesfilmpje met behulp van ict, een lesfilmpje/factsheet op basis van een mini-literatuuronderzoek en lesproduct voor verzorgenden in opleiding.

Zie voor de generieke bevindingen met betrekking tot het toetsen en beoordelen, het generieke deel van dit rapport.

Landelijke kennisbasistoets (LKT)

In januari 2015 hebben de studenten de eerste maal de LKT gemaakt. Van de 16 studenten die de afgelopen twee jaren deelnamen aan de LKT, hebben 10 de toets inmiddels gehaald.

De opleiding zorgt ook voor voorbereiding van de studenten op deze landelijke toets. Ze organiseert aparte bijeenkomsten, biedt oefentoetsen aan en geeft extra begeleiding.

Binnen het landelijk vakgroepoverleg is discussie over de huidige LKT in relatie tot de kennisbasis: wat meet de toets versus wat behoort de toets te meten. De vragen in de huidige toets zijn regelmatig erg specifiek en op detailniveau, aldus de docenten.

Zoals al onder standaard 1 is beschreven, acht het auditteam het een verstandige keuze dat er met ingang van januari 2016 weer een docent participeert in het landelijk overleg over de herijking van de kennisbasis. Het is belangrijk dat de teamleider/het management dit blijft faciliteren.

Na herziening van de kennisbasis in 2015-2016 zal ook de LKT herzien worden.

Eigen waarneming van het auditteam van de toetsen Gezondheidszorg en Welzijn

De opleiding maakt gebruik van zeer diverse toetsvormen, zoals multiplechoice, open vragen, verslagen, gevarieerde en leergerichte opdrachten, ja/nee stellingen. De toetsen van de leerlijnen (conceptueel, onderzoek in de praktijk, integraal) en het afstudeerprogramma laten zien dat de complexiteit en zelfstandigheid steeds hoger wordt. De toetsen zijn doelgericht en de criteria zijn in waarneembaar en toetsbaar gedrag beschreven. De rubrics zijn mooi kwalitatief geformuleerd. De toetsen zijn ook een goede voorbereiding op de LKT.

Het niveau van de toetsen die het auditteam inzag, lag ruim boven die van de LKT. Deze toetsen hadden meer diepgang. Sterk element binnen de toetsen zijn ook de toepassingsvragen.

De docenten zien ook streng toe op juist taalgebruik. Er gaan punten af als het aspect taal niet in orde is, aldus een van de docenten.

Naar aanleiding van de bestudeerde portfolio's beveelt het auditteam de opleiding nog aan, de student te vragen van elke competentie minimaal één werkstuk te tonen waarin hij daadwerkelijk laat zien, dat hij de competentie heeft behaald (bijvoorbeeld in een lesopzet, gespreksverslag, prezi). Een ander aspect is dat er nu weinig tot geen aandacht is voor (bewijzen van) het ontwikkelen en afnemen van toetsen. Het auditteam verwacht dat dit aspect in de wijziging van de SBL-competenties wel zal worden meegenomen, maar beveelt de opleiding aan het nu al een verplicht onderdeel te maken van het portfolio. Dit is een aanbeveling die ook voor de andere lerarenopleidingen van de HU geldt.

Toetsing van de exemplarische module 'Gezondheidsbevordering'

Bij deze cursus moeten de studenten een product/ een interventie ontwikkelen in het kader van het bevorderen van gezond gedrag. Dit product moet bruikbaar zijn in de onderwijspraktijk.

De studenten moeten hierbij de theorie verbinden over gezondheidsbevordering en interventies. Zij moeten deze theorie ook verbinden aan de eigen ontwikkeling: hoe veranderen zij hun gedrag en hoe zien zij daarin hun eigen rol als leraar?

Bij deze complexe opdracht komen alle vakinhoudelijke eindkwalificaties samen. De opleiding toetst deze eindkwalificaties in samenhang. Studenten moeten bij deze opdracht samenwerken met andere studenten in een groep (competentie samenwerken met collega's). De studenten stellen een dossier op, waarin van elke student ook een individueel leerwinstverslag zit en een reflectie op zijn eigen handelen.

Het auditteam heeft kennisgenomen van de opzet van deze toets en de beoordelingscriteria. Het auditteam is van oordeel dat het een mooie creatieve opdracht is, waarmee de opleiding doelgericht de doelen kan toetsen. De gedragscriteria zijn helder en concreet beschreven en het totaal aantal punten voor de weging per criterium is hierbij vastgelegd.

Weging en Oordeel

Het auditteam is ervan onder de indruk hoe de tweedegraads lerarenopleidingen van de HU de laatste jaren het toetsen en beoordelen hebben opgepakt. Ook de professionalisering in het kader van het verkrijgen van BKE/SKE, de aandacht voor het toetsen en beoordelen op studiemiddagen en kalibratie-bijeenkomsten moeten in dit verband genoemd worden. Mooi is ook het aanbod van het Leerwegaafhankelijk toetsen.

De examencommissie vervult een stevige rol in de borging van het toetsen en beoordelen.

De tweedegraads lerarenopleiding Gezondheidszorg en Welzijn heeft met haar toetsprogramma, toetsplan, toetsmatrijzen en rubrics haar toetssysteem goed op orde. Zij toetst op een valide, betrouwbare en inzichtelijke manier met behulp van gevarieerde toetsvormen of de studenten de beoogde (eind)kwalificaties hebben bereikt.

De opleiding past het vier-ogen principe structureel toe bij het toetsen en beoordelen.

De drie expertgroepen (Instituutsexpertgroep, Cluster Expertgroep Toetsen en Beoordelen en Expertgroep Toetsen en Beoordelen voor Beroep) vervullen een belangrijke rol in het borgen van de kwaliteit van de toetsen.

Het auditteam komt op grond van bovenstaande bevindingen (toetssysteem is goed op orde) tot een oordeel 'goed' voor deze standaard.

19.4. Gerealiseerde eindkwalificaties

Standaard 4: De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting NVAO: Het gerealiseerde niveau blijkt uit de resultaten van tussentijdse en afsluitende toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.

Bevindingen

Wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren

Reeds in het algemeen deel van dit rapport meldde het auditteam dat het gerealiseerde niveau inderdaad blijkt uit de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk functioneren. Deze bevinding is onverkort van toepassing op de opleiding Gezondheidszorg en Welzijn. Naast de deeltijdstudenten die vaak al tijdens de opleiding een werkplek vinden, krijgen ook alle voltijd studenten na afstuderen een baan.

Eigen oordeel van het auditteam over het gerealiseerde niveau

Het auditteam heeft van acht studenten uit het jaar 2013-2014 en 2014-2015 het eindwerk van de exemplarische module 'Gezondheidsbevordering' bestudeerd. Dit betroffen groepsproducten/interventies en eindverslagen van groepen studenten, waarvan de door het auditteam geselecteerde studenten deel hadden uitgemaakt. Voorbeelden van onderwerpen waarvoor de studenten een interventie ontwikkelden waren 'Weet wat je eet', 'Samen gezond'. Daarnaast beoordeelde het auditteam ook het in het aangeleverde dossier aanwezige individuele leerwinstverslag van de studenten en de daarin opgenomen reflectie. Het auditteam is op basis van deze integrale eindwerken van oordeel dat de studenten zeker hebben voldaan aan het niveau van de vereiste vakinhoudelijke eindkwalificaties. Ze ontwikkelden goede en voor de beroepspraktijk relevante interventies. De studenten gebruikten relevante literatuur en koppelden deze waar mogelijk aan de stappen in de interventie.

Daarnaast heeft het auditteam beroepsproducten 3 en startbekwaamheidsportfolio's bestudeerd, waaronder producten van studenten Gezondheidszorg en Welzijn.

In de startbekwaamheidsdossiers die het auditteam inzag van de studenten Gezondheidszorg en Welzijn hebben de studenten aan de hand van concrete bewijsstukken aangetoond met 360 graden feedback, dat zij alle vereiste competenties op het vereiste niveau van startbekwaam docent hebben ontwikkeld. Sterke elementen die het auditteam aantroef in de portfolio's zijn o.a.: de studenten hebben laten zien dat zij een visie hebben op onderwijs. Ze onderbouwden deze visie vaak met theorie. Uit de verslagen blijkt dat studenten kunnen werken met verschillende didactische werkvormen. Ook kritische reflectie op het eigen handelen als docent was terug te lezen in de dossiers: wat zijn al sterke punten en wat zijn de nog te ontwikkelen punten waarmee zij in de toekomst aan de slag willen gaan. Studenten formuleerden op basis hiervan persoonlijke leerdoelen in hun verslagen.

Uit de beoordelingen van de werkgever en de docenten die waren opgenomen bij de bewijsmaterialen, blijkt dat zij tevreden tot zeer tevreden zijn over de studenten als startend leraar Gezondheidszorg en Welzijn: studenten zijn breed inzetbaar en goed onderlegd. De zeer tevreden werkgever had het contract van de student verlengd.

In de verslagen van Beroepsproduct 3 hebben de studenten aangetoond dat zij op basis van hun verlegenheidsvraag/probleemstelling een heldere onderzoeksvraag hebben geformuleerd, die zij met behulp van verschillende methoden nader hebben onderzocht. Het auditteam beoordeelt alle gekozen onderzoeksonderwerpen als relevant.

De koppeling tussen de bestudeerde literatuur en de praktijk en de onderbouwing van de gebruikte methodes beoordeelde het auditteam als voldoende tot goed. Daarin was nog wel enig niveau verschil te zien.

De producten die de studenten naar aanleiding van het onderzoek hebben ontwikkeld, beoordeelde het auditteam met een ruim voldoende tot goed. De werkgevers waren zeer tevreden met de producten, zo blijkt uit de beoordelingen.

Weging en Oordeel

Het auditteam is van oordeel dat de studenten in hun eindwerken hebben aangetoond dat zij op het vereiste bachelorniveau beschikken over de competenties van een startbekwaam tweedegraads leraar Gezondheidszorg en Welzijn. Daarnaast hebben alle afgestudeerde studenten de landelijke kennisbasistoets met minimaal een voldoende afgesloten.

Het auditteam trof in de eindwerken een aantal belangrijke en sterke elementen, zoals de eigen visie van de student op het docentschap, de gemaakte koppelingen met de theorie, kritische reflectie op het eigen handelen en het kunnen ontwikkelen van zeer bruikbare producten voor het werkveld.

Alumni en vertegenwoordigers vanuit het werkveld onderschrijven dat het niveau van de afgestudeerden aansluit op het niveau waarop zij geacht worden in de beroepspraktijk te functioneren. Werkgevers tonen zich tevreden tot zeer tevreden over de afgestudeerden. Het auditteam is op basis van bovenstaande van oordeel dat een 'goed' voor deze standaard daarom op zijn plaats is.

20. ALGEMEEN EINDOORDEEL GEZONDHEIDSZORG & WELZIJN

De zeer betrokken en ruim gekwalificeerde docenten van de tweedegraads lerarenopleiding Gezondheidszorg en Welzijn van de HU zorgen ervoor dat het afnemende werkveld kan beschikken over startbekwame tweedegraads leraren Gezondheidszorg en Welzijn voor scholen in het voortgezet en beroepsgericht onderwijs.

Het bijzondere praktijkgerichte programma met de twee hoofdlerlijnen 'Kennis en vaardigheden' en 'Leren en onderzoeken in de praktijk' en de focus op het opleiden van de Utrechtse leraar met o.a. aandacht voor effectief leraarsgedrag, activerende didactiek, een kritische onderzoekende houding en Bildung, zijn hierbij belangrijke elementen.

Het auditteam beoordeelt standaard 1 met betrekking tot de doelstellingen en eigen profilering voor alle tweedegraads lerarenopleidingen van de HU met een 'goed'.

Het auditteam beoordeelt standaard 2 met betrekking tot het generieke en vakspecifieke programma, het personeel en de voorzieningen en standaard 3 met betrekking tot het toetsen en beoordelen voor de tweedegraadslerarenopleiding Gezondheidszorg en Welzijn met een 'goed'.

Het auditteam beoordeelt standaard 4 met betrekking tot het gerealiseerde niveau eveneens met een 'goed'.

Omdat het auditteam alle vier de standaarden met een 'goed' beoordeelde, komt het op grond van de beslisregels van de NVAO tot het eindoordeel 'goed' voor de tweedegraads lerarenopleiding Gezondheidszorg & Welzijn van de HU.

21. AANBEVELINGEN GEZONDHEIDSZORG & WELZIJN

- Het auditteam adviseert de teamleider de werkdruk en beschikbare expertise binnen de kleine vakgroep van vier docenten nauwlettend in de gaten te houden.
- Het auditteam adviseert de teamleider/het management de docenten te blijven faciliteren om mee te praten in het landelijk overleg over de landelijke kennisbasis en kennistoets, omdat dit gremium zo relevant is voor de inhoud van de opleiding.
- Het auditteam beveelt de opleiding aan, de student te vragen in zijn portfolio van elke competentie minimaal één werkstuk te tonen waarin hij daadwerkelijk laat *zien*, dat hij de competentie heeft behaald (bijvoorbeeld in een lesopzet, gespreksverslag, prezi).
- Het auditteam beveelt de opleiding aan het bewijs van het kunnen ontwikkelen en afnemen van toetsen nu al een verplicht onderdeel te maken van het portfolio; vooruitlopend op de herziening van de SBL-competenties. Dit is een aanbeveling die voor alle lerarenopleidingen van de HU geldt.

22. SCORETABEL GEZONDHEIDSZORG & WELZIJN

Scoretabel paneloordelen Hogeschool Utrecht hbo-bachelor leraar vo 2^e graad Gezondheidszorg en Welzijn voltijd/ deeltijd	
Standaard	Oordeel
Standaard 1. De beoogde eindkwalificaties	G
Standaard 2. Onderwijsleeromgeving	G
Standaard 3. Toetsing	G
Standaard 4. Gerealiseerde eindkwalificaties	G
Algemeen eendoordeel	G

BIJLAGE I Programma, werkwijze en beslisregels

Auditdag kernpanel, donderdag 29 oktober 2015				
12:30 – 13:00 uur	vooroverleg panel			
13.00-17.00 uur	Presentatie			
	materialen inzien	cluster talen	cluster exact	cluster Welzijn, Zorg en Maatschappij
		deel kernpanel + vakdeskundigen Linda Heijmans Juan Espinola Theo Bijkerk Claire Ohlenschlager Marianne Stienen	deel kernpanel + vakdeskundigen Dave van Breukelen Johan Gademan Liesbeth van de Grint	deel kernpanel + vakdeskundigen Paul Holthuis Chris Diederiks
	Open spreekuur			
	Rondleiding			

Auditdag: dinsdag 3 november 2015			
Tijd / ruimte	Onderdelen	Onderwerpen	Auditoren (kernpanel)
	Management; Examencommissie en IETB; Generieke onderwerpen; lectoren en kenniskringleden		
11.30 uur ruimte 2.071	Ontvangst auditcommissie door management Instituut Archimedes en projectleider.		Ruud van der Herberg, voorzitter Eric Ploeger, domeindeskundige Harry Claessen, werkvelddeskundige Miranda Timmermans, referent Tugce Kinik, student Rianne Versluis, secretaris
11.45 – 12.45 ruimte 2.071	Lunch + vooroverleg kernpanel		
12.45 – 13.30 ruimte 2.053	Gesprek met management <ul style="list-style-type: none"> Jaap van Voorst, instituutsdirecteur met portefeuilles professionele markt, personeel, internationalisering, financiën, strategie. Dick de Wolff, directeur Faculteit Educatie. Monique Speyer, manager bedrijfsvoering. Annemieke van Ee, clustermanager Exact; portefeuillehouder kwaliteitszorg en rendement. Nynke van Ingen, clustermanager Welzijn, Zorg en 	<ul style="list-style-type: none"> eigenheid / inkleuring opleidingen/ambities / voorloper zijn/blended learning; dubbele bevoegdheid; honourstrajecten; implementatie afstudeerrichtingen 'algemeen vormende onderwijs' en 'beroepsgericht onderwijs' (focuspunt); pedagogisch didactisch getuigschrift (PDG); educatieve minor beroepsonderwijs; kopopleidingen; visie op tekortvakken; 	Ruud van der Herberg Eric Ploeger Harry Claessen Miranda Timmermans Tugce Kinik Rianne Versluis

Auditdag: dinsdag 3 november 2015

Tijd / ruimte	Onderdelen	Onderwerpen	Auditoren (kernpanel)
	<p>Maatschappij; portefeuillehouder onderzoek en innovatie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • René Karman, clustermanager talen; portefeuillehouder onderwijs bachelor en master • Hugo de Heer, secretaris 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ relatie beroepenveld; ▪ internationale dimensie; ▪ onderzoeksdimensie; ▪ borging hbo-niveau ▪ borging kwaliteit instroom (focuspunt); ▪ borging kwaliteit docenten/de docent als vakdidacticus (focuspunt). 	
13.30 – 13.45	Pauze		
13.45 - 14.30 Ruimte:2.053	<p>Gesprek met Examencommissie en InstituutsExpertgroep Toetsen en Beoordelen (IETB).</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Thea van Rooyen, voorzitter EC ▪ Eugene Diederiks, vicevoorzitter EC ▪ Niek Grooters (IETB, IA) ▪ Marlies de Vos (IETB, IA) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bevoegdheden en taken examencommissie en IETB; ▪ rol in de interne kwaliteitszorg toetsing en beoordeling en borging daarvan ▪ feitelijk uitvoering daarvan ▪ implementatie/afname landelijke kennistoetsen ▪ borging van gerealiseerd eindniveau ▪ borging Pedagogisch Didactisch getuigschrift (PDG) en Educatieve Minor Beroepsonderwijs <i>(met focus op de aandachtspunten vanuit de documentenanalyse)</i>. 	<p>Ruud van der Herberg Eric Ploeger Harry Claessen Miranda Timmermans Tugce Kinik, Rianne Versluis</p>
14.30 - 14.45 uur	Pauze		
14.45 – 15.45 Ruimte 2.053	<p>Gesprek generiek</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Lisette Munneke, hogeschoolhoofddocent generieke onderdelen. ▪ Marjolijn Kroon, productmanager beroepscursussen (1) ▪ Hannah Wielenga, productmanager Studie en Werk; Assessment Startbekwaam; Pedagogisch didactisch getuigschrift (2) ▪ Monique van der Laarschot, productmanager Beroepsproducten (3) ▪ Michel van Schaik, beleidsmedewerker werkplekieren; projectleider Academische opleidingsscholen (4) ▪ Theo van den Bogaart, hogeschoolhoofddocent academieteam blended learning (5) ▪ Stefanie Snijders, productmanager kopopleidingen (6) 	<p>Generieke onderwerpen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Beroepscursussen (1); ▪ Studie en Werk en Assessment Startbekwaam (2) ▪ Pedagogisch didactisch getuigschrift (2); ▪ Beroepsproducten (onderzoek) (3); ▪ Opleiding en Opleidingsscholen (4); ▪ Didactisch concept blended learning (5); ▪ Kopopleidingen (6); ▪ Educatieve Minor Beroepsonderwijs (7); ▪ eigen inkleuring programma van de vakoverstijgende onderdelen (onderzoek, Bildung) ▪ implementatie afstudeerrichtingen 'algemeen vormende onderwijs' en 'beroepsgericht onderwijs' binnen de vakoverstijgende onderdelen (focuspunt) ▪ beoordelen en toetsen bij de vakoverstijgende onderdelen; 	<p>Ruud van der Herberg Eric Ploeger Harry Claessen Miranda Timmermans Tugce Kinik Rianne Versluis</p>

Auditdag: dinsdag 3 november 2015

Tijd /ruimte	Onderdelen	Onderwerpen	Auditoren (kernpanel)
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Jacquélien Bolding, teamleider omgangskunde (6) ▪ Hermien Vossebeld, productmanager educatieve minor beroepsonderwijs (7) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kwaliteit/aansluiting instromers (focuspunt) ▪ relatie docenten beroepenveld ▪ eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus (focuspunt)/ VELON registratie 	
15.45-16.00	Pauze		
16.00 -16.45 ruimte 2.053	<p>Gesprek lectoren en kenniskringleden</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Daan Andriessen, lector van het lectoraat Methodologie van praktijkgericht onderzoek (1). ▪ Lisette Munneke, lid kenniskring Methodologie van praktijkgericht onderzoek(1). ▪ Elly de Bruijn, lector van het lectoraat Beroepsonderwijs, Faculteit Educatie (2). ▪ Gitta Verhoeven, projectleider avo/bo (2). ▪ Monique van der Laarschot, lid kenniskring Beroepsonderwijs(2). ▪ Cok Bakker, lector van het Lectoraat Normatieve professionalisering, Faculteit Educatie (3). ▪ Peter Mesker, lid kenniskring Normatieve professionalisering; hogeschoolhoofddocent academieteam internationalisering (3). 	<p>Verbinding onderwijs en onderzoek t.a.v.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ onderzoek in de bachelor (1) ▪ afstudeerrichtingen algemeen vormend ▪ onderwijs en beroepsgericht onderwijs (2) ▪ internationale oriëntatie en Bildung (3). 	<p>Ruud van der Herberg Eric Ploeger Harry Claessen Miranda Timmermans Tugce Kinik Rianne Versluis</p>
16.45 – 17.00 17.00 - 17.30 Ruimte 2.053 17.00 - 17.30 17.30 – 18.00	<p>Kernpanel gaat na of zij nog vragen heeft. Zo nee, na overleg kernpanel</p> <p>Zo ja, gesprek met diegenen die het kernpanel wil spreken. na overleg kernpanel</p>		<p>Ruud van der Herberg Eric Ploeger Harry Claessen Miranda Timmermans Tugce Kinik Rianne Versluis</p>

Auditdag: woensdag 4 november 2015

Tijd /ruimte		Onderwerpen: vak, vakdidactiek, eventuele vragen rond generieke onderwerpen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen
8.15 uur ruimte 2.071	Ontvangst door vertegenwoordigers van opleidingen Talen en Exact.					
8.30 – 9.00 ruimte 2.071	startoverleg kernpanel					
9.00 – 9.30 ruimte 2.071	startoverleg panel ronde 1 + 2			startoverleg panel A Ruud van der Herberg,vz. Eric Ploeger, domeindesk Tugce Kinik, student Daniëlle de Koning, secr. Linda Heijmans Juan Espinola		startoverleg panel B Harry Claessen, vz Sander van Egmond, student Rianne Versluis, secr. Dave van Breukelen
9.30-10.15 ruimte 2.053 (Frans) ruimte 2.047 (techniek)	Gesprek met docenten ronde 1 Talen: Frans Exact: natuurkunde	<ul style="list-style-type: none"> ▪ inhoud en vormgeving vakspecifiek programma / (implementatie) kennisbasis (focuspunt) ▪ eigen inkleuring programma ▪ keuze werkvormen ▪ beoordelen en toetsen / (implementatie) kennistoetsen (focuspunt) ▪ borging niveau ▪ relatie docenten beroepenveld ▪ eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus (focuspunt)/ VELON registratie ▪ afstudeerrichtingen avo en bo ▪ blended learning ▪ onderzoek 	Docenten opleiding cluster Talen Frans Marleen IJzerman, Charline Rouffet Eline Daling Frits Fischer	panel opleiding cluster Talen Ruud van der Herberg Eric Ploeger Tugce Kinik Daniëlle de Koning Linda Heijmans	docenten opleiding cluster Exact natuurkunde Martijn de Kat Peter Duifhuis Joep Jongen Martijn Koops	panel opleiding cluster Exact Harry Claessen Sander van Egmond Rianne Versluis Dave van Breukelen
10.15 – 10.30	Pauze					

Auditdag: woensdag 4 november 2015

Tijd / ruimte		Onderwerpen: vak, vakdidactiek, eventuele vragen rond generieke onderwerpen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen
10.30 – 11.15 Ruimte 2.053 (Spaans) Ruimte 2.047 (techniek)	Gesprek met docenten ronde 2 Talen: Spaans Exact: techniek	<ul style="list-style-type: none"> ▪ inhoud en vormgeving vakspecifiek programma / (implementatie) kennisbasis (focuspunt) ▪ eigen inkleuring programma ▪ keuze werkvormen ▪ beoordelen en toetsen / (implementatie) kennistoetsen (focuspunt) ▪ borging niveau ▪ relatie docenten beroepenveld ▪ eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus (focuspunt)/ VELON registratie ▪ afstudeerrichtingen avo en bo ▪ blended learning ▪ onderzoek 	docenten opleiding cluster Talen Spaans Klaas Doorlag Mariska Dinkelman Virna Sol Marike Brijder Karin Haan Silvia Sepulcre	panel opleiding cluster Talen Ruud van der Herberg Eric Ploeger Tugce Kinik Daniëlle de Koning Juan Espinola	docenten opleiding cluster Exact techniek Martijn de Kat Gerald van Dijk Niek Grooters Sacha Toppel	panel opleiding cluster Exact Harry Claessen Sander van Egmond Rianne Versluis Dave van Breukelen
11.15 – 11.30	Pauze					
11.30 – 12.30 ruimte 2.053 Frans/Spaans ruimte 2.047 nat.+techniek	Gesprek met studenten vt/dt ronde 1 + 2 Talen Frans+ Spaans Exact natuurkunde+ techniek	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kwaliteit en relevantie programma ▪ studeerbaarheid/ voltijd-deeltijd/blended learning/flexibele routes ▪ aansluiting/matching/intake dt ▪ toetsen en beoordelen ▪ kwaliteit docenten ▪ opleidingsspecifieke voorzieningen ▪ onderzoek 	studenten opleiding Cluster Talen Frans Nino van Dijk 2 vt Petra Risseeuw 3 dt Daan Rossewij 4 dt Casandra van Hout 4 dt Spaans Mijke Pothof 1 dt Sanne Maring 2 vt Maik Zwaneveld 3 vt Julieta Talamoni 3 vt Sofie Helsloot 4 vt	panel opleiding Cluster Talen Ruud van der Herberg Eric Ploeger Tugce Kinik Daniëlle de Koning Linda Heijmans Juan Espinola	studenten opleiding Cluster Exact natuurkunde Luuk Bevers 2 dt Sanne Cornelis 2 dt Guus Schuur 3 vt techniek Matthias Dankers 2 vt Jeroen Boss 2 dt Rick van der Vorm 3 dt	panel opleiding Cluster Exact Harry Claessen Sander van Egmond Rianne Versluis Dave van Breukelen
12.30 – 13.30	Lunchpauze			Lunchpauze		Lunchpauze

Auditdag: woensdag 4 november 2015

Tijd / ruimte		Onderwerpen: vak, vakdidactiek, eventuele vragen rond generieke onderwerpen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen
ruimte 2.071 (auditcommissie) ruimte 2.025 (IA)	Na overleg ronde 1+2 startoverleg ronde 3+4			Na overleg panel A Ruud van der Herberg Eric Ploeger Tugce Kinik Daniëlle de Koning Linda Heijmans Juan Espinola startoverleg panel C Ruud van der Herberg, vz. Eric Ploeger, domeindeskundige Tugce Kinik, student Daniëlle de Koning, secr. Theo Bijkerk Claire Ohlenschlager		Na overleg panel B Harry Claessen Sander van Egmond Dave van Breukelen startoverleg panel D Harry Claessen, vz. Sander van Egmond, student Rianne Versluis, secr. Johan Gademan Fer Coenders
13.30 - 14.15 ruimte 2.053 ruimte 2.047	Gesprek met docenten ronde 3 Talen: Duits Exact: wiskunde	<ul style="list-style-type: none"> ▪ inhoud en vormgeving vakspecifiek programma / (implementatie) kennisbasis (focuspunt) ▪ eigen inkleuring programma ▪ keuze werkvormen ▪ beoordelen en toetsen / (implementatie) kennistoetsen (focuspunt) ▪ borging niveau ▪ relatie docenten beroepenveld ▪ eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus (focuspunt)/ VELON registratie ▪ afstudeerrichtingen avo en bo 	docenten opleiding cluster Talen Duits Jose Akkermans Oliver Greiner Esther Hokken Sabine v.d. Brink	panel opleiding cluster Talen Ruud van der Herberg Eric Ploeger Tugce Kinik Daniëlle de Koning Theo Bijkerk	docenten opleiding cluster Exact wiskunde Michiel Heijnen Theo v.d. Bogaart Jeanine Daems Gery Gorter Luuk Hoevenaars	panel opleiding cluster Exact Harry Claessen Sander van Egmond Rianne Versluis Johan Gademan

Auditdag: woensdag 4 november 2015

Tijd / ruimte		Onderwerpen: vak, vakdidactiek, eventuele vragen rond generieke onderwerpen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen
		<ul style="list-style-type: none"> blended learning onderzoek 				
14.15-14.30	pauze					
14.30 - 15.15 ruimte 2.053 (Engels) ruimte(2.047) (scheikunde)	Gesprek met docenten ronde 4 Talen Engels Exact scheikunde	<ul style="list-style-type: none"> inhoud en vormgeving vakspecifiek programma / (implementatie) kennisbasis (focuspunt) eigen inkleuring programma keuze werkvormen beoordelen en toetsen / (implementatie) kennistoetsen (focuspunt) borging niveau relatie docenten beroepenveld eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus (focuspunt)/ VELON registratie afstudeerrichtingen avo/bo blended learning onderzoek 	docenten opleiding cluster Talen Engels Frederique de Jong Marlies de Vos Stephanie Edwards Jenny du Plessis Peter Oosterhuis Greetje Reeuwijk Carina Janse	panel opleiding cluster Talen Ruud van der Herberg Eric Ploeger Tugce Kinik Daniëlle de Koning Claire Ohlenschlager	docenten opleiding cluster Exact scheikunde Marjolijn de Kroon Remco Vasterink	panel opleiding cluster Exact Harry Claessen Sander van Egmond Rianne Versluis Fer Coenders
15.15 - 15.30	pauze					
15.30 - 16.30 ruimte 2.053 (Duits/Engels) ruimte 2.047 (wiskunde/scheikunde)	Gesprek met studenten vt/dt ronde 3 + 4 Talen: Duits+ Engels Exact: wiskunde+ scheikunde	<ul style="list-style-type: none"> kwaliteit en relevantie programma studeerbaarheid/ voltijd-deeltijd/blended learning/flexibele routes aansluiting toetsen en beoordelen kwaliteit docenten opleidingsspecifieke voorzieningen onderzoek (beroepsproducten) 	studenten opleiding Cluster Talen Duits Kai Lubkeman 2dt Sacira Cinic 2dt Bea Petersen 3dt Engels Amy Akrofi 1vt Loes Brekhof 2vt Ruben Asselberg 3vt Gwen Schermij 3dt	panel opleiding cluster Talen Ruud van der Herberg Eric Ploeger Tugce Kinik Daniëlle de Koning Theo Bijkerk Claire Ohlenschlager	studenten opleiding Cluster Exact wiskunde Maxime ter Burg 2vt Rik Kok 2dt Laura Holkers 3vt Martine de Jong 3vt Marieke Oonk 3vt scheikunde Timothy Prins 2vt Angelique de Kloe 3vt	panel opleiding cluster Exact Harry Claessen Sander van Egmond Rianne Versluis Johan Gademan Fer Coenders

Auditdag: woensdag 4 november 2015

Tijd / ruimte		Onderwerpen: vak, vakdidactiek, eventuele vragen rond generieke onderwerpen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen
					Kees-Jan van Dam 2dt	
16.30 ruimte 2.071	Na overleg ronde 3+4			Na overleg panel C Ruud van der Herberg Eric Ploeger Tugce Kinik Daniëlle de Koning Theo Bijkerk Claire Ohlenschlager		Na overleg panel D Harry Claessen Sander van Egmond Rianne Versluis Johan Gademan Fer Coenders

Auditdag donderdag 5 november

Tijd en ruimte		Onderwerpen: vak, vakdidactiek, eventuele vragen rond generieke onderwerpen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen
8.15 uur ruimte 2.071	Ontvangst door vertegenwoordigers van opleidingen Talen, Exact, omgangskunde en gezondheidszorg en welzijn					
8.30 – 9.00 ruimte 2.071	startoverleg kernpanel					
9.00 – 9.30 ruimte 2.071	startoverleg panel ronde 5 en 6			startoverleg panel E Ruud van der Herberg, vz Sander van Egmond, student Ger Broers, secr Paul Holthuis Chris Diederiks		startoverleg panel F Eric Ploeger, vz Harry Claessen, domeindeskundige Tugce Kinik, student Rianne Versluis, secr. Tonny van Dobbenburgh
9.30-10.15 ruimte 2.053 (geschiedenis) ruimte 2.047 (gezondheidsz. en welzijn)	Gesprek met docenten ronde 5 cluster Welzijn, Zorg en Maatschappij geschiedenis gezondheidszorg en welzijn	<ul style="list-style-type: none"> ▪ inhoud en vormgeving vakspecifiek programma / (implementatie) kennisbasis (focuspunt) ▪ eigen inkleuring programma ▪ keuze werkvormen ▪ beoordelen en toetsen / (implementatie) kennistoetsen (focuspunt) ▪ borging niveau ▪ relatie docenten beroepenveld ▪ eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus (focuspunt)/ VELON registratie ▪ afstudeerrichtingen avo en bo. ▪ blended learning 	docenten opleiding geschiedenis Peter Mesker Jaap Patist Tim Kuipers Dirk v.d.Veen Andrea Vink	panel opleiding geschiedenis Ruud van der Herberg Sander van Egmond Ger Broers Paul Holthuis	docenten opleiding gezondheidszorg en welzijn Jacqueline Bolding Herry in den Bosch Anke Tollenaar Edy Ranada Toos van Stralen	panel opleiding gezondheidszorg en welzijn Eric Ploeger Harry Claessen Tugce Kinik Rianne Versluis Tonny van Dobbenburgh

Auditdag donderdag 5 november

Tijd en ruimte		Onderwerpen: vak, vakdidactiek, eventuele vragen rond generieke onderwerpen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen
10.15 – 10.30	Pauze	<ul style="list-style-type: none"> onderzoek 				
10.30 – 11.15	Gesprek met docenten ronde 6 cluster Welzijn, Zorg en Maatschappij	<ul style="list-style-type: none"> inhoud en vormgeving vakspecifiek programma / (implementatie) kennisbasis (focuspunt) eigen inkleuring programma keuze werkvormen beoordelen en toetsen / (implementatie) kennistoetsen (focuspunt) borging niveau relatie docenten beroepenveld eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus (focuspunt)/ VELON registratie afstudeerrichtingen avo en bo blended learning onderzoek 	<p>docenten opleiding</p> <p>aardrijkskunde Klaas Doorlag Alienke Jansen Rob Houtgast Vincent van Maaden</p>	<p>panel opleiding aardrijkskunde</p> <p>Ruud van der Herberg Sander van Egmond Ger Broers Chris Diederiks</p>	<p>docenten opleiding</p> <p>omgangskunde Jacquelien Bolding Monique v.d.Laarschot Dick Bastiaanssen Babs Hermsen Christina Schouten</p>	<p>panel opleiding omgangskunde</p> <p>Eric Ploeger Harry Claessen Tugce Kinik Rianne Versluis Tonny van Dobbenburgh</p>
11.15 – 11.30	Pauze					
11.30 – 12.30	Gesprek met studenten vt/dt/kopopleiding ronde 5 + 6	<ul style="list-style-type: none"> kwaliteit en relevantie programma studeerbaarheid/ voltijd-deeltijd/blended learning/flexibele routes aansluiting toetsen en beoordelen kwaliteit docenten opleidings specifieke voorzieningen onderzoek (beroepsproducten) 	<p>studenten opleiding</p> <p>geschiedenis Hint El Hossiny 1 vt Kimberley Roquas 2vt Niels Brunius 2dt Emma v.d.Boogaardt 3vt</p> <p>aardrijkskunde Rinse Spoon 2vt Sjors Lansing 2vt Jeroen Hazeleger 3vt Dominique van Stroe</p>	<p>panel opleiding geschiedenis + aardrijkskunde</p> <p>Ruud van der Herberg Sander van Egmond Ger Broers Paul Holthuis Chris Diederiks</p>	<p>studenten opleiding</p> <p>gezondheidszorg en welzijn Carry Sewberath Misset 1dt Nissrine Haddouch 1vt Marlies Bresser 2vt Rowie v.d. Hoek 4vt</p> <p>omgangskunde Stijn Burgers 2vt Ingrid Talsma 2dt</p>	<p>panel opleiding gezondheidszorg en welzijn+ omgangskunde</p> <p>Eric Ploeger Harry Claessen Tugce Kinik Rianne Versluis Tonny van Dobbenburgh</p>

Auditdag donderdag 5 november						
Tijd en ruimte		Onderwerpen: vak, vakdidactiek, eventuele vragen rond generieke onderwerpen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen
			4vt		Daan van Riet 3vt Diana v.d. Wind 3dt	
12.30 – 13.30 Ruimte 2.071	Lunchpauze Na overleg ronde 5+6 startoverleg ronde 7			Lunchpauze Na overleg panel E Ruud van der Herberg Sander van Egmond Ger Broers Paul Holthuis Chris Diederiks startoverleg panel G Ruud van der Herberg,vz Tugce Kinik, student Ger Broers, secr Marianne Stienen		Lunchpauze Na overleg panel F Eric Ploeger Harry Claessen Tugce Kinik Rianne Versluis Tonny van Dobbenburgh startoverleg panel H Eric Ploeger, vz, Harry Claessen, domeindeskundige Sander van Egmond, student Rianne Versluis, secr Liesbeth v.d. Grint
13.30 - 14.15 uur ruimte 2.053 (Nederlands) ruimte 2.047 (biologie)	Gesprek met docenten ronde 7 Talen: Nederlands Exact: biologie	<ul style="list-style-type: none"> inhoud en vormgeving vakspecifiek programma / (implementatie) kennisbasis (focuspunt) eigen inkleuring programma keuze werkvormen beoordelen en toetsen / (implementatie) kennistoetsen (focuspunt) borging niveau relatie docenten beroepenveld eigen deskundigheid docenten/ docent als vakdidacticus (focuspunt)/ VELON registratie 	Docenten opleiding cluster Talen Nederlands Caroline Korpershoek Kees Nuijten Johanna v.d.Borden Rianne Jansen Janneke ter Beek	panel opleiding cluster Talen Ruud van der Herberg Tugce Kinik Ger Broers Marianne Stienen	docenten opleiding cluster Exact biologie Jeff Gradener Anna Verdoes Colinda Burger Jaap Schrickx	panel opleiding cluster Exact Eric Ploeger Harry Claessen Sander van Egmond Rianne Versluis, Liesbeth v.d. Grint
14.15-14.30	pauze					
14.30 - 15.15 uur	Gesprek met studenten	<ul style="list-style-type: none"> kwaliteit en relevantie programma 	studenten Opleiding Cluster Talen	panel Opleiding cluster Talen	studenten opleiding Cluster Exact	panel opleiding cluster Exact

Auditdag donderdag 5 november

Tijd en ruimte		Onderwerpen: vak, vakdidactiek, eventuele vragen rond generieke onderwerpen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen
ruimte 2.053 (Nederlands) ruimte 2047 (biologie)	vt/dt/kopopleiding ronde 7 Talen Nederlands Exact biologie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ studeerbaarheid/ voltijd-deeltijd/blended learning/kopopleiding/flexibele routes ▪ aansluiting ▪ toetsen en beoordelen ▪ kwaliteit docenten ▪ opleidings specifieke voorzieningen ▪ onderzoek (beroepsproducten) 	Nederlands Simone Groot 3vt Emmy Müller 2vt Anniqne Schins 3 dt Arthur Agterberg 4 dt	Ruud van der Herberg Tugce Kinik Ger Broers Marianne Stienen	biologie Joyce Berkers 2vt Robbin v.d.Burg 3vt Rudy Ashmann 3vt Anita v.Renselaar 3dt Marc Bel 4dt Teslime Temüe 4vt	Eric Ploeger Harry Claessen Sander van Egmond Rianne Versluis Liesbeth v.d.Grint
15.15 – 15.45	Na overleg ronde 7			Na overleg panel G Ruud van der Herberg Tugce Kinik Ger Broers Marianne Stienen		Na overleg panel H Eric Ploeger Harry Claessen Sander van Egmond Rianne Versluis Liesbeth v.d.Grint
15.45 – 16.30	<i>parallelsessie:</i> Vertegenwoordigers beroepenveld Alumni I	Onderwerpen voor beroepenveld: contacten met opleidingen over onder andere: <ul style="list-style-type: none"> ▪ actuele ontwikkelingen en doorvertaling naar programma ▪ andere wensen vanuit het werkveld ▪ eigen inkleuring opleiding ▪ werkplekleren/samen opleiden + begeleiding en beoordeling ▪ onderzoekscomponent ▪ niveau onderwerpen voor alumni over o.a. kwaliteit en relevantie van de opleiding (programma, docenten) - functioneren in de praktijk (en/of vervolgopleiding)	<u>Beroepenveld I</u> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Arjen Schouten (ROC MN) ▪ Petra Kemp (Anna van Rijn) <u>Alumni I</u> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Anne Kool (Ned) ▪ Peter van Klinken (Ned) ▪ Marjan Bakker (omgangskunde) ▪ Anschel Kolfschoten (GZW) ▪ Alicia Boada (Sp) ▪ Björn Velthuisen 	deel kernpanel I Harry Claessen, Rianne Versluis,		

Auditdag donderdag 5 november

Tijd en ruimte		Onderwerpen: vak, vakdidactiek, eventuele vragen rond generieke onderwerpen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen
			(techniek)			
Ruimte 2.047 (beroepenveld en alumni II)	Beroepenveld en alumni II		<u>Beroepenveld II</u> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Wim v.d. Berg (Chr. Lyceum Veenendaal) ▪ Henny de Wit (Farel college) ▪ Wendy van Tongeren (Globecollege)/Janetta van Campenhout MBO Landstede Alumni II <ul style="list-style-type: none"> ▪ Jasper Berden (Eng) ▪ Joyce Stegeman (wisk) ▪ Maurits Harmsen (ges) ▪ Janine Scholte (Fr) ▪ Joost Arends (scheik) ▪ Djanessa Eckhardt (bio) 	deel kernpanel II Ruud van der Herberg Eric Ploeger Tugce Kinik		
16.30 – 16.45 16.45 – 17.30	kernpanel gaat na of zij nog vragen heeft. Zo nee, voorbereiding op terugkoppeling			kernpanel:		
16.45 – 17.15 17.15 – 18.00	Zo ja, gesprek met diegenen die het kernpanel wil			Ruud van der Herberg Eric Ploeger, Harry Claessen, Tugce Kinik, Rianne Versluis,		
Ruimte 2.053						

Auditdag donderdag 5 november

Tijd en ruimte		Onderwerpen: vak, vakdidactiek, eventuele vragen rond generieke onderwerpen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen	Onderdeel VAK: gesprek met docenten en studenten (vakspecifiek)	Kernpanel en vakdeskundigen
	spreken. Voorbereiding op terugkoppeling					
17.30 of 18.00 ruimte 2.079	terugkoppeling naar alle belangstellenden					

Werkwijze

Bij de beoordeling van de betreffende opleidingen is uitgegaan van het door de NVAO vastgestelde "Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs" van 19 december 2014. Daarin staan de standaarden vermeld waarop het panel zich bij de beperkte opleidingsbeoordeling van een opleiding moet richten en de criteria aan de hand waarvan het panel zijn oordeel over de opleiding moet bepalen.

Op basis van de door opleidingen geleverde documentatie heeft het auditteam zich een beeld kunnen vormen van de primaire en secundaire processen van de voltijd/deeltijd variant(en).

De visitatie was gericht op een verificatie van de bevindingen uit de documentenanalyse en het verkrijgen van aanvullende informatie over de inhoud van de programma's. Dit geschiedde door gesprekken met vertegenwoordigers van de opleidingen, studenten en het werkveld, die waren te kenschetsen als 'gesprekken tussen vakgenoten'.

De verificatie door het auditteam geschiedde door verscheidene malen hetzelfde onderwerp met verschillende geledingen te bespreken en aan de hand van additionele documentatie en - daar waar het de huisvesting en de materiële voorzieningen betreft- ook door eigen waarneming.

Na overleg met de betreffende opleidingen heeft het auditteam met in achtneming van de daartoe strekkende regels van de NVAO en op basis van zijn documentanalyse en de daaruit voortvloeiende specifieke aandachtspunten de keuze van de gesprekspartners vastgesteld.

Een open spreekuur maakte deel uit van het programma. Het auditteam heeft geconstateerd, dat de betreffende opleiding het open spreekuur tijdig en op correcte wijze onder de aandacht heeft gebracht van studenten en medewerkers.

Op de materialenmiddag voorafgaand aan de audit, heeft het auditteam een presentatie van de docenten over blended learning gekregen in de vorm van een korte workshop.

Om te kunnen beoordelen of de beoogde eindkwalificaties worden behaald, heeft het auditpanel een selectie van eindwerken bestudeerd overeenkomstig de NVAO-richtlijn 'beoordeling eindwerken'.

Het oordeel van het auditteam, vastgelegd in een conceptrapport, werd aan de betreffende opleidingen voorgelegd voor een toets op eventuele feitelijke onjuistheden.

Beslisregels

Volgens de NVAO-Beslisregels Accreditatie kan een onderwerp 'onvoldoende', 'voldoende', 'goed' of 'excellent' scores. Hobéon heeft de beslisregels toegepast, zoals deze zijn opgesomd in het 'Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs, 19 december 2014'.

Wanneer er sprake is van verschillende varianten van een opleiding (bijvoorbeeld: voltijd, deeltijd en duaal), dan moet uit de beoordeling blijken dat voor elke variant de kwaliteit is gewaarborgd op grond van de standaarden uit het betreffende beoordelingskader om te komen tot een positief eindoordeel over de opleiding.

Indien een opleiding onder één CROHO-registratie wordt aangeboden op meerdere locaties, kan de opleiding alleen voor accreditatie in aanmerking komen als uit de beoordeling blijkt dat elke locatie voldoet aan de in het betreffende kader genoemde kwaliteitsstandaarden.

Beperkte opleidingsbeoordeling

- Het eindoordeel over een opleiding is in elk geval 'onvoldoende' indien standaard 1, 3 of 4 als 'onvoldoende' beoordeeld wordt. Een onvoldoende bij standaard 1 kan niet leiden tot het toekennen van een herstelperiode door de NVAO. Een 'onvoldoende' bij standaard 2 leidt altijd tot een herstelperiode, onafhankelijk van het eindoordeel van het panel.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'goed' zijn indien tenminste alle standaarden minimaal voldoende zijn en twee standaarden als 'goed' worden beoordeeld, waaronder in elk geval standaard 4.
- Het eindoordeel over een opleiding kan alleen 'excellent' zijn indien tenminste alle standaarden minimaal 'goed' worden bevonden en twee standaarden als 'excellent' worden beoordeeld, waaronder in elk geval standaard 4.

BIJLAGE II Lijst geraadpleegde documenten

GENERIEK

- Kritische reflectie opleidingen generiek
- Domeinspecifiek referentiekader en de eindkwalificaties van de opleiding
- Opleidingsplan Tweedegraads lerarenopleidingen (BA) van Instituut Archimedes (2015)
- Inhoudsbeschrijving (op hoofdlijnen) van de programmaonderdelen, met vermelding van
  - eindkwalificaties, leerdoelen, werkvormen, wijze van toetsen, literatuur (verplicht / aanbevolen), betrokken docenten en studiepunten
- Cursushandleiding Beroepsproduct 2014-2015
- Cursushandleiding Beroepsproduct 2015-2016
- Generieke kennisbasis
- Addendum generieke kennisbasis tweedegraads lerarenopleidingen. Focus op beroepsonderwijs. (2013)
- Onderwijs- en examenregeling – OER
- Overzicht van het ingezette personeel
  - naam, functie, omvang aanstelling, graad en deskundigheid
- Professionaliseringsaanbod 2014-2015
- Overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid).
- Jaarverslag examencommissie en verslagen opleidingscommissie
- Toetsopgaven + beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen
- Procedure LOT (2014)
- Jaarverslag Examencommissie 2014
- Rapport Facultaire Toetscommissie FE. Onderzoek naar het eindniveau bachelor lerarenopleidingen Instituut Archimedes 2014
- Jaarverslag IETB
- Faculteit Educatie (2015) Blended learning bij de FE, over implementatie van een didactisch concept vormgegeven vanuit het perspectief van blended learning
- Visie op beroepsproducten in het curriculum van de bachelor lerarenopleidingen Archimedes, 2014
- Internationalisering Instituut Archimedes, 2013
- Hart voor het beroepsonderwijs. Beroepsgericht onderwijs in Archimedes, advies invulling Beroepsgerichte afstudeerrichting. Interne notitie, febr 2015
- Jaarplan 2014-2015; top 15. Instituut Archimedes, 2014
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Zie voor het overzicht van de geselecteerde kenmerkende vaktoetsen per opleiding, de hierna volgende overzichten per opleiding.

Het auditpanel heeft van de volgende studenten de volgende eindwerken (Beroepsproducten en Startbekwaamheidsdossiers) bekeken¹⁹:

---

¹⁹ Om redenen van privacy zijn hier uitsluitend de studentnummers weergegeven. Namen van de afgestudeerde studenten en de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditteam.

Beroepsproducten:

Aantal	Studentnummer	Variant	cursusjaar
1	1585062	VT	2013-2014
2	1539811	VT	2013-2014
3	1627095	VT	2013-2014
4	1589870	VT	2013-2014
5	1529694	VT	2013-2014
6	1571045	DT	2013-2014
7	1604844	DT	2013-2014
8	1596170	VT	2014-2015
9	1609017	DT	2014-2015
10	1615482	DT	2014-2015
11	1213776	DT	2014-2015
12	1596857	DT	2014-2015
13	1612801	DT	2014-2015
14	1601597	DT	2014-2015
15	1633334	DT	2014-2015
16	1589332	VT	2014-2015
17	1563917	VT	2014-2015
18	1215790	DT	2014-2015
19	1605394	VT	2014-2015
20	1630443	DT	2014-2015
21	1566551	VT	2014-2015
22	1633192	DT	2014-2015
23	1629526	DT	2014-2015
24	1597736	DT	2014-2015
25	1605498	VT	2014-2015
26	1615450	DT	2014-2015
27	1632753	DT	2014-2015
28	1610559	VT	2014-2015
29	1603135	VT	2014-2015
30	1609949	VT	2014-2015
31	1574417	DT	2014-2015
32	1603135	DT	2014-2015
33	1610559	DT	2014-2015
34	1594877	DT	2014-2015
35	1602081	VT	2014-2015
36	1610091	DT	2014-2015
37	1627277	DT	2014-2015
38	1628307	DT	2014-2015
39	1570401	VT	2014-2015
40	1592038	DT	2014-2015
41	1139725	DT	2014-2015
42	1199535	DT	2014-2015
43	1611161	DT	2014-2015
44	1520986	VT	2014-2015
45	1653364	DT	2014-2015
46	1594715	VT	2014-2015
47	1621068	DT	2014-2015
48	1627025	DT	2014-2015
49	1592716	DT	2015-2016
50	1615645	VT	2015-2016
51	1081345	DT	2015-2016
52	1571260	DT	2015-2016

Startbekwaamheidsdossiers

Aantal	Studentnummer	Variante	cursusjaar
1	1530059	VT	2013-2014
2	1519934	VT	2013-2014
3	7512016	DT	2013-2014
4	1567891	KOP	2013-2014
5	1534664	VT	2013-2014
6	1614253	DT	2013-2014
7	1626017	DT	2014-2015
8	1578515	VT	2014-2015
9	1615266	DT	2014-2015
10	1574946	VT	2014-2015
11	1609949	VT	2014-2015
12	1516875	VT	2014-2015
13	1599732	VT	2014-2015
14	1174008	DT	2014-2015
15	1580384	KOP	2014-2015
16	1585720	DT	2014-2015
17	1610090	DT	2014-2015
18	1561175	DT	2014-2015
19	1608453	DT	2014-2015
20	1630682	DT	2014-2015
21	1604594	VT	2014-2015
22	1629526	DT	2014-2015
23	1605069	VT	2014-2015
24	1605498	VT	2014-2015
25	1615450	DT	2014-2015
26	1213776	DT	2014-2015
27	1571922	VT	2014-2015
28	1575980	VT	2014-2015
29	1556085	VT	2014-2015
30	1610091	DT	2014-2015
31	1594877	DT	2014-2015
32	1628307	DT	2014-2015
33	1650276	DT	2014-2015
34	1519774	DT	2014-2015
35	1628535	DT	2014-2015
36	1612421	DT	2014-2015
37	1520986	VT	2014-2015
38	1591421	DT	2014-2015
39	1605962	DT	2014-2015
40	1600317	VT	2014-2015
41	1594715	VT	2014-2015
42	1571260	VT	2015-2016
43	1633192	DT	2015-2016
44	1648920	DT	2015-2016
45	1592038	DT	2015-2016
46	1627025	DT	2015-2016

Zie voor het overzicht van de geselecteerde exemplarische vaktoetsen per opleiding, de hierna volgende overzichten per opleiding.

AARDRIJKSKUNDE

- Kritische reflectie opleiding.
- Opleidingsplan tweedegraads lerarenopleiding Aardrijkskunde, Instituut Archimedes, 2015.
- Relatieschema Aardrijkskunde. Totaaloverzicht curriculum, competenties en kennisbases Aardrijkskunde.
- Studiegids Aardrijkskunde 2015-2016, incl. literatuurlijst, leerplanschema's Aardrijkskunde jaar 1 t/m 4.
- Toetsprogramma en toetsplannen Aardrijkskunde.
- Jaarplan Aardrijkskunde.
- Schematisch programmaoverzicht.
- Onderwijs- en examenregeling – OER.
- Overzicht van het ingezette personeel:
  - naam, functie, omvang aanstelling, graad en deskundigheid.
- Overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid).
- Toetsopgaven en beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's, e.d.) en beoordelingen.
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Het auditpanel heeft de volgende vaktoetsen bestudeerd²⁰:

Aantal	Studentnummer	Variant	Studiejaar
1	1580064	vt	2013/14
2	1588403	vt	2013/14
3	1596170	vt	2014/15
4	1630682	dt	2014/15
5	1626017	dt	2014/15
6	1652051	dt	2014/15
7	1629270	vt	2014/15
8	1649984	vt	2014/15

---

²⁰ Om redenen van privacy zijn hier uitsluitend de studentnummers weergegeven. Namen van de afgestudeerde studenten en de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditpanel.

GESCHIEDENIS

- Kritische reflectie opleiding.
- Opleidingsplan tweedegraads lerarenopleiding Geschiedenis, Instituut Archimedes, 2015.
- Relatieschema geschiedenis. Totaaloverzicht curriculum, competenties en kennisbases Geschiedenis.
- Studiegids Geschiedenis 2015-2016, incl. literatuurlijst, leerplanschema's Geschiedenis jaar 1 t/m 4.
- Toetsprogramma en toetsplannen Geschiedenis.
- Jaarplan Geschiedenis.
- Overzicht van het ingezette personeel:
  - naam, functie, omvang aanstelling, graad en deskundigheid.
- Onderwijs- en examenregeling – OER.
- Domeinspecifiek referentiekader en de eindkwalificaties van de opleiding.
- Inhoudsbeschrijving (op hoofdlijnen) van de programmaonderdelen.
- Overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar (of van portfolio's / werkstukken waaruit het door de student bereikte eindniveau kan worden afgeleid).
- Toetsopgaven en beoordelingscriteria en normering (antwoordmodellen) en een representatieve selectie van gemaakte toetsen (presentaties, stageverslagen, assessments, portfolio's e.d.) en beoordelingen.
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal.

Het auditpanel heeft van de volgende studenten de vaktoetsen bestudeerd²¹:

Aantal	Studentnummer	Variant	Studiejaar
1	1586759	vt	2013/14
2	1562134	vt	2013/14
3	1516875	vt	2014/15
4	1612801	dt	2014/15
5	1583141	vt	2014/15
6	1629181	vt	2014/15
7	1574743	vt	2014/15
8	1604352	vt	2014/15

²¹ Om redenen van privacy zijn hier uitsluitend de studentnummers weergegeven. Namen van de afgestudeerde studenten en de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditteam.

OMGANGSKUNDE

- Kritische reflectie opleiding;
- Kennisbasis Omgangskunde (10voordeleraar);
- Opleidingsplan Tweedegraads Lerarenopleiding Omgangskunde, Instituut Archimedes, 2015;
- Relatieschema Omgangskunde. Totaaloverzicht curriculum, competenties en kennisbases Omgangskunde;
- Studiegids Omgangskunde 2015-2016, incl. literatuurlijst, leerplanschema's Omgangskunde jaar 1 t/m 4;
- cursushandleiding Autonoom en Authentiek;
- toetsprogramma, toetsplannen en toetsschema's Omgangskunde;
- Jaarplan Omgangskunde;
- verslag werkveldoriëntatie voor het gehele team op verschillende colleges van het ROC Midden Nederland;
- verslagen Vereniging voor Omgangskunde Leraren (VOL), Vakgroep Advies Commissie (VAC) en werkveldcommissie Omgangskunde;
- representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal;
- overzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar.

Het auditpanel heeft van de volgende studenten de eindwerken van de exemplarische vakmodule 'Autonoom & Authentiek' bekeken²²:

Aantal	Studentnummer	Variant	cursusjaar
1	1594799	voltijd	2013-2014
2	1610746	deeltijd	2013-2014
3	1554239	deeltijd	2014-2015
4	1562625	voltijd	2014-2015
5	1589332	voltijd	2014-2015
6	1625160	deeltijd	2014-2015
7	1628535	deeltijd	2014-2015
8	1620889	voltijd	2014-2015

²² Om redenen van privacy zijn hier uitsluitend de studentnummers weergegeven. Namen van de afgestudeerde studenten en de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditteam.

GEZONDHEIDSZORG & WELZIJN

- Kritische reflectie opleiding;
- Kennisbasis Gezondheidszorg en Welzijn (10voordeleraar);
- Opleidingsplan Tweedegraads Lerarenopleiding Gezondheidszorg en Welzijn, Instituut Archimedes, 2015;
- Relatieschema Gezondheidszorg en Welzijn. Totaaloverzicht curriculum, competenties en kennisbases Gezondheidszorg & Welzijn;
- Studiegids Gezondheidszorg en Welzijn 2015-2016, incl. literatuurlijst, leerplanschema's Gezondheidszorg & Welzijn jaar 1 t/m 4;
- Cursushandleiding Gezondheidszorg & Welzijn;
- Toetsprogramma, toetsplannen en toetschema's Gezondheidszorg en Welzijn;
- Jaarplan Gezondheidszorg en Welzijn;
- Representatieve selectie van handboeken en overig studiemateriaal;
- Oerzichtslijst van *alle* eindwerken van de laatste twee jaar.

Het auditpanel heeft van de volgende studenten de eindwerken van de exemplarische vakmodule 'Gezondheidsbevordering' bekeken²³:

Aantal	Studentnummer	Variant	cursusjaar
1	1594274	voltijd	2013-2014
2	1631301	deeltijd	2013-2014
3	1601597	deeltijd	2014-2015
4	1556438	deeltijd	2014-2015
5	1599732	voltijd	2014-2015
6	1612840	deeltijd	2014-2015
7	1628110	deeltijd	2014-2015
8	1631338	voltijd	2014-2015

²³ Om redenen van privacy zijn hier uitsluitend de studentnummers weergegeven. Namen van de afgestudeerde studenten en de titels van de eindwerken zijn bekend bij de secretaris van het auditteam.

BIJLAGE III Overzicht auditpanel

Samenstelling, expertise en korte functiebeschrijvingen (cv's) van voorzitter, leden en secretaris.

Expertise	Auditing en kwaliteitszorg	Onderwijs en toetsing	Werkveld	Vakinhoud	Internationaal	Studentzaken
Panelleden kernpanel						
voorzitter Drs. R.B. van der Herberg	x	x	x	x		
deskundige Drs. H. Ploeger	x	x	x	x	x	
deskundige Drs. H.M. Claessen	x	x	x	x		
studentlid T. Kinik						x
secretaris/coördinator G.C. Versluis	x	x				

Expertise	Auditing en kwaliteitszorg	Onderwijs en toetsing	Werkveld	Vakinhoud	Internationaal	Studentzaken
referent kernpanel						
deskundige/referent opleidingschool Dr. M.C.L. Timmermans	x	x	x	x	x	

Expertise	Auditing en kwaliteitszorg	Onderwijs en toetsing	Werkveld	Vakinhoud	Internationaal	Studentzaken
Panelleden vakdeskundigen						
deskundige Aardrijkskunde Drs. H.C. Diederiks	x	x	x	x		
deskundige Geschiedenis Dr. P. Holthuis	x	x	x	x		
deskundige Omgangskunde Drs. M. Slaats		x		x	x	
deskundige Gezondheidszorg&Welzijn Drs. T. van Dobbenburgh		x	x	x		
studentlid S. van Egmond						
secretaris Drs. D.P.M.de Koning	x					
secretaris Drs. G.W.M.C. Broers	x					

Korte functiebeschrijvingen	
1	De heer Van der Herberg is partner bij Hobéon en heeft ruime ervaring met audits voortgezet en hoger onderwijs; voorheen rector van een grote onderwijsorganisatie in het voortgezet onderwijs.
2	De heer Ploeger is senior onderwijs adviseur voor Hogeschool Windesheim, docent bij de Economische opleidingen, docent Onderzoek bij de master Leren en Innoveren en deskundige e-learning.
3	De heer Claessen is rector van het Twents Carmel College te Oldenzaal, Denekamp en Losser en tevens voorzitter van de Academische Opleidingsschool Oost Nederland.
4	Mevrouw Kinik is derdejaars student aan de docentenopleiding Nederlands van Hogeschool Inholland en docent Nederlands bij Trias VMBO.
5	Mevrouw Timmermans is lector LeerKRACHT Pabo Avans Hogeschool; voorheen projectleider Vereniging Hogescholen en coördinator Opleiden in de school Pabo Groenewoud/Pabo Arnhem.
6	De heer Diederiks is als vakdidacticus Aardrijkskunde werkzaam op de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen en als docent en beleidsmedewerker onderwijs bij de faculteit Ruimtelijk Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen.
7	De heer Holthuis is vakdidacticus geschiedenis aan het Universitair Centrum voor Leraren Opleidingen te Groningen, thans Gedrags- en Maatschappij Wetenschappen (GMW).
8	Mevrouw Staats is lerarenopleider Omgangskunde Fontys en intern trainer 'Halfweg'; voorheen onderwijskundig ontwikkelaar en onderwijspsycholoog bij het Expertise Centrum Actief Leren van Universiteit Maastricht.
9	Mevrouw Van Dobbenburgh is binnen Hogeschool Leiden voorzitter van de toetscommissie bij cluster Zorg en tevens docent onderwijskunde en vakinhoud bij de lerarenopleiding Gezondheidszorg & Welzijn en Omgangskunde.
10	De heer Van Egmond is tweedejaars student aan de lerarenopleiding Aardrijkskunde van Hogeschool Inholland.

NVAO getrainde secretarissen G.C. Versluis, Drs. D.P.M.de Koning, Drs. G.W.M.C. Broers d.d. 2010

Op 13 juli 2015 heeft de NVAO goedkeuring gegeven aan de samenstelling van het auditpanel t.b.v. de beoordeling van de bacheloropleiding Leraar tot de 2^e graad vo, van Hogeschool Utrecht, onder nummer 004191.

De door alle panelleden ondertekende onafhankelijkheids- en geheimhoudingsverklaringen zijn in het bezit van de NVAO. In deze verklaring verklaren de panelleden gedurende tenminste vijf jaar voorafgaand aan de audit geen zakelijke noch persoonlijke binding te hebben gehad met de betrokken instelling -anders dan die in het kader van de werkzaamheden als lid van het auditpanel van het Evaluatiebureau-, die een onafhankelijke oordeelvorming ten positieve of ten negatieve zou kunnen beïnvloeden.

Strategische dienstverlener voor kennisintensieve organisaties

Lange Voorhout 14
2514 ED Den Haag

T (070) 30 66 800

F (070) 30 66 870

E info@hobeon.nl

I www.hobeon.nl